

Телефонен разговор

Хазайката: – Мария, някой те търси по телефона. Ела се обади!

Мария: – Кой ме търси?

Хазайката: – Някакво момче. Сигурно е чужденец, защото говори с акцент.

Мария: – Не познавам друг чужденец освен Георгиос.

Хазайката: – Може би е той...

Мария: – Ало, кой е? Георгиос, здравей!

Георгиос: – Здравей, Мария! Къде беше вчера? Търсих те следобяд, но никой не се обади.

Мария: – Вчера ходихме на Боровец, бяхме цялата компания – Ани, Петър, Майкъл. Звъняхме ти, но никого нямаше у вас.

Георгиос: – Бях си вкъщи до 2 часа. После отидохме с Антонио на кино. Съжалявам, че не дойдох с вас на Боровец. Хубаво ли беше?

Мария: – О, беше чудесно! Разходихме се из центъра, после се качихме на лифта. Направихме много снимки, а Петър и Майкъл караха ски. Обядвахме в един приятен ресторант.

Георгиос: – Кога ще отидем пак, за да видя и аз Боровец?

Мария: – Ще отидем, бъди спокоен! Довечера се събираме у Петър. Заповядай, ела! Мини купи от гастронома една водка! Ще те чакаме.

Запомнете!

ела се обади	никого нямаше	търсих те	качихме се на лифта
някакво момче	съжалявам	звъняхме ти	
може би е той	беше чудесно	мини купи една водка	

Граматика

I. Въпросителни, неопределителни и отрицателни местоимения

а) за лица

Род/число	Въпросителни	Неопределителни	Отрицателни
м. род	кой	някой	никой
ж. род	коя	някоя	никоя
ср. род	кое	някое	никое
мн. число	кои	някои	никои

Винителни и дателни форми на местоименията – мъжки род

Падеж	Въпросителни	Неопределителни	Отрицателни
Им. п.	кой	някой	никой
Вин. п.	кого	някого	никого
Дат. п.	на кого	на някого	на никого
б) за нелица	въпросително	– какво	
		неопределително	– нещо
		отрицателно	– нищо
в) за качествен признак			

Род/число	Въпросителни	Неопределителни	Отрицателни
м. род	какъв	някакъв	никакъв
ж. род	каква	някаква	никаква
ср. род	какво	някакво	никакво
мн. число	какви	някакви	никакви
г) за количество	въпросително	– колко	
		неопределително	– няколко
		отрицателно	– никоколко
д) наречия			

	Въпросителни	Неопределителни	Отрицателни
място	къде	някъде	никъде
време	кога	някога	никога
начин	как	някак	никак

II. Сложни повелителни конструкции

ЕЛА	се обади	МИНИ	купи	ИДИ	чуй
	кажи		виж		плати
	вземи		попитай		донеси

III. Минало свършено време на някои глаголи

Сегашно време	търся	Минало свършено време	търсих
днес	разхождам се	вчера	разходих се
сега	обядвам	преди малко	обядвах
в момента	мия	миналата седмица	мих
	живея		живях
	мисля		мислих
	пиша		писах

Окончания на формите за минало свършено време

Единствено число	1 л. мисли -х	Множествено число	1 л. мисли -хме
	2 л. мисли –		2 л. мисли -хте
	3 л. мисли –		3 л. мисли -ха

IV. Сложно съставно изречение с подчинено обстоятелствено изречение за цел и причина (за да, защото)

- Той е чужденец, защото говори с акцент.
 - Ще отидем пак, за да видиш и ти Боровец.
- Купих си минерална вода, защото съм жаден.
 - Отиваме на пазара, за да си купим плодове.

Упражнения

1 Попълнете празните места с формите на неопределителните местоимения – някой, някоя, някое, някои:

Модел: Имам две снимки. Дай едната на някого.
На кого? На **някой** колега.

Имам два учебника. Дай единия на някого.
На кого? На студентка.
Имам два телефона. Дай единия на някого.
На кого? На приятел.

Имам два кроасана. Дай единия на някого.
На кого? На дете.
Имам две кафета. Дай едното на някого.
На кого? На момиче.
Имам два билета. Дай единия на някого.
На кого? На приятелка.
Имам две бутилки водка. Дай едната на някого.
На кого? На твои познати.
Имам два сандвича. Дай единия на някого.
На кого? На момче.

Попълнете празните места с формите на въпросителните и на отрицателните местоимения:

Модел: Кой студент те търси? – **Никой.**

1. жена те търси?	–	кой	никой
2. преподавател те търси?	–	кое	никое
3. момиче те търси?	–	коя	никоя
4. колеги те търсят?	–	кой	никой
5. момче те търси?	–		
6. студентка те търси?	–		
7. познати те търсят?	–		

Поставете на празните места винителните и дателните форми на неопределителните и отрицателните местоимения от м.р. – **някой, някого, на някого; никой, никого, на никого:**

Модел: Търсиш ли **някого**? – Не, **никого** не търся.

1. Слушаш ли? – Не, не слушам.
2. Говориш ли с? – Не, с не говоря.
3. Срещаш ли се с? – Не, с не се срещам.
4. Звъниш ли на? – Не, на не звъня.
5. Виждаш ли? – Не, не виждам.
6. Чакаш ли? – Не, не чакам.
7. Има ли? – Не, няма.
8. Идваш ли с? – Не, с не идвам.

4 Попълнете празните места с формите на въпросителните и на неопределителните местоимения – *какъв, каква, какво, какви; някакъв, някаква, някакво, някакви*:

Модел: Чака те **някакъв** човек. – **Какъв** човек? – Не зная **какъв**.

1. Вика те	жена.	–	? – Не зная
2. Търси те	момиче.	–	? – Не зная
3. Чакаат те	студенти.	–	? – Не зная
4. Търси те	госпожа.	–	? – Не зная
5. Вика те	момче.	–	? – Не зная
6. Чака те	човек.	–	? – Не зная
7. Търсят те	хора.	–	? – Не зная
8. Чака те	дете.	–	? – Не зная

5 Попълнете празните места с формите на отрицателните местоимения – *никакъв, никаква, никакво, никакви*:

Модел: Срещаш ли студентите? – Не, **никакви** студенти не срещам.

1. Срещаш ли колеги?	– Не,	колеги не срещам.
2. Виждаш ли детето?	– Не,	дете не виждам.
3. Виждаш ли преподавателката?	– Не,	преподавателка не виждам.
4. Помниш ли лекаря?	– Не,	лекар не помня.
5. Помниш ли момичето?	– Не,	момиче не помня.
6. Срещаш ли момчетата?	– Не,	момчета не срещам.
7. Виждаш ли адвоката?	– Не,	адвокат не виждам.
8. Срещаш ли жената?	– Не,	жена не срещам.

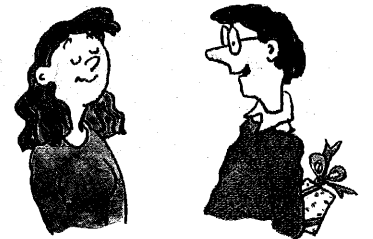
6 Отговорете на въпросите като следват модела. Използвайте двойките: *нещо – нищо, няколко – николко, някъде – никъде, някога – никога, как – никак, как – някак, колко – няколко*:

Модел: Слушаш ли **нещо**? – Не, **нищо** не слушам.

1. Имаш ли няколко молива?	– Не, нямам	молива.
2. Трябва ли ви нещо?	– Не,	не ни трябва.
3. Колко студенти имате?	– Имаме	студенти.
4. Отиваш ли някъде?	–	не отивам.
5. Никъде ли няма химикалка в стаята?	–	има, но не зная къде точно.
6. Нищо ли не ти трябва?	– Трябва ми	.
7. Как се справяш с лекциите?	–	не се справям.
8. Как да ти помогна?	–	не можеш да ми помогнеш.

Поставете подходящите форми на местоименията:

1. Мария, те търси по телефона.
2. Кой ме търси? – момче.
3. Има ли вкъщи?
4. Видя ли
5. Търсих те, но не се обади.
6. У нас няма
7. Имаш ли монети? Трябва да се обадя на Мария.
8. Каза ли на за нас?
9. Затвори очи! Имам за теб.
10. ми открадна вестника тази сутрин.
11. Прочетох вестника, но не намерих за теб.
12. – Деян те търси по телефона. – Не познавам момче с име Деян.
13. Не разбирам от компютри.
14. – Къде ми сложи книгата? – в кухнята. – не я виждам.
15. – Как се справяш с българския език? – Много ми е трудно.
16. Ще бъда извън града за дни.
17. – пъти си ходил на Боровец? – не съм ходил.
18. Елена, човек те търси на вратата.
19. е програмата ти за деня?
20. Не казвай на за двойката на изпита.
21. е това дете?

Образувайте сложни повелителни конструкции по модела:

Модел: **Мини да купиш** мляко. **Мини купи** мляко.

1. Ела да се обадиш от моя телефон.
2. Иди да видиш какво става.
3. Мини да попиташ каква ѝ е оценката.
4. Ела да седнеш при нас.
5. Вземи да хапнеш нещо.
6. Ела да чуеш какво каза Мария.
7. Иди да платиш наема.
8. Иди да върнеш заема на Стефан.
9. Иди да поръчаш тортата.

9 Образувайте формите за минало свършено време на глаголите:

- Модел: – Вчера те **търсих**.
 – **Търси** ли ме? А Майкъл? – И той те **търси** преди малко.
- Вчера се разходихме.
 – се? А те? – И те се преди малко.
 – Вчера обядвах в ресторант.
 –? А Петър? – И той в ресторант.
- Вчера Мария търси Георгиос.
 – го? А вие? – И ние го преди малко.
 – Вчера тя звъня на Георгиос.
 – му? А ти? – И аз му
- Вчера те отидоха на кино.
 –? А Мария и ти? – И ние
 – Вчера направихте много снимки.
 –? А те? – И те миналата седмица.
- Вчера писахме писма.
 –? А Ани? – И тя писма преди малко.
 – Вчера те караха ски.
 –? А ти? – И аз ски миналата седмица.

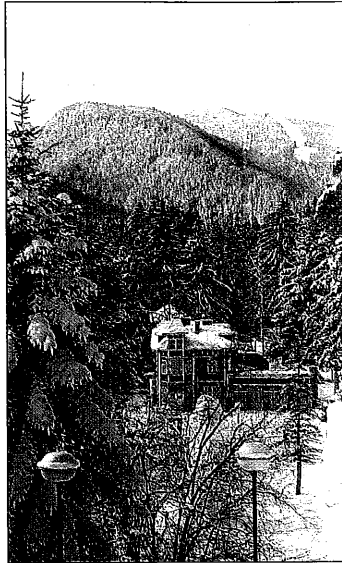
10 Поставете формите на глаголите в минало свършено време:

Модел: Всеки ден ти **се разхождаш** и вчера **се разходи**.

- Обикновено Мария, Майкъл и Петър **обядват** в ресторант и вчера
- Ние често **търсим** Георгиос и вчера го
- Сега аз **живея** при добри хазаи и миналата година при добри хазаи.
- Ти редовно **пишеш** писма и вчера писмо на приятелката си.
- Вие често **се разхождате** и вчера из центъра.
- Георгиос често **ходи** на кино и вчера
- В момента **мисля** за екскурзията в Боровец и вчера пак за нея.

Отговорете на въпросите по модела:

- Модел: Те **ходят** ли на Боровец? Обикновено **не ходят**.
 Но вчера **ходиха**.
- Георгиос търси ли Мария по телефона? Обикновено не я
 Но вчера я
- Вие ходите ли на Витоша? Обикновено не
 Но вчера
- Ани, Петър и Майкъл звънят ли на Георгиос? Обикновено не му
 Но вчера му
- Георгиос вкъщи ли е? Обикновено не вкъщи.
 Но вчера вкъщи.
- Георгиос и Антонио ходят ли на кино? Обикновено не
 Но вчера
- Георгиос идва ли с вас на Боровец? Обикновено
 Но вчера не
- Разхождате ли се из центъра? Обикновено не се
 Но вчера се
- Ти качваш ли се на лифта? Обикновено не се
 Но вчера
- Правите ли много снимки? Обикновено не
 Но вчера
- Петър и Майкъл карат ли ски? Обикновено не
 Но вчера
- Обядвате ли в ресторант? Обикновено не
 Но вчера
- Те събират ли се у Петър? Обикновено не се
 Но вчера се
- Той купува ли водка? Обикновено не
 Но вчера

12 Образувайте изречения по модела:

Модел: Защо ти е учебникът?

Трябва ми, за да уча. (уча)

Защо ти е речникът?

Трябва ми, една дума. (видя)

Защо са ти ските?

Трябват ми, (спортувам)

Защо ви е чантата?

Трябва ми, продуктите. (сложа)

Защо искаш билета?

Искам го, (вляза)

Защо отиваш на пазара?

Отивам, (пазарувам)

Защо отивате в Боровец?

Отиваме, ски. (карам)

Защо се обаждаш?

Обаждам се, Ани на парти. (поканя)

Защо ходихте в Боровец?

Ходихме, (се разходя)

Защо отидохте на ресторант?

Отидохме, (обядвам)

Защо ходи на кино?

Ходих, филма. (гледам)

13 Образувайте изречения по модела:

Модел: Студент ли е?

Сигурно е студент, защото чете учебник.

1. Преподавател ли е?

Сигурно е преподавател, (нося) книги.

2. Чужденци ли са?

Сигурно са чужденци, (говоря) с акцент.

3. Лекар ли е?

Сигурно е лекар, (имам) слушалка.

Модел: Защо си купи минерална вода?

Купих си минерална вода, защото бях жаден.

1. Защо си купихте сандвичи? Купихме си сандвичи, (съм) гладни.

2. Защо не дойде с нас?

Не дойдох с вас, (отида) с Антонио на кино.

3. Защо правят снимки?

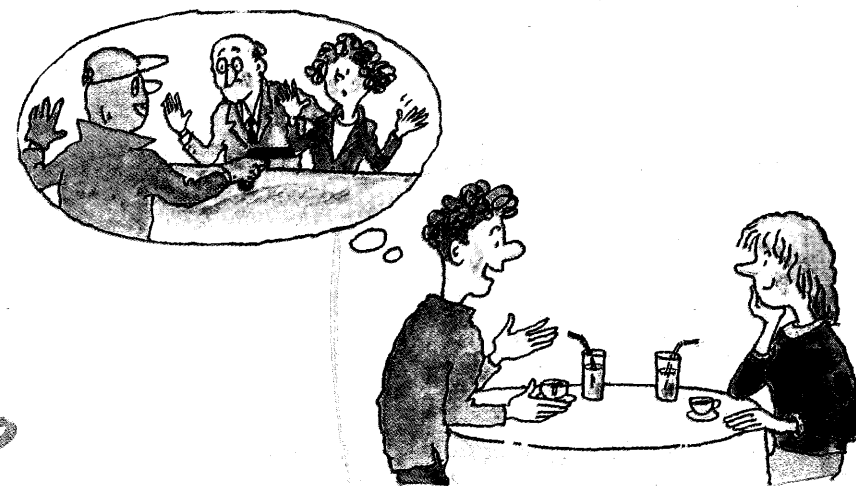
Правят снимки, (искам) да имат спомен от града.

4. Защо карат ски?

Карат ски, (обичам) спорта.

Поставете на празните места съюзните думи за да и защото:

1. Сигурно е чужденец, говори с акцент.
2. Ани и Петър трябва да купят много неща, довечера ще празнуват.
3. Студентите учат български език, разбират лекциите.
4. Георгиос ще купи водка, вечерта ще е на партито у Петър.
5. Търсих те, те поканя на екскурзия до Боровец.
6. Не бях вкъщи, с Антонио отидохме на кино.
7. Ще отидем пак, видиш и ти Боровец.
8. Отидохме на кино, гледаме новия екшън.
9. Обядвахме в един ресторант, нямахме нищо за ядене вкъщи.
10. Влязохме в сладкарницата, пием кафе.
11. Звъняхме ти много, дойдеш с нас на Боровец.

Разбирате ли?

Среща

Мария и Георгиос се срещнаха и влязоха в кафенето. Взеха си по един натурален сок и кафе.

Мария: Какъв филм гледахте вчера с Антонио?

Георгиос: Беше някакъв американски екшън. Отидохме заради Анди Гарсия. Той беше главното ченге. Някакви мафиоти нападнаха една банка, взеха заложници и прибраха парите от касите. Искана от полицията самолет, за да освободят хората. Но полицията успя да ги хване и т. н. Нищо интересно. Всичко беше по модела на екшъните – лошите губят, а добрите печелят.

Ние сме студенти

Петър е от София и живее в голям апартамент. Родителите му заминаха за няколко дни и вчера той събра приятелите си вкъщи. Дойдоха всички и донесоха водка, бира, кока кола, натурален сок, бонбони. Петър приготви сандвичи и купи пица.

В кухнята бяха Майк и Петър:

Майк: Отдавна ли сте приятели с Ани?

Петър: Не зная дали две години е отдавна.

Майк: Как се запознахте?

Петър: Беше много интересно. Запознахме се на опашката за записване във факултета. Пред мене беше Ани. Стигнахме до секретарката, която записва. Чух я да пита: „Как се казвате?“ и Ани ѝ отговори, че се казва Ани Колева. А, научих името! После на въпроса откъде е, Ани ѝ каза, че е от Варна. Чудесен град, помислих си аз. На следващия въпрос какъв западен език ще учи, Ани каза, че ще учи испански. Веднага реших и аз да уча испански език, за да съм в същата група с Ани. На другия ден в аудиторията, когато тя дойде, аз я поздравих: „Здравей, Ани!“ Тя едва не падна от изненада и ме попита „Откъде знаете името ми?“ Обясних ѝ всичко, много се смяхме и оттогава сме винаги заедно.

Запомнете!

отдавна	обясних ѝ всичко	чудесен град
на опашката за записване	много се смяхме	оттогава
едва не падна от изненада		

Граматика

I. Относителни местоимения

Вид	м.р.	ж.р.	ср.р.	мн.ч.
За лица и предмети	който	която	което	които
За признаци	какъвто	каквато	каквото	каквито
За количество		колкото		

Забележка: за лица от м.р. вин. падеж: когото.

Минало свършено време – образуване и значение

Минал момент	-ох	-ах	-их	-ях	-ех	-х
Вчера	четох	станах	учих	закъснях	взех	пих
Снощи	отидох	казах	отговорих	живях	приех	мих
Преди 10 минути	дойдох	писах	реших	видях	отнех	пях
Тази сутрин	влязох	минах	поздравих	вървах		успях
Преди един ден	донесох	паднах	ходих	вечерях		чух
Миналата седмица	облякох	заминах	работих			
	дадох	чаках	правих			
	ядох	събрах	купих			
		исках				
		обядвах				

Положителна форма

аз влязох	дойдох
ти влезе	дойде
той влезе	дойде
ние влязохме	дойдохме
вие влязохте	дойдохте
те влязоха	дойдоха

Въпросителна форма

дойдох ли?
дойде ли?
дойде ли?
дойдохме ли?
дойдохте ли?
дойдоха ли?

III. Място на кратките винителни и дателни форми на личните местоимения при едновременна употреба

1.	2.	3.	4.
аз	върнах	парите	на Ани
аз	върщам	парите	на Ани
аз	ѝ	ги	върнах/върщам
аз ще	ѝ	ги	върна
върни	ѝ	ги	

IV. Трансформация на пряка в непряка реч на съобщителни и въпросителни изречения с въпросителна дума

Пряка реч

Петър: Как се казвате?
Ани: Казвам се Ани.

Петър: Откъде сте?
Ани: От Варна.

Петър: Кога ще се срещнем?
Ани: Когато искаш.

Непряка реч

Петър попита Ани как се казва.
Тя отговори на Петър, че се казва Ани.

Петър я попита откъде е.
Ани му отговори, че е от Варна.

Петър я попита кога ще се срещнат.
Ани му каза, че когато иска.

Упражнения

1 Попълнете празните места с формите на въпросителните и на относителните местоимения:

Модел: Виждаш ли онзи мъж? – **Кой** мъж?
Мъжът, **който** влиза в библиотеката.

1. Срещаш ли се с онова момиче? – С?

Момичето, с се запозна на курса по испански.

2. Тези хора бяха в магазина вчера. – хора?

Хората, минават покрай нас.

3. Познаваш ли колегите от другата група? – колеги?

Колегите, имат лекции следобед.

4. Знаеш ли това? –?

Това, всички пазят в тайна.

5. Носиш ли онези дънки? – дънки?

Дънките, купихме от Варна.

6. Кога ще ми върнеш книгата? – книга?

Книгата, ти дадох миналата седмица.

7. Обади ли се на онзи студент? – студент?

Студентът, се записа в курса по испански.

кой

който

което

която

кое

който

коя

кой

2 Попълнете празните места с формата на относителното местоимение за лица от м.р. – **когото, на когото**:

Модел: Петър има добър брат. Той много **го** обича.
Петър има добър брат, **когото** много обича.

1. Ани има добър приятел. Тя е винаги заедно с **него**.

2. Ани и Петър имат добър преподавател. Те разговарят често с **него**.

3. Преподавателят има добър студент. Той **му** пише високи оценки.

4. Димитра има добър хазаин, г-н Петров. Тя много **го** уважава.

5. Георгиос има добър баща. Той често получава пари **от него**.

6. Иван и Стефан имат добър дядо. Те често ходят **при него**.

3 Попълнете празните места с формите на относителните местоимения за признак и за количество:

Модел: Какво легло купуваш? – **Каквото** има Петър.

Какъв език ще учиш?

– учи Ани.

Каква специалност ще следваш?

– следва Петър.

Каква шапка искаш?

– има Ани.

Какви обувки искаш?

– има Мая.

Какво перде избираш?

– имаш в хола.

Каква козметика имаш?

– имаш и ти.

Какъв костюм търсиш?

– има Майк.

Модел: Колко листа искаш? – **Колкото** имаш.

Колко тетрадки искаш?

– дадеш.

Колко души покани Петър?

– иска.

Колко лева да ти дам?

– имаш.

Колко парчета пай да изям?

– можеш.

В колко часа да дойда?

– В искаш.

На колко души да кажа?

– На можеш.

какъвто

каквато

каквото

каквито

колкото

4 Поставете на празните места формите на относителното местоимение:

1. Купи си шал, искаш.

2. Студентката, срещнах, беше Ани.

3. Получих оценка, заслужавам.

4. Имаш такива приятели, сам си избра.

5. Майкъл има приятел, много обича.

6. Колко кафе мога да пия? – искаш.

7. Вземи си ориз, ти трябва.

8. Петър има родители, заминаха за няколко дни.

9. са родителите, такава е и детето.

10. Георгиос има приятели, с се гордее.

11. Дай имаш на бедните.

5 Попълнете празните места с формите на глаголите в минало свършено време:

- Могел: Заминаха ли родителите на Петър? – Да, **заминаха**.
 А Петър **замина** ли? – Не, той **не замина**.
- Запознаха ли се Петър и Ани? – Да,
 А Майк и ти? – Не,
 Стигнахте ли навреме? – Да,
 А тя? – Не,
 Ани попита ли? – Да,
 А вие? – Не,
 Майк стана ли рано? – Да,
 А те? – Не,
 Петър събра ли приятелите си? – Да,
 А ние? – Не,
 Ти замина ли на Боровец? – Да,
 А Георгиос? – Не,
 Те обядваха ли в ресторант? – Да,
 А ти? – Не,
 Дойдоха ли студентите? – Да,
 А вие? – Не,
 Донесохте ли водка и бира? – Да,
 А ти? – Не,
 Антонио отиде ли на кино? – Да,
 А те? – Не,
 Ние дадохме ли пари? – Да,
 А тя? – Не,
 Петър приготви ли сандвичите? – Да,
 А ние? – Не,
 Те купиха ли пица? – Да,
 А вие? – Не,
 Ани отговори ли на секретарката? – Да,
 А те? – Не,
 Вие научихте ли новината? – Да,
 А Майк? – Не,

- Ти поздрави ли Ани? – Да,
 А тя? – Не,
 Ние обяснихме ли ви всичко? – Да,
 А ти? – Не,
 Ани и Петър смяха ли се? – Да,
 А вие? – Не,
 Мария закъсна ли за срещата? – Да,
 А ти? – Не,
 Те видяха ли Ани? – Да,
 А той? – Не,
 Приеха ли Майкъл за студент? – Да, го.
 А вас ви? – Не,
 Ти купи ли кока-кола? – Да,
 А те? – Не,
 Ани, чу ли? – Да,
 А вие? – Не,
 Мария взе ли изпита? – Да,
 А ти? – Не,
 Всички ли пиха? – Да,
 А те? – Не,

6 **Работете по модела:**

Могел: (чета) Вчера аз **четох**. А **ти четеш** ли?

- (облека) Вчера той палтото си. А ти палтото си?
- (вървя) Вчера ние до университета. А те?
- (мия) Вчера вие колите си. А той?
- (вечерям) Вчера студентите в стола. А вие?
- (реша) Вчера ти да учиш. А тя?
- (работя) Вчера Елена много. А Майк и ти?
- (чакам) Вчера аз пред киното. А те?

Как се запознахте?

7 Поставете глаголите в минало свършено време – положителна и въпросителна форма:

1. Вчера аз (ходя) в Боровец. – А ти в Пампорово?
2. Миналата седмица моето дете (играя) с Весела. – А твоето с Вяра?
3. Преди 3 дни Ани и Петър (срещна) Георгиос и го (поканя) на парти. – А ти (поканя) Майкъл?
4. Онзи ден аз те (видя) пред Народната библиотека. – А ти Добромир?
5. Ние не (тръгна) завчера. – А вие вчера?
6. Вие (купя) пердета. – А те килим?
7. Вчера партито (започна) със закъснение. – Ти (тръгна си) или (остана)?
8. Той не (намеря) паспорта си. – А тя учебника си?
9. Вчера тя (напиша) домашното. – А те го?
10. Часовете по български език (съм) вчера сутринта. – А преподавателката там?

8 Работете по модела:

Модел: Кой даде писмото на Мария?
А ще дадеш ли писмата на Петър?

Аз ѝ го дадох.
Да, ще му ги дам.

Кой донесе пицата на Ани?
А ще донесе ли пиците и на Майк и Георгиос?

Петър
Да,

Кой писа домашното на Антонио?
А ще напишеш ли домашното ми?

Те
Да,

Кой научи името на Ани?
А ще научи ли името и на приятелката ѝ?

Петър
Да,

Кой плати сметката на Иван?
А ще платите ли сметката на момичетата?

Ние
Да,

Кой изми лицето на детето?
А ще измиеш ли ръцете на момиченцето?

Аз
Да,

Кой даде учебника на студентите?
А ще дадеш ли тетрадките на студентката?

Аз
Да,

Кой взе книгите ни?
А ще вземат ли книгите на Елена и Дора?

Те
Да,

Употребете кратките винителни и дателни форми на личните местоимения. Работете по модела.

Модел: Аз дадох парите на Петър.
Аз му ги дадох.

Дадох му ги.

Дай му ги!

Той взе книгата на Соня.

.....!

Ние изпратихме писмото на сем. Петрови.

.....!

Ти носиш чантата на Самуил.

.....!

Вие изпратихте пощенския запис на мене и на Петър.

.....!

Майк и Петър подариха цветята на Ани.

.....!

Студентите купиха бонбоните на преподавателката.

.....!

Тя ми донесе чантата.

.....!

Как се запознахте?

10 Трансформирайте пряката реч в непряка в минал план, като работите по модела:

Модел: Секретарката пита Ани: „Как се казвате?“
Секретарката попита Ани как се казва.
Секретарката я попита как се казва.

Ани отговаря на секретарката: „Казвам се Ани Колева.“
Ани отговори на секретарката, че се казва Ани Колева.
Ани ѝ отговори, че се казва Ани Колева.

Секретарката пита Ани: „Откъде сте?“

Ани казва на секретарката: „Аз съм от Варна“.

Секретарката пита Ани: „Какъв западен език ще учите?“

Ани отговаря на секретарката: „Ще уча испански език“.

Ани пита Петър: „Откъде знаете името ми?“

Петър казва на Ани: „Зная го от секретарката“.

Петър пита Ани: „Кога ще се видим?“

Ани отговаря на Петър: „Когато искаш“.

Хазайката пита Мария: „Какъв е този студент?“

Мария отговаря на хазайката: „Той е чужденец, от Гърция“.

Хазайката пита Мария: „Как се казва приятеля ти?“

Мария отговаря на хазайката: „Казва се Георгиос“.

Мария пита Георгиос: „Защо ме търсиш?“

Георгиос отговаря на Мария: „Търся те, за да те поканя на кино“.

Трансформирайте диалозите в непряка реч:

В клуб „О, Шипка!“

Димитър: Добър ден! **Дали** е свободно мястото?

Елена: Да, разбира се. Заповядайте!

Димитър: Благодаря. **Как** се казвате?

Елена: Елена.

Димитър: А аз съм Димитър. Много ми е приятно!

Елена: **Какво** работите?

Димитър: Лекар съм. А вие **какво** работите?

Елена: Аз съм архитект и работя в строителна агенция.

Димитър: **Откъде** сте?

Елена: От Пловдив. А вие **откъде** сте?

Димитър: От Велико Търново.

Елена: Много красив град.

Димитър: **Кога** ще се срещнем отново?

Елена: Утре пак ще обядвам тук. Заповядайте и вие!

Б.

Соня: Здравей!

Боян: Здравей, Соня! **Къде** отиваш?

Соня: Отивам на театър с Константин.

Боян: **Коя** постановка ще гледате?

Соня: Пиесата се казва „В очакване на Годо“ от Бекет.

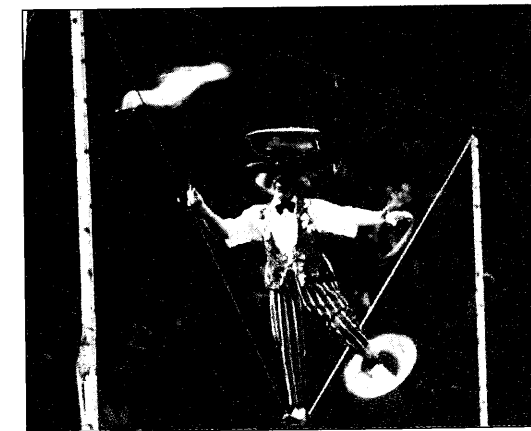
Боян: **Какъв** е този Бекет?

Соня: Французин.

Боян: **До колко часа** е театърът?

Соня: До 9 часа.

Боян: Приятно гледане!

Разбирате ли?

Мария се връща от лекции, а по-малкият ѝ брат Ники я чака с нетърпение:

Ники: Хайде, защо закъсняваш?

Мария: Идвам навреме. Ти закъде бързаш?

Ники: Нали ще ме водиш на цирк.

Мария: Да, но дотогава има още 3 часа. Трябва да си взема душ, да се облека и да се гримирам. А билетите къде са?

Ники: Но аз вчера ти ги дадох и ти ги прибра някъде.

Мария: Даде ми ги, но не помня къде ги сложих. Потърси ги на бюрото ми!

Ники: Чакай! Ето ги. Пак ти ги давам, а ти ги сложи в чантата си, за да не ги търсиш отново... Ех, защо ли не помолих татко да ме заведе!

При лекаря

Майк и Петя бяха в Пловдив. Цял ден обикаляха стария град и правиха снимки. Следоб...

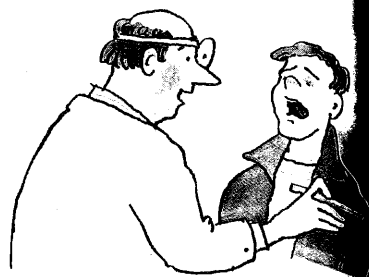
Майк се почувства зле:

Майк: Петя, хайде да си тръгваме за София, много ми е лошо.

Петя: Лошо ли ти е? Какво ти е?

Майк: Студено ми е, боли ме главата, болят ме всички мускули и сигурно имам висока температура.

Петя: Веднага си тръгваме и след като пристигнем в София, ще отидем при моя лекар.

В поликлиниката чакат много хора.

Медицинска сестра: Кой чака за доктор Пеев?

Петя: Ние, двамата.

Медицинска сестра: Добре, заповядайте!

Лекарят: Петя, здравей, болна ли си?

Майк: Аз съм болният, на мене ми е лошо. Мене ме боли главата, студено ми е, боли ме гърлото, болят ме ушите, всичко ме боли.

Лекарят: Сега ще премерим температурата и ще Ви прегледам.

Майк: Имам висока температура. Вижте термометъра – 39 градуса.

Лекарят: Настинали сте, гърлото Ви е зачервено. Пушите ли?

Майк: Понякога, но сега не ми се пуши, не ми се яде, не ми се пие нищо.

Лекарят: Добре, не пушете, но трябва да ядете много плодове и зеленчуци и да пиете топъл чай. Ще Ви напиша рецепта за лекарствата. Няма да вземате антибиотици. Ще Ви дам спрей за гърлото и хапчета за температурата – сутрин и вечер по едно. Пиете фервекс през 4 часа! Купете си и мултивитамици! Елате пак на преглед след дни!

Запомнете!

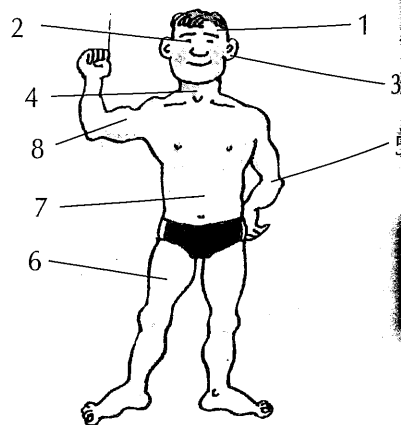
лошо ми е
боли ме главата
болят ме всички мускули
мене ме боли главата
ще ви напиша рецепта

имам висока температура
настинали сте
не ми се пуши
не ми се яде

сутрин и вечер по едно хапче
фервекс през четири часа
елате пак на преглед
не ми се пие нищо

глава – глави
око – очи
ухо – уши
гърло – гърла

ръка – ръце
крак – крака
стомах – стомаси
мускул – мускули

Грамматика

Безлични изречения

а) с винителни лични местоимения

	ме	главата			
	те	гърлото			
БОЛИ	го	стомахът	срам	го	
	я	ухото	страх	я	Е
	го	ръката	яд	го	
	ни	очите		ни	
БОЛЯТ	ви	мускулите		ви	
	ги	краката		ги	
		зъбите			
		гърдите			

б) с дателни лични местоимения

	ме			ми
	те	лошо		ти
	го	зле		му
	я	студено		й
	го	добре		му
	ни	топло		ни
	ви	хладно		ви
	ги	горещо		им

в) възвратни безлични конструкции

Положителна форма

ед.ч. пие ми се
яде ти се
спи му се
пее й се
учи му се

мн.ч. пуши ни се
играе ви се
работи им се

Отрицателна форма

не ми се пие
не ти се яде
не му се спи
не й се пее
не му се учи

не ни се пуши
не ви се играе
не им се работи

Удвояване на обекта в българския език

1. Местоименни форми – пълна и кратка форма

Винителен падеж

ед.ч. мене ме
тебе те
него го
нея я
него го

мн.ч. нас ни
вас ви
тях ги

Дателен падеж

на мене ми
на тебе ти
на него му
на нея й
на него му

на нас ни
на вас ви
на тях им

2. Съществително име + кратка местоименна форма (удвояване на допълнението)

Майк го боли главата.

Петя я болят зъбите.

Студентите ги е страх от изпита.

На Георгиос му е студено.

На Ани й е трудно.

На студентите им е весело.

Забележка: При удвояване нарицателното съществително, употребено като обект, задължително се членува:

Детето го боли гърлото.

На хората та им стана интересно.

III. Трансформация на пряка в непряка реч на въпросителни изречения с частица ЛИ

Пряка реч

1. Лошо ли ти е?
2. Пушите ли?
3. Имате ли температура?

Непряка реч

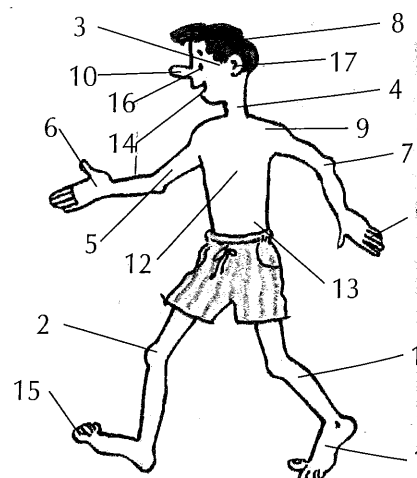
1. Петя го попита лошо ли му е. Петя го попита дали му е лошо.
2. Лекарят го попита пуши ли. Лекарят го попита дали пуши.
3. Той го попита има ли температура. Той го попита дали има температура.

Упражнения

1 А. Срещу наименованието на всяка част от тялото поставете цифрата, която обозначава на картинката съответната част на тялото.

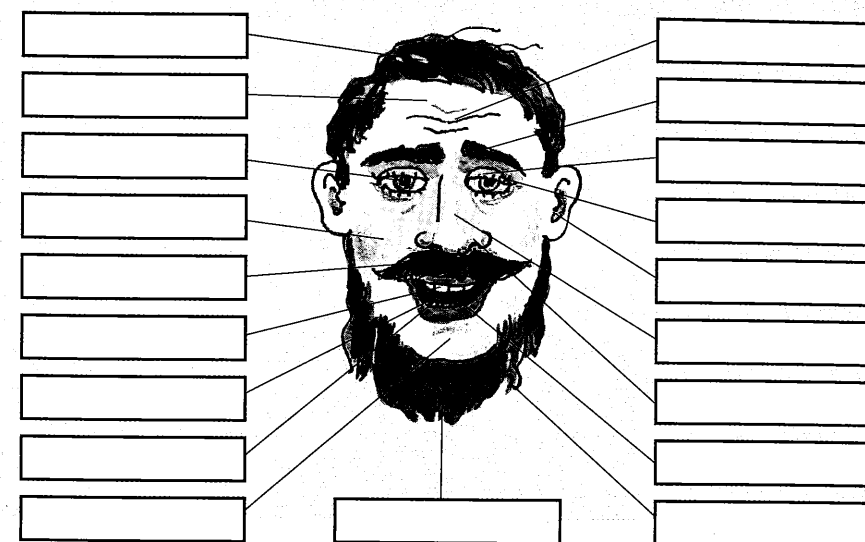
ЧАСТИ НА ТЯЛОТО

... крак, крака	... нос
... коляно, колене	... ходило, -а
... глава	... гърди
... врат	... кръст
... ръка	... устни
... длан	... пръст, -и
... лакът	... око, очи
... коса	... ухо, уши
... рамо, рамене	

B. Впишете върху картинката наименованието на всяка част на главата:

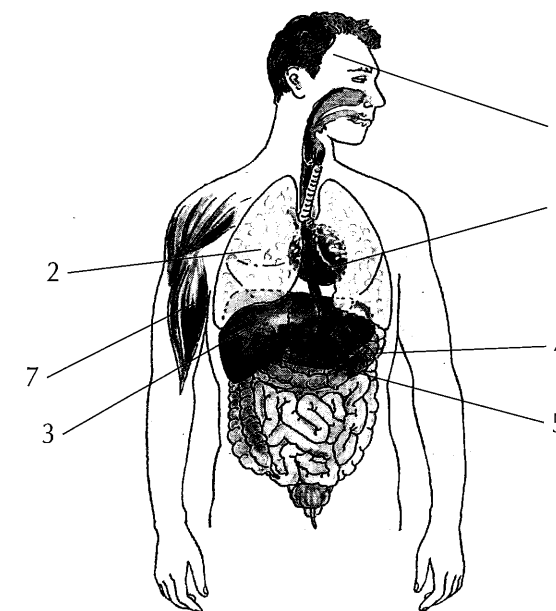
ухо, уши	устна, -и
око, очи	вежда, -и
зъб, -и	мигла, -и
нос	коса
уста	косъм
брадичка	буза, -и
брада	клепач, -и
мустаци	бръчка, -и
чело	ноздра, -и
език	

B. Открийте значението на думите!

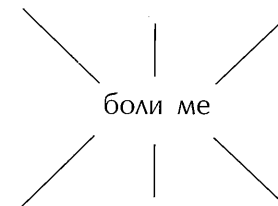
ЧОВЕШКИ ОРГАНИ

1. сърце
2. бял дроб, бели дробове
3. черен дроб
4. стомах
5. бъбрек, бъбреци
6. мозък
7. мускул, -и

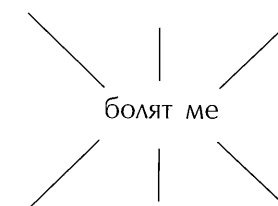
A. Попълнете елипсите с изброените думи, като ги съгласувате със структурите – боли ме, болят ме:

главата

боли ме

очите

болят ме

ухото, кракът, ушите, окото, зъбите, ръката, бъбреците, сърцето, коленете, мускулите

Б. Попълнете празните места с глаголите боли/болят и кратките винителни форми на личното местоимение:

Модел: Какво те боли?

Болят ме ушите.

Какво те боли? лакътят.

Какво ме боли? зъбът.

Какво го боли? ръката.

Какво ви боли? краката.

Какво я боли? кръстът.

Какво ни боли? ходилата.

Какво ги боли? коленете.

Какво те боли? ушите.

Какво ме боли? гърдите.

Какво я боли? пръстите.

Какво го боли? вратът.

Какво го боли? бъбреците.

3 Попълнете празните места по модела:

Модел: Как е главата ти?

Още **ме** боли.

(аз) И **мене** ме боли главата.

1. Как е зъбът му?

Още (тя) И зъбът.

2. Как е ръката ѝ?

Още (аз) И ръката.

3. Как са ушите ти?

Още (те) И ушите.

4. Как са краката им?

Още (ние) И краката.

5. Как са раменете ви?

Още (той) И раменете.

6. Как е стомахът ѝ?

Още (ти) И стомахът.

7. Как са ръцете им?

Още (вие) И ръцете.

А. Попълнете празните места с пълните и кратките винителни форми на личното местоимение, като работите по модела:

Модел: Калина не е добре.

Нея я боли коремът.

1. Майк не е добре.

..... вратът.

2. Еми и Димо не са добре.

..... ушите.

3. Аз не съм добре.

..... зъбите.

4. Аз и Димитър не сме добре.

..... бъбреците.

5. Ти не си добре.

..... ръката.

6. Ти и Соня не сте добре.

..... ръцете.

7. Детето не е добре.

..... гърлото.

8. Те не са добре.

..... пръстите.

9. Петя не е добре.

..... гърлото.

Б. Попълнете празните места, като използвате съществителното име в скобите и кратките винителни форми на личните местоимения:

Модел: Майк го боли главата. (Майк)

..... боли гърлото. (Десислава)

..... е страх от ниски оценки. (студенти)

..... боли коремът. (учител)

..... боли главата. (журналист)

..... болят ставите. (Петър и Ани)

Б. А. Съставете безлични изречения с кратките дателни форми на личните местоимения по модела:

Модел: Боли ме гърлото.

Зле ми е.

1. Болят те мускулите.

..... (лошо).

2. Вие имате висока температура.

..... (горещо).

3. Той има треска.

..... (студено).

4. Ние сме здрави.

..... (добре).

5. Ани и Боряна имат температура.

..... (топло).

6. Детето няма одеяло.

..... (хладно).

7. Евгения я боли рамото.

..... (зле).

Б. Напишете безличните изречения с удвоено допълнение, като употребите пълните и кратките дателни форми на личното местоимение:

Модел: (аз) Зле ми е. На мене ми е зле.

- 1. (ти) Лошо
- 2. (вие) Горещо
- 3. (той) Студено

- 4. (ние) Добре
- 5. (те) Топло
- 6. (то) Хладно
- 7. (тя) Зле

Модел: На Ани ѝ е зле.

На нея ѝ е зле.

- На Моника и Камен им е весело.
- На Стоян му е лошо.
- На Зорница ѝ е скучно.
- На мене и на Георгиос ни е трудно.
- На тебе и на Гергана ви е лесно.
- На преподавателката ѝ е добре.

В. Напишете безличните изречения с удвоено допълнение, като употребите съществителни имена в скобите и кратките дателни форми на личното местоимение:

Модел: На лекаря му е трудно.

На е тъжно. (Ани)	На е лесно. (дете)
На е трудно. (студенти)	На е трудно. (Петя)
На е топло. (деца)	На е студено. (преподавател)
На е интересно. (ученик)	На е лошо. (момиче)
На е скучно. (студентка)	На е зле. (Майк)
	На е весело. (приятели)

6 Попълнете празните места с възвратни безлични конструкции по модела:

Модел: Мария иска ли палачинка?

(ям) Да, яде ѝ се.

Не, не ѝ се яде.

- 1. Сем. Иванови са на гости. Те искат ли да пеят?
(пея) Да, Не,
- 2. Вие искате ли да пътувате?
(пътувам) Да, Не,

3. Г-н Петров, искате ли да пушите?

(пуша) Да, Не,

4. Иван иска ли да учи?

(уча) Да, Не,

5. Детето иска ли да играе?

(играя) Да, Не,

6. Вие искате ли да четете?

(чистя) Да, Не,

7. Искате ли да танцувате?

(танцувам) Да, Не,

8. Тя иска ли да спи?

(спя) Да, Не,

9. Майк иска ли да пие?

(пия) Да, Не,

А. Образувайте възвратни безлични конструкции със следните глаголни форми:

излизам + ние	излиза	ни
правя + аз		
ям + ти		
работя + той		
играя + то		
чета + те		
искам + тя		
вървя + то		
пиша + вие		
плача + аз		
мия + ние		
лежа + той		
стоя + вие		
ходя + те		
мълча + тя		
говоря + ние		
живея + аз		
идвам + аз		
строя + той		

СЕ

Б. Напишете пет изречения с избрани от таблицата конструкции:

.....

.....

.....

.....

.....

8 А. Прочетете диалога:

1. Петя: Лошо ли ти е?
2. Соня: Да, лошо ми е.
3. Петя: Боли ли те нещо?
4. Соня: Боли ме главата.
5. Петя: Имаш ли температура?
6. Соня: Да, 39 градуса.
7. Петя: Можеш ли да вървиш?
8. Соня: Не, не мога. Извикай лекар!

Б. Трансформирайте в непряка реч:

1. Петя попита Соня лошо ли ѝ е.	Петя я попита дали ѝ е лошо.
2. Соня отговори на Петя, че ѝ е лошо.	Соня ѝ отговори, че ѝ е лошо.
3.	
4.	
5.	
6.	
7.	
8.	

Трансформирайте диалозите в непряка реч:

1.

Вера: Правят ли ти инжекции?

Калин: Да, всеки ден по една инжекция.

Вера: Превързват ли ти ръката?

Калин: Да, с бинт.

Вера: Слагат ли ти мехлем?

Калин: Да, всеки път.

Вера: Ходиш ли на работа?

Калин: Не. Имам болничен лист.

2.

Константин: Ходиш ли на лекар?

Цветелина: Да. Всеки месец.

Константин: Дава ли ти лекарства?

Цветелина: Да, за кръвното налягане
и за кръста.

Константин: Вземаш ли ги редовно?

Цветелина: Да, разбира се. Сутрин и
вечер по едно хапче.

Избирате ли?

Боли ме зъб

След като свършиха лекциите, Ани и Петър отидоха в близкото кафе.

Ани: Какво искаш – чай или кафе?

Петър: Не ми се пие нищо топло, защото от вчера ме боли зъб.

Ани: Беше ли на зъболекар?

Петър: Не, много ме е страх. Ами ако ми извади зъба?

Ани: Трябва да отидеш! Сигурно имаш кариес и докторът първо ще ти сложи лекарство, а после ще направи пломба. Когато има такъв проблем, не трябва да се чака.

- 1** Отивам на кино. Ти с мене?
а) искаш да дойдеш ли в) иска ли да дойдеш
б) искаш ли да ела г) искаш ли да дойдеш
- 2** Много сме гладни. Всички ние
а) искаме да ядат в) искаме да ядем
б) искаме ядем г) искаме да ям
- 3** Сутрин Ани пие мляко.
а) топъл в) топло
б) топля г) топлата
- 4** Петър е в университета. Ние видяхме.
а) той в) ни
б) го г) му
- 5** Продавачът му подаде 2 макарони.
а) пакети в) пакетове
б) пакета г) пакетата
- 6** Моля, покажете ми пуловер!
а) това в) онова
б) този г) онази
- 7** Следващата седмица подаръци за приятелката ми.
а) купя в) ще купя
б) купих г) купувах
- 8** Всеки ден купувам хляб, днес също
а) купя в) купува
б) иска да купувам г) искам да купя
- 9** -? - Тебе. Трябва да ти кажа нещо.
а) Чакаш ли на мене? в) Мене ме ли чакаш?
б) Чакаш ли ме? г) Мене ли чакаш?
- 10** Иване, кажи на преподавателя, че днес съм болен, но утре на лекции.
а) ще отивам в) ще дойда
б) ще идвам г) да дойда
- 11** Тя беше там и той седна близо до
а) я в) ѝ
б) тя г) нея
- 12** - Иван облече ли си новия костюм?
а) се го в) си го
б) си него г) се него

I. Изберете верния отговор:

- 3** От е тази книга?
а) кое в) кого
б) кой г) какъв
- 4** Ани и Мария отидоха у Петър, защото той покани.
а) им в) те
б) ги г) на тях
- 5** Кажете ми номера на блока, живееете.
а) в където в) в която
б) в когото г) в който
- 6** Петя и аз отидохме на кино. Там видя Иван.
а) нас в) ние
б) ни г) ги
- 7** - Кажете на студентите да не идват утре. - Моля, утре!
а) не елате в) не идвайте
б) не идете г) не дойдете
- 8** - Върна ли парите на Иван? - Да, върнах
а) го ги в) му го
б) му им г) му ги
- 9** - Моля ви, дайте този учебник на Мария! Добре,
а) дадем ѝ го в) давам му го
б) ще го ѝ дам г) ще ѝ го дадем
- 10** Той искаше да хубав подарък на Ани.
а) прави в) ще направи
б) направи г) направих

• Трансформирайте текста в минал план и в непряка реч:

Димо купува два билета за кино и кани Мария, но тя му отказва. Той тръгва по-рано за киното, за да продаде единия билет. Пред киното вижда Иван:

Димо: Здравей, Иване. Какво правиш тук?

Иван: Здравей, Димо. Чакам Мария, защото ще ходим заедно на кино.

Димо: Много съм изненадан, че Мария ще ходи с тебе на кино.

Иван: Не разбирам защо си изненадан. Мария е хубаво и добро момиче и аз много я харесвам. Затова съм доволен, че тя ще дойде с мене.

Димо: Аз не мисля така, но не искам да ти обяснявам. Оставям те да я чакаш, а аз ще отида до входа да продам един билет.

С красив букет рози Петър чака пред ресторант „България“, а до него на земята има голям пакет. Към него приближава журналистка с микрофон в ръка:

Журналистката: – Извинете, господине, мога ли да Ви задам няколко въпроса? От радиото съм и правя анкета.

Петър: – Да, разбира се, питайте, докато чакам!

Журналистката: – Чий е този пакет? Навярно това е подарък за Вашата приятелка?

Петър: – Познахте. Днес приятелката ми има рожден ден и този подарък е за нея.

Журналистката: – Какво ѝ купихте?

Петър: – Купих ѝ нови кърпки. Нейните са ѝ вече малки и неудобни. Ние, двамата, обичаме да ходим в Зимния дворец да се пързалиме на кърпки.

Журналистката: – Тя ще е много щастлива от такъв хубав подарък като Вашия. А къде ще прекарате вечерта?

Петър: – Ще отидем на ресторант, а утре вечер ще направим голям купон с нашите приятели.

Журналистката: – Моля, разкажете ми за Вашата приятелка.

Петър: – Моята приятелка Ани е най-красивото момиче. Тя е много добра и весела, а в същото време е амбициозна и трудолюбива. Благодарение на нея и аз станах добър студент. Ани е стройна, косата ѝ е дълга и руса, очите ѝ са големи и сини, а лицето ѝ е бяло и нежно. Тя очарова всеки с усмивката си. Освен това Ани е много добра по характер и винаги помага на своите приятели. Много я обичам. А, ето я – идва! Харесва ли Ви?

Запомнете!

Чий е този пакет?
купон с нашите приятели
очарова с усмивката си

обичаме да се пързалиме на кърпки
косата ѝ е дълга
очите ѝ са сини
помага на своите приятели
подарък като вашия

Притежателни местоимения – пълни и кратки форми

		Съгласуващи се пълни форми				Кратки енклитични форми	
		лице	м. р.	ж. р.	ср. р.	мн. ч.	
ед.ч.	1 л.		мой/-ят	моя/-та	мое/-то	мой/-те	ми
	2 л.		твой	твоя	твое	твои	ти
		м. р.	негов	негова	негово	негови	му
мн.ч.	3 л.	ср. р.	неин	нейна	нейно	нейни	й
		ж. р.	наш/-ият	наша	наше	наши	ни
	1 л.		ваш	ваша	ваше	ваши	ви
	2 л.		техен	тяхна	тяхно	техни	им
	3 л.						

Въпросителни местоимения за притежание

м.р.	ж.р.	ср.р.	мн.ч.
чий?	чия?	чие?	чий?

Възвратни притежателни местоимения

м.р.	ж.р.	ср.р.	мн.ч.	кратка форма
свой	своя	свое	свои	си

1. Кратките притежателни местоимения стоят след членувани имена:

моливът му	чантата му	детето му	книгите му
й	й	й	й
им	им	им	им

2. Не се членуват роднински имена в единствено число:

баща ми	сестра ми	леля ми	НО – мъжът ми
майка ми	чичо ми	дядо ми	синът ми
брат ми	вуйчо ми	баба ми	

3. В множествено число същите имена се членуват:

бащите ни сестрите им майките ни братята им

4. Кратките форми стоят след първото прилагателно:

Харесвам дългата ѝ руса коса

5. Енклитичната възвратна форма СИ се употребява само в обектни конструкции (същото важи и за пълните възвратни форми):

Сестра ми е студентка. Аз много обичам сестра си.

Правила за употреба на кратките притежателни местоимения

Упражнения

1 А. Опишете външния вид на хората от снимките:

Лусия

Йен

Браун

Джон

Том

Ема

дълга
къса
руса
кестенява
черна
побеляла
права
къдрава
разпусната
вързана

коса

светла
тъмна
мургава

кожа (тен)

тънки
дебели

вежди

сини
зелени
кафяви
пъстри

очи

мустаци
брада
трапчинки
бръчки

афро-
американски
европейдни
азиатски

черти

Б. Опишете ваш приятел, колега или роднина!

Попълнете празните места с подходящите местоимения по модела:

Модел: Този учебник твой ли е?

- Да, мой е. Моят учебник е нов.

1. Този пакет твой ли е?

- Да, е тежък.

Тази кола твоя ли е?

- Да, е нова.

Това дете твое ли е?

- Да, е малко.

Тези книги твои ли са?

- Да, са интересни.

2. Този молив мой ли е?

- Да, е остър.

Тази чанта моя ли е?

- Да, е по-стара.

Това огледало мое ли е?

- Да, е чисто.

Тези кънки мои ли са?

- Да, са нови.

3. Този апартамент на Иво ли е?

- Да, е широк.

Тази лампа на детето ли е?

- Да, е нова.

Това легло на Майк ли е?

- Да, е широко.

Тези чанти на момчето ли са?

- Да, са големи.

4. Този шал на Мария ли е?

- Да, е нов.

Тази папка на Елена ли е?

- Да, е тук.

Това дете на Соня ли е?

- Да, е много умно.

Тези подаръци на Ани ли са?

- Да, са много хубави.

5. Този чадър ваш ли е?

- Да, е черен.

Тази маса ваша ли е?

- Да, е дървена.

Това легло ваше ли е?

- Да, е широко.

Тези пари ваши ли са?

- Да, са много.

6. Този пакет наш ли е?

- Да, е голям.

Тази печка наша ли е?

- Да, е стара.

Това перде наше ли е?

- Да, е червено.

Тези моливи наши ли са?

- Да, са сини и жълти.

7. Този хол на Соня и Иво ли е?

- Да, е по-светъл.

Тази кухня на сем. Петрови ли е?

- Да, е удобна.

Това огледало на Мария и Ани ли е?

- Да, е по-чисто.

Тези анкети на г-н и г-жа Пеневи ли са?

- Да, са трудни.

3 Употребете пълните притежателни местоимения:

- Модел: – Тази топка **Ваша** ли е? – Не, не е **моя**. Топката е на детето.
 – Значи това е **неговата** топка.
- Това колело на детето ли е? – Не, не е Колелото е на Мария.
 – Значи това е колело.
- Този учебник на Майк ли е? – Не, не е Учебникът е на Димитра.
 – Значи това е учебник.
- Тези кънки на Петър и Мария ли са? – Не, не са Кънките са на Ани.
 – Значи това са кънки.
- Тази тетрадка Ваша ли е? – Не, не е Тетрадката е на Димитра.
 – Значи това е тетрадка.
- Тези пликове на мен и Иван ли са? – Не, не са Пликовете са на Петър и Иво.
 – Значи това са пликове.
- Тази химикалка на Мария ли е? – Не, не е Химикалката е на Майк.
 – Значи това е химикалка.
- Този подарък на журналистката ли е? – Не, не е Подаръкът е на Петър.
 – Значи това е подарък.
- Това дете на Соня и Димитър ли е? – Не, не е Детето е на Иван и Ива.
 – Значи това е дете.
- Тези писма твои и на Елена ли са? – Не, не са Писмата са на момичето и момчето.
 – Значи това са писма.
- Тази чанта на момчето ли е? – Не, не е Чантата е на децата.
 – Значи това е чанта.
- Този плик мой ли е? – Не, не е Пликът е на учителите.
 – Значи това е плик.
- Тази къща твоя ли е? – Не, не е Къщата е на братята ми.
 – Значи това е къща.
- Този ресторант на дядото ли е? – Не, не е Той е на мене и на Юлия.
 – Значи това е ресторант.
- Тези цветя на момичето ли са? – Не, не са Те са на тебе и на Петър.
 – Значи това са цветя.

Изберете подходящата форма на следните местоимения:

1. (Нашата/нашето) къща е по-малка от (техния/тяхната).
2. И (тяхното/тяхната) градина е по-голяма от (нашия/нашата).
3. (Моят/моето) дете е по-голямо от твоята/твоего.
4. (Нейните/нашето) деца ходят в същото училище като (моя/моята) племенник.
5. Този учебник не е (мои/мой). На Лили ли е? – Да, (нейна/неин) е.
6. (Чий/чии) резултат от контролното беше по-висок? На Георги ли? – Не, не беше (нейната/неговият).
7. Ивелина плаче, но не е по (мое/моя) вина.
8. Ти беше ли на (тяхната/тяхното) парти.
9. Тези обувки са (неин/нейни).
10. (Неговите/неговия) книги са много хубави.
11. Тези родители (твоята/твоите) ли бяха?

Работете по модела:

Модел: Тази чаша е на детето.
Чия е чашата? – **Негова**.
 Чашата **му** е голяма.

1. Тази книга е на Том.
.....
.....	2. Тези ръкавици са на мене и на Алекс.
.....
.....
3. Тези маратонки са на тебе и на Клара.
.....
.....	4. Тези очила са на Вера.
.....
.....
5. Тази шапка е на г-жа Петрова.
.....
.....	6. Този крем за лице е на Ива и Лили.
.....
.....
7. Това колело е на Петър.
.....
.....	8. Това портмоне е на Ваня.
.....
.....
9. Този подарък е на мене.
.....
.....	10. Този пуловер е на Елена.
.....
.....
11. Тези дънки са на тебе.
.....
.....	

6 Употребете възвратните притежателни местоимения:

Модел: Той каза на **своето** дете, че го обича.
Той каза на детето **си**, че го обича.

Ива посрещна приятелка.

Ива посрещна приятелката

Сем. Петрови ремонтират къща.

Сем. Петрови ремонтират къщата

Боян пита за семейство.

Боян пита за семейството

Вие мислите за родители.

Вие мислите за родителите

Ние разказваме за град.

Ние разказваме за града

Ани харесва подарък.

Ани харесва подаръка

7 Попълнете празните места с кратки притежателни местоимения или кратки възвратни притежателни местоимения:

Модел: (майката на Петя) **Майка ѝ** е много добра.
Петя каза на **майка си**, че много я обича.

(бащата на Иван) е много строг.

Иван каза за, че е много строг.

(дрехите на теб и Иван) са много скъпи.

Вие купувате от скъпи магазини.

(родителите на детето) са много мили.

Детето каза на, че иска подарък.

(братята на Ива) са по-големи.

Ива каза на, че ги обича.

(нашият син) е лекар.

Ние се гордеем със

(домът на семейство Петрови) е много уютен.

Семейство Петрови харесват

(моята чанта) е тежка.

Аз нося

(обиците на момичето) са хубави.

Момичето харесва

Изберете подходящо притежателно местоимение:

1. Чакам приятелката
2. Дядо е много добър.
3. Петър отива на гости при чичо
4. Това ли е майката на Катя? – Да, това е майка.
5. Чие дете е това? – (на Иво)
6. Този учебник мой ли е? – Да, е.
7. Тетрадката на Лили се изгуби. Лили търси тетрадката
8. Аз реша косата
9. (на тебе) коса е гъста и дълга.
10. Косата на Иван е руса. Косата е по-дълга от косата на Иво.
11. Бащата на Фани е болен. – баща е в болница, нали?
12. Ние изпихме кафето
13. Вие открихте книгите
14. Колегите (на студентите) са много добри.
15. (на тях) диктовки са отлични.

9 **Работете по модела:**

Модел: Кънките на Ани са **малки и неудобни**.

Петър не харесва **малките и неудобни** кънки.

Ани не харесва **малките си неудобни** кънки.

1. Косата на Ани е дълга и руса.

Петър харесва коса.

Ани реши коса.

2. Очите на Ани са големи и сини.

Петър харесва очи.

Ани гримира очи.

3. Лицето на Ани е бяло и нежно.

Петър харесва лице.

Ани мие лице.

4. Подаръците на Ани са хубави и скъпи.

Петър харесва подаръци.

Ани харесва подаръци.

5. Пакетът на Петър е голям и тежък.

Ани не може да носи пакет.

Петър сам носи пакет.

6. Домашните ви са интересни и забавни.

Ани чете домашни.

Вие четете домашни.

7. Книгите ни са стари и ценни.

Ива пази книги.

Ние пазим книги.

10 **Прочетете текста и поставете изпуснатите притежателни местоимения:**

Моите сестри

Аз имам две сестри. Те са по-малки от мен и са много пави. имена са много интересни и редки – Бора и Веда. Очите са сини. Бора харесва очите, а Веда иска да има зелени очи. И двете имат дълги кестеняви коси. Обикновено ходят вързани на опашки, но Веда често разпуска косата Косата е гъста и лъскава.

На ръст сестри са различни. Бора прилича на баща и е висока, а Веда е по-ниска, но е много стройна. И двете имат светъл тен на лицето и плътни устни. Веждите са тънки, а на бузите имат трапчинки. Това ги прави много чаровни. Нослето на Бора е чипо, а зъбите са бели като бисер. Бора се грижи много за зъбите, а Веда е по-мързелива.

Обичам и двете сестри.

Разбирате ли?

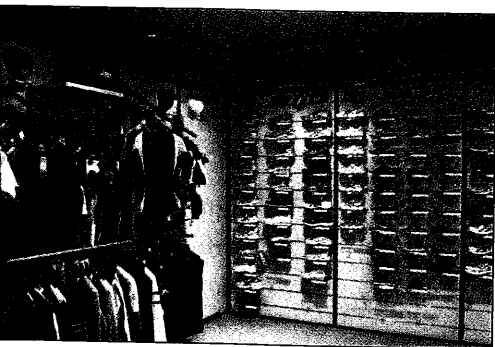
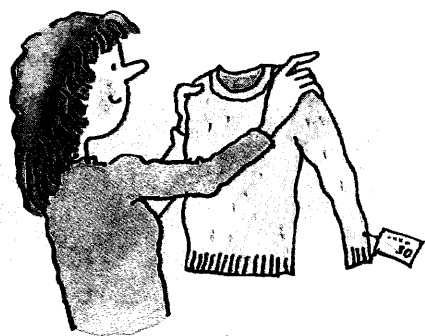

Писмо

Мили майко и татко,
 Пристигнах в София без проблеми. Първите дни бях много зает и затова не ви писах веднага. Отидох в банката, в която ще работя. Запознах се с колегите си и с шефа си. Тя е много симпатична. Ще работя в един кабинет с една колежка, която знае добре английски и много ми помага. Има отлична професионална подготовка.
 Казва се Ваня. Тя не е висока на ръст, но е слаба и стройна. Косата ѝ е черна, а очите ѝ са зелени и това я прави много красива. Ваня си има приятел, който е висок и атлетичен – хубава двойка са и аз им се възхищавам.
 Когато опозная София ще ви разкажа за нея.
 Тук се чувствам чудесно, а вие се пазете и бъдете здрави!

Целувам ви Майк

Вече си избрах

Вчера Мария и Георгиос обикаляха дълго магазините в центъра на София. Обиколиха и всички щандове в ЦУМ. Влязоха от магазин в магазин, гледаха, избираха и все не намираха това, което искат. По витрините видяха различни видове рокли – официални и ежедневни, костюми, поли, блузи, панталони и якета. Изборът беше богат и на всякакви материали: вълнени, копринени, памучни, ленени, кожени и синтетични. Особено елегантни бяха материалите от ликра и ламе. Накрая влязоха в магазина на „Бенетон“, защото там видяха, че има голямо намаление на всички дрехи.

Мария: – Георгиос, гледай какъв красив пуловер е този розовият. Ще ми отива ли?

Георгиос: – На тебе ти отиват всякакви цветове. Всеки човек си има вкус, а ти какъв цвят предпочиташ?

Мария: – Обичам кафявия цвят, бежовия, жълтия – всичко от топлата гама. Но мисля, че и розовият цвят ще ми стои.

Мария влезе в пробната и след няколко минути излезе да я види Георгиос.

Георгиос: – Чудесно! По мярка ти е и този модел е много елегантен.

Мария: – Сега ще си избира и едни дънки – от тези, фигуралните.

Георгиос: – Да, те ще се съчетават много добре с розовия пуловер.

Мария: – Аз вече си избрах, каквото исках, а сега да купим нещо за тебе.

Георгиос: – В съседния магазин за спортни обувки ще влезем да видим маратонките.

Георгиос си хареса маратонки „Найк“ и помоли продавачката да му даде да пробва № 43. Бяха точно за него. Двамата приятели свършиха с покупките, влязоха в едно кафе, пиха по едно капучино, изпиха и по един фреш от грейпфрут. Доволни от покупките си, тръгнаха да се прибират.

Обобщения

обикаляха дълго
обиколиха щандовете
влязоха от магазин в магазин
влязоха в магазина на „Бенетон“
избираха и все не намираха
съчетават се много добре

пробвам № 43
точно за него
пиха по едно капучино
изпиха по един фреш
отива ми
всеки човек си има вкус

вече си избрах
стои ми
всички видове
по мярка ми е
всякакви цветове

Граматика

Минало свършено време на глаголи от несвършен и свършен вид

Несвършен вид		Свършен вид	
обикалях	дълго	обиколих	магазините
избирах	често	избрах	тази блуза
търсих	всеки ден	потърсих	един път
писах	много пъти	написах	писмото
четох	няколко часа	прочетох	документа
учих		научих	новите думи

Обобщителни местоимения

Вид	м.р.	ж.р.	ср.р.	мн.ч.
За лица и предмети	всеки	всяка	всяко	всички
За признаци	всякакъв	всякаква	всякакво	всякакви
За количество			всичко	

Сложно съставно изречение с подчинено допълнително изречение (че, да)

Сказуемо в главното изречение	Съюзна връзка	Подчинено допълнително изречение
мисля		направихме чудесен избор пуловерът ти стои добре тези дънки ще са ми по мярка
чух	ЧЕ	се срещнахте отиват на покупки няма да намерят изборът беше богат има голямо намаление ще се съчетаят двата цвята
видях		
искам реших предпочитам ще чакам казах	ДА	купя пробвам избереш се върнеш дойдете

Упражнения

1 Попълнете празните места по модела:

Модел: Мария и Георгиос **обикаляха дълго** магазините. Накрая **обиколиха** и щандовете в ЦУМ.

Те влизаха от магазин в магазин.	Накрая в „Бенетон“.
Мария дълго избира пуловер.	Накрая розовия.
Мария няколко часа мери роклите.	Накрая вълнената.
Те не намираха хубави дрехи.	Накрая с намаление.
Те виждаха различни магазини.	Накрая магазина на „Бенетон“.
Ти дълго съчетава цветовете.	Накрая розово със сиво.
Вие дълго го търсихте в ЦУМ.	Накрая го в Халите.
Ние писахме много писма.	Накрая жалба.
Половин час Георгиос пи кафе и кола.	Накрая ги и тръгна.
Често си тръгвах рано.	Един ден си късно.
Винаги купувах за себе си.	Вчера подарък за нея.
Много пъти отивахме на ресторант.	Един път на кино.
Вие дълго четохте писмото.	Накрая го

2 Работете по модела:

Модел: Мария дълго ли си **избира** блуза вчера?
Избира дълго, но накрая **не избра** нищо.

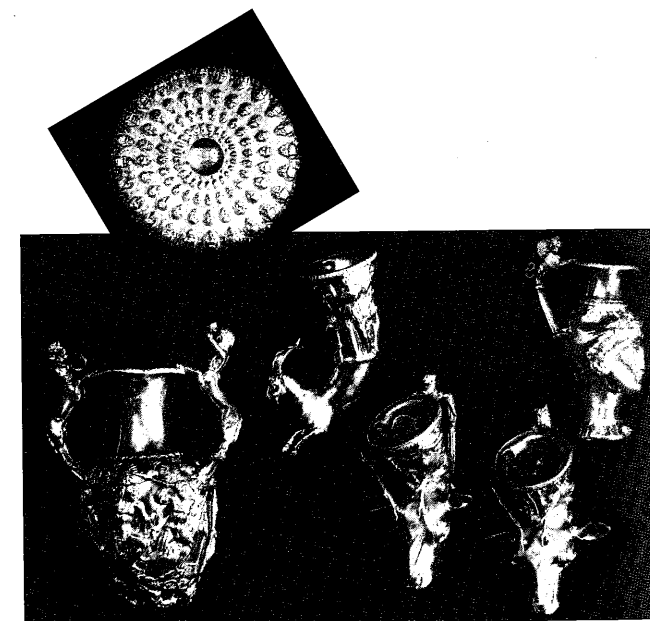
- Обикаляхте ли магазините?
..... дълго, но не всички.
- Влизаха ли в „Бенетон“?
..... много пъти, но не в ЦУМ.
- Ти излиза ли вчера сутринта?
Сутринта, но не вечерта.
- Снощи учи ли?
..... няколко часа, но не всички думи.
- Той писа ли домашно?
..... го, но не го
- Мария, Георгиос, пихте ли от виното?
....., но не всичкото.
- Срещаха ли се всеки ден?
....., но вчера не

Употребете минало свършено време на глаголите от несвършен и свършен вид:

- Вчера те (обикалям/обиколя) магазините дълго време.
- Миналата седмица няколко пъти (търся/потърся) Ваня по телефона, но не я намерих.
- Ти (пиша/напиша) ли на родителите си?
- Често той (пия/изпия) кафе сутрин.
- Няколко часа вчера вие (уча/науча) за изпита.
- Миналата седмица тя (чета/прочета) една интересна книга.
- Вчера той (разбирам/разбера), че Майк е болен.
- Те дълго (чакам/почакам) пред университета.
- Вчера детето (виждам/видя) дядо си и баба си за няколко часа.

Трансформирайте текста в минало свършено време с глаголи в несв. вид и с глаголи в св. вид:

Решаваме да отидем в Националния исторически музей. Качваме се на автобус и пътуваме дълго до квартал „Бояна“. По пътя с интерес разглеждаме София. Слизаме пред музея и влизаме вътре. Обикаляме зала след зала. С нас има екскурзовод. В залата на златните съкровища на България той ни обяснява къде и как са намерени те. Дълго се възхищаваме на Панагюрското съкровище. За първи път виждаме такава красота. На връщане през цялото време разговаряме за всичко, което виждаме.

Вчера решихме да отидем

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

5 Поставете на празните места обобщителните местоимения:

всеки	всяка	всяко	всички
Модел: Виж какъв хубав вълнен пуловер!			За тебе всеки пуловер е хубав.
Виж каква хубава вълнена блуза!			За тебе блуза е хубава.
Виж каква хубава копринена риза!			За тебе риза е хубава.
Виж какви хубави памучни панталони!			За тебе панталони са хубави.
Виж какво хубаво кожено яке!			За тебе яке е хубаво.
Виж какъв хубав ленен костюм!			За тебе костюм е хубав.
Виж каква хубава памучна тениска!			За тебе тениска е хубава.
Виж какви хубави кожени ботуши!			За тебе ботуши са хубави.
Виж какъв хубав копринен шал!			За тебе шал е хубав.
Виж каква хубава памучна пижама!			За тебе пижама е хубава.
Виж какви хубави кожени ръкавици!			За тебе ръкавици са хубави.
Виж какво хубаво кожено палто!			За тебе палто е хубаво.
Виж какъв хубав удобен анцуг!			За тебе анцуг е хубав.
Виж каква хубава копринена вратовръзка!			За тебе вратовръзка е хубава.

6 Поставете на празните места обобщителните местоимения:

Модел: Какви цветове ми отиват?	Всякакви цветове.	
Какви очила ми приличат? очила.	всякакъв
Какъв шоколад предпочиташ? шоколад.	всякаква
Каква музика слушаш? музика.	
Какво месо обичаш? месо.	всякакво
Какъв спорт предпочиташ? спорт.	
Какви модели ти подхождат? модели.	всякакви
Какви размери имате? размери.	
Каква храна обичаш? храна.	
Какви поли харесваш? поли.	всичко

Модел: Всичко ли научи?	Всичко.
..... изяде?
..... изпи?
..... купи?

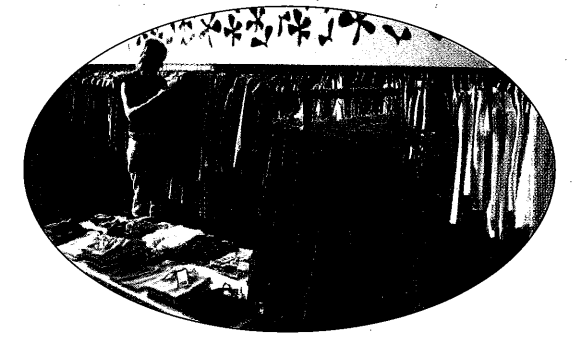
..... хареса?

..... прочете?

..... пробва?

Употребете обобщителни местоимения:

- студент трябва да учи.
- Виждам хора в метрото.
- Изядох
- дете трябва да си ляга рано.
- Тази песен не е хубава. – Може. Има песни.
- Каква музика обичаш? – музика.
- Виж каква хубава жена! – За теб жена е хубава.
- момичета са влюбени в Брад Пит.
- Какъв размер блуза да меря? – Имаме размери.
- Какъв цвят ще ми прилича? – цвят ще Ви подхожда.
- Прочетох въпроси за изпита.
- Наистина ли прочете

8 Съставете изречение с помощта на съюза **че!** Работете по модела:

Модел: Видя ли? Пуловерът ти стои добре.
Видях, че пуловерът ми стои добре.

- Видя ли? Маратонките са ти по мярка.

 Видя ли? Розовият цвят много ти отива.

 Видяхте ли? Магазините са отворени до късно.

 Чу ли? Мария и Георгиос отиват на покупки.

 Мислите ли? Изборът беше богат.
 Не
 Чухте ли? Има голямо намаление.

 Видя ли? Тези дънки са много хубави.

9 Отговорете на въпросите:

Модел: Искахте ли да пробвате дънките? – Да, исках да пробвам.

Искахте ли да вземете пуловера? – Да,

Чакахте ли да избира? – Да,

Каза ли да купя? – Да,

Георгиос реши ли да пробва? – Да,

Мария реши ли да чака? – Да,

Ти реши ли да се върнеш? – Да,

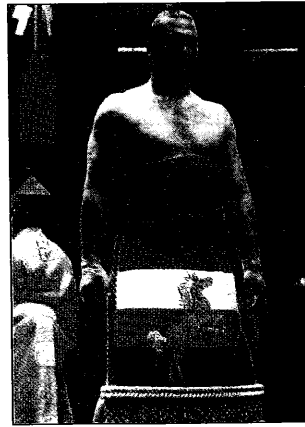
Вие ще искате ли да пробвате? – Да,

Ти искаш ли да дойдеш? – Да,

10 Попълнете празните места със съюзните връзки *че* или *да*:

- Зная ми се сърдиш.
- Предполагам пуловерът ти става.
- Искам нося дълги поли.
- Открих имам роднини в Австралия.
- Предпочитам ходя пеша.
- Ще кажа ме извикат от кабинета.
- Чух има отстъпка от 10% в магазина за облекло.
- Мисля твоят подарък е много подходящ.
- Избрах бъда студент в Софийския университет.
- Някъде четох жените обичат да им подаряват козметика.

11 Това са три снимки на известни българи. Опишете външния вид и облеклото им! Предположете какви са по професия!

Отгатнахте ли професиите им? Нека преподавателят ви разкаже за тях.

Подредете репликите в реда, по който са произнесени! Съставете три диалога, в които клиент и продавач разговарят:

А.

- Мога ли да пробвам?
- Нося номер 48.
- Добър ден! Мога ли да Ви помогна с нещо?
- Какъв е вашият размер?
- Да, пробната е там...
- Сив.
- Ето, заповядайте номер 48, сив цвят.
- Да, търся си блуза.
- А какъв цвят предпочитате?
- Мога да Ви предложа от този модел. Блузите са модерни и много ги търсят.
- Да, харесва ми моделът.

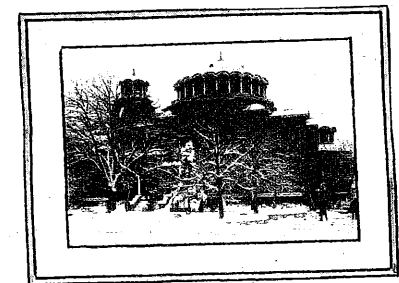
Б.

- Колко струва тази чанта?
- В брой.
- 25 лева.
- Ще я взема.
- Как бихте искали да платите?

В.

- Добър ден!
- Не, благодаря. Само разглеждам.
- Разбира се! Ако се нуждаете от нещо, повикайте ме!
- Добър ден. Мога ли да Ви помогна?
- Благодаря Ви.

Разбирате ли?

Ваня: – Майк, защо не дойде вчера с нас?

Майк: – Защото търсих подаръци за моите родители и за приятелите си. Нали ще ходя в командировка до Лондон!

Ваня: – Намери ли нещо интересно?

Майк: – Обикалях няколко часа по магазините и накрая купих за родителите си един керамичен сервиз за кафе – типично български. За сестра ми избрах една графика „София през зимата“, много е интересна.

Ваня: – А за приятелката си какъв подарък взе?

Майк: – Е, не може всичко да знаеш!

Хайде на екскурзия!

Ваня и приятелят ѝ Стефан предлагат на Майк да отидат в събота на екскурзия на Витоша.

Ваня: Ще ти покажем колко е красива панорамата на София от планината.

Стефан: Предлагам да се срещнем пред църквата „Света Неделя“. Тя е близо до спирката на трамвай № 5, с който ще пътуваме. Знаеш ли къде е църквата?

Майк: Не, не зная. Обясни ми как да стигна до нея!

Ваня: Ще ти е малко трудно – слабо познаваш София. Ще се качиш на автобус № 280 при хотел Плиска и ще слезеш на спирката на Университета.

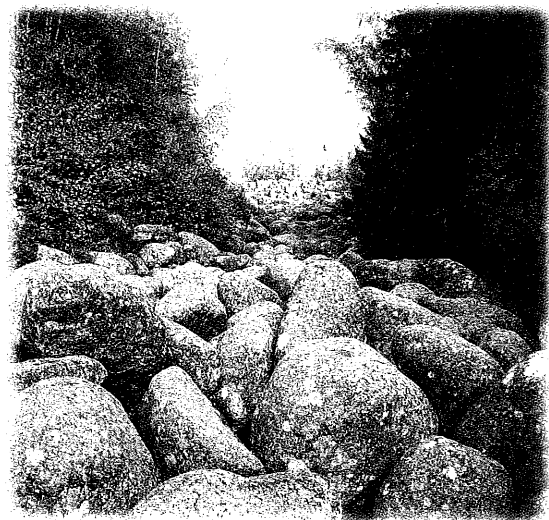
Майк: Това го зная. Всеки ден пътувам по този път.

Ваня: Добре, но не пресичай булеварда и не минавай през градинката, защото има много коли и е трудно пресичането! Заобиколи сградата на университета и пред централния вход слез в подлеза и излез по десните стълби на булеварда „Цар Освободител“! Върви направо и ще стигнеш до хотел „Радисън“. Ние ще те чакаме пред него, а после ще продължим заедно до спирката на трамвая. С него ще отидем до „Овча купел“, за да вземем автобус до „Златните мостове“.

Стефан: На връщане ще слезем пеш, нали?

Ваня: Истинските туристи така правят.

В събота сутринта приятелите се срещнаха в 8 часа. После вървяха направо по булеварда, минаха край Българската народна банка и Президентството. Заобиколиха църквата „Света Неделя“ и завиха наляво до улица „Алабин“, после тръгнаха надясно и стигнаха до спирката на трамвая.

Запомнете!

да отидат на екскурзия
ще се качиш на автобуса
ще слезеш на спирката
пътувам по този път
не пресичай булеварда

не минавай през градинката
заобиколи университета
слез в подлеза
излез по десните стълби
върви направо
ще стигнеш до хотела
ще слезем пеш
завиха наляво
тръгнаха надясно
минаха край БНБ

Граматика

Глаголи за движение с предлози и наречия

Глагол	Предлог	Име	Наречие
влизам	в	офиса	вляво/вдясно
	от	улицата	отвън
	през	прозореца	вътре
излизам	от	магазина	вляво/вдясно навън отвътре
	по	стълбите	
	на	ъгъла	
	пред	блока	
качвам се	в (във)	фоайето	на/в на по към
	на	автобуса	
	по	петия етаж, лифта	
	към	стълбите планината	
слизам	от	таксито	на/в на по към в
	на	спирката, партера	
	по	стълбите	
	към	центъра	
отивам ходя	в	музея	на/в на по към в
	до	центъра	
	при	лекаря	
	на	кино	
връщам се прибирам се	у	тях	на/в на по към в
	с	влак	
	от	работа	
	в	стаята	
идвам	при	децата си	от с
	с	трамвай	
	от	чужбина	
	в	университета	
	до	входа	от при с
	при	вас, студентите	
	с	автомобил	

Хайде на екскурзия!

Глагол	Предлог	Име	Наречие
пътувам	към	центъра	нагоре/надолу наляво/надясно
	от	Варна	
	за	Бургас	
	през	града	
	до	морето	
	с	влак	
	по	този път	
из	страната		
стигам	до	хотела	
	на	аерогарата	
	в	София	
	при	банката	
пристигам	в	Пловдив	
	от	столицата	
	на	село	
	с	кола	
спирам	на	светофара	
	край	хотела	
	до	паметника	
	под/над	моста	
	пред/зад	сградата	
тръгвам	за	къщи	направо нагоре/надолу надясно/наляво напред/назад
	по	улицата	
	към	центъра	
	от	Ректората	
	през	площада	
	край	парка	
	с	кола	
заминавам	за	провинцията	
	в	командировка	
	от	морето	
	при	майка си	
минавам	с	параход	
	по	булеварда	
	край	ресторанта	
	през	градината	
	между	колите	
	под/над	подлеза	
пред/зад	паметника		

Глагол	Предлог	Име	Наречие
вървя движи се	по	улицата	направо нагоре/надолу надясно/наляво напред/назад
	към	къщи	
	през	парка	
разхождам се	из	града	
	из	градината	
	по	алеята	
	край	морето	
завивам	към	театъра	наляво/надясно вляво/вдясно
	край	банката	
	по	улица „Алабин“	
пресичам заобикалям обикалям	при	университета	
	–	площада	
	–	квартала	
	–	магазините	

а по билет!

отивам	НА	кино	Но:	отивам	В, ДО	киното
ходя		театър		ходя		театъра
		опера				операта
		училище				училището

III. Трансформация на повелителни изречения в непряка реч

Пряка реч	Непряка реч
Майк: Обясни ми как да стигна до църквата!	Той ѝ каза да му обясни как да стигне до църквата.
Ваня: Не пресичай булеварда и не преминавай през градинката!	Тя му каза да не пресича булеварда и да не минава през градинката.
Ваня: Заобиколи сградата на университета!	Тя му каза да заобиколи сградата на университета.
Ваня: Слез в подлеза и излез по десните стълби!	Тя му каза да слезе в подлеза и да излезе по десните стълби.
Майк: Чакайте ме пред хотела!	Той им каза да го чакат пред хотела.

Упражнения

1 Попълнете празните места с подходящо наречие:

напред надолу направо наляво
нагоре назад

- Сутрин рано тръгвам към върха на планината.
- Вървя през полето, докато стигна до пътеката.
- Тя завива край гората и минава от хижата.
- Влизам премръзнал в топлата стая.
- След ароматния чай излизам отново.
- Движа се равномерно.
- Горе на върха спирам и се обръщам – целият град е в краката ми, а е само слънцето.
- Тръгвам обратно с нови сили.

2 Попълнете празните места с подходящи глаголи за движение в повелително наклонение:

В двора на Софийския университет: стигам качвам се влизам

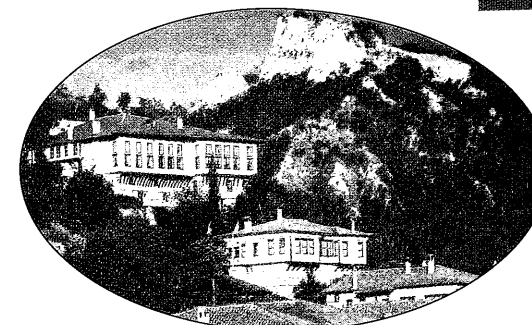
А. – Извинете, знаете ли къде е общата канцелария?
– Да, през този вход, по стълбите нагоре, наляво, покрай кафенето. Като до книжарницата, пак наляво. Канцеларията е първата врата вляво срещу кабинета на Ректора.

Б. – Извинете, знаете ли къде е музеят на университета?
– Да, покрай павилиона за книги, през входа и направо, по стълбите надолу, между касата и ресторанта на СУ „Яйцето“ и се по стъпалата нагоре. На ъгъла наляво. При книжарницата надясно, по коридора. Като до фойето, в един от двата асансьора или се по стълбите до последния етаж. Там ще видите скелета на огромно праисторическо животно и други интересни неща.

Предайте диалозите в непряка реч!

Попълнете празните места с нужните предлози и наречия:

нагоре към на
при от за
край в по

Заминаваме екскурзия. Сутринта рано тръгваме автогарата. Качваме се рейса Мелник. Той е около 200 км. юг София. След един час и половина минаваме Благоевград. Няма да спираме града. Пътуваме шосето. Пристигаме местността Рупите. Спираме къщата пророчицата баба Ванга минералните извори. След половин час продължаваме Роженския манастир. Ще го разгледаме един час. Изкачваме се пеша хълма манастира. Минаваме паметника на Яне Сандански. След 6 км пристигаме Мелник – най-малкият град България. Тук ще си починем и ще опитаме прочутото мелнишко вино, отлежало естествените пещери града. Вълшебно място!

през от нагоре към
по в на
при направо

След лекции не обичам да се прибирам направо вкъщи. Вчера с моята съквартирантка минахме парка. Тръгнахме университета „Орлов мост“. Заобиколихме езерото „Ариана“ и продължихме тенис кортовете. Разходихме се алеите парка и спряхме езерото с лилиите. Решихме да не завиваме спирката автобуса, а да продължим и да пресечем пеша гората. Прибрахме се освежени и доволни.

Опишете пътя си до университета, като отговорите на въпросите:

- какъв транспорт използвате (автобус, тролей, трамвай)?
- по кои улици минавате?
- покрай кои известни места минавате?
- спирате ли някъде?

5 Попълнете празните места с подходящите предлози и след това предайте текста в непряка реч:

към

с

на

по

в

до

Пред народния театър „Иван Вазов“.
 Вие питате непознат господин:
 – Извинете, как да стигна до гарата?
 Той Ви отговаря:
 – Пресечете градинката фонтана. Вървете
 улицата площад „Баба Неделя“. Там се качете
 трамвай 19, пътувайте него 10 минути и
 слезте точно гарата. Не пресичайте улицата, а
 слезте подлеза. Оттам ще стигнете касите
 и разписанието.

Приятелката Ви пита: – *Какво каза господинът?*
 Вие отговаряте (като използвате непряка реч):
 – *Господинът каза да пресечем градинката ...*

6 Вие сте пред Софийския университет. Отговорете на въпросите:

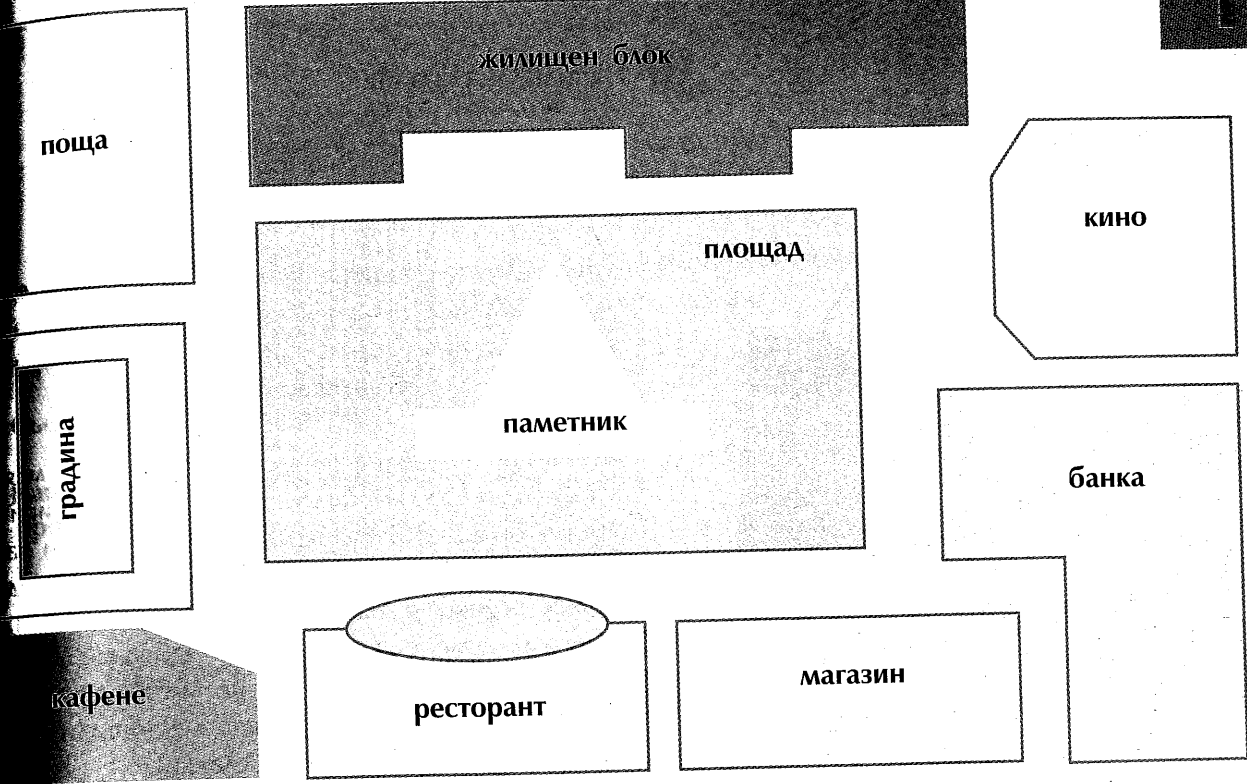
1. Извинете, къде има телефон / аптека / книжарница / магазин за хранителни стоки?
2. Как да стигна до летището / гарата / НДК / хотел „Плиска“?
3. Къде мога да паркирам?
4. Как да стигна до пътя за Пловдив?

7 Помогнете на Ани да стигне до Венци, като използвате повелителните форми на глаголите *тръгвам, вървя, заобикалям, минавам, пресичам, стигам* и съответните предлози:

от край между
 до през покрай

- а) Ани е пред киното, а Венци я чака в кафенето.
- б) Венци е в градинката, а Ани – в банката.
- в) Ани е в магазина, а Венци – в пощата.

След това трансформирайте в непряка реч!

8 В самолета.

Стюардесата:

– Уважаеми пътници, добре дошли на борда на самолета! Моля, изключете мобилните си телефони! Затегнете коланите!
 Останете по местата си по време на излитането на самолета!
 Вижте инструкциите за безопасност!
 Не пушете по време на полета!
 Обърнете внимание на информационното табло!
 Вземете си слушалки! Включете ги отляво на облегалката!
 Изберете си питие и меню!

Предайте думите на стюардесата в непряка реч:

Модел: Стюардесата каза да изключат мобилните си телефони.

8 Докторът:

– Имате грип. Днес не ставайте от леглото! Не излизайте от къщи 2–3 дни! Пийте топъл чай и натурални сокове! Не яжте много! Редовно вземайте лекарствата! Мерете си температурата! Не се тревожете, ще Ви мине!

Какво каза докторът? Предайте думите му в непряка реч!

Модел: Докторът каза на пациента, че има грип. Той каза днес да не става ...

10 Направете сладкиш:

- Мамо, как да направя сладкиш?
– Слушай сега, моето момиче! Вземи:

три яйца, половин кофичка кисело мляко, една
лъжичка сода, половин чашка олио, една чаша
захар, две чаши брашно, канела, ядки, кори от
портокал, сладко, стафиди

Разбий яйцата в една голяма купа! Прибави мляко-
то със сода! Добави половин чашка олио! Сипи за-
харта и брашното! Разбъркай хубаво! Сложи кане-
ла, ядки, стафиди, кори от портокал или сладко!
Изсипи всичко в намаслена формичка! Печи 40
минути на умерена фурна! Не забравяй да пок-
риеш съда с фолио, за да не изгори сладкиша!
Обърни готовия сладкиш, докато е топъл и го по-
рси с пудра захар! Да ти е сладко!

Какво каза майката? Предайте рецептата в непряка реч:

Модел: Майката ѝ каза да вземе ...

11 Глаголите за движение се използват много често и участват в идиоми и фразеологични изрази като:

идва ми на ум – сеццам се, спомням си
идвам на себе си – съвземам се след стрес
идва ми да ... – искам да направя нещо неочаквано
отива на добре/зле – подобрява се/влошава се
отива на кино – изчезва, загубва се
отивам си (от този свят) – умирам
върви на добре – развива се, напредва
вървя по свой път – самостоятелен съм
вървя по ръба/острието на бръснача – рискувам
вървя през просото – не спазвам реда
върви ми – имам късмет
минава времето на ... – не е на мода
минава ми болест/лошо настроение – оздравявам, разведрявам се
минавам метър – не плащам
минавам за ... хубав/умен – смятат ме за
ходя/движа с някого – близки приятели сме
ходя пет за четири – небрежен съм, без настроение

влизам/излизам в играта – участвам/оттеглям се
влизам в историята – ставам известен
влиза в работа – може да се използва
влизам в/излизам от правия път/релси – (не) действам според правилата
влиза през едното ухо, от другото излиза – бързо забравям, не внимавам
излизам от кожата си – ядосвам се
качвам се на главата на някого – доминирам, налагам своето мнение
слизам на земята/от облаците – мисля трезво, реално

А. Съставете изречения с 10 от тях!

Б. Напишете разказ като употребите максимален брой от идиомите!

Разбирате ли?

Обърках посоката

Мария има рожден ден. Цялата компания вече е у тях и чакат само Георгиос. Най-накрая той дойде.

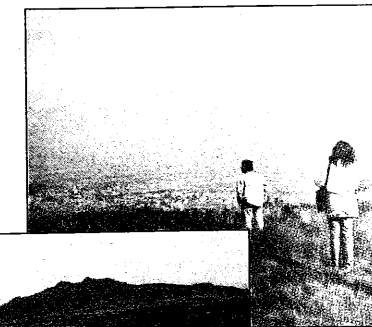
Мария: – Ох, Георгиос, защо закъсня? Толкова се притеснихме!

Георгиос: – Първо, честит рожден ден! Заповядай, цветята и подаръкът са за тебе! Закъснях, защото обърках посоката. Ти ми каза да слеза от тролея пред НДК и после да тръгна по бул. „Витоша“, но не ми каза дали да тръгна вляво или вдясно. Обърках се и тръгнах вляво по посока на НДК. Вървах направо и стигнах до едно училище. Там разбрах, че трябва да тръгна в обратна посока. Когато стигнах до средата на бул. „Витоша“, попитах едно момиче къде е ул. „Солунска“. Тя се учуди и ми отговори, че в момента се намирам на кръстовището на Солунска и Витошка. Попитах я наляво или надясно се намира „Солунска“ № 36. Тя ми каза да свия вляво и да вървя все направо. Ето, затова закъснях.

Витоша

Витоша е една от най-красивите планини в България. В нейните склонове се намира столицата на страната – София. Най-високият връх на Витоша е Черни връх, висок 2290 м. От планината извира река Струма. В горите растат над 1500 вида растения. Близко до Витоша са разположени и други по-ниски планини – Люлин, Верила и Плана.

Чистият въздух, бистрите извори и богатата зеленина правят Витоша едно от предпочитаните места за почивка и туризъм на софиянци в събота и неделя. В планината са създадени прекрасни условия за зимен спорт – ски, шейни, туризъм и други. Има много уютни хотели, хижи, писти и лифтове. Витоша е национален парк, в който природата е защитена от унищожаване. Благодарение на Витоша въздухът в София е все още чист.

В семейството на Ваня днес има голям празник. Родителите са се оженили преди 25 години и днес празнуват сребърна сватба. И Майк са поканили на тържеството. Той се е облякъл официално – с черен костюм и бяла риза. Избрал е оригинален подарък за родителите на Ваня и е купил красив букет от червени рози. Когато Майк позвъни на вратата на семейство Василеви, отвори му красива елегантна жена на средна възраст:

Майката: Вие сигурно сте Майк? Добре дошъл! Заповядайте!

Майк: Благодаря! Букетът е за Вас, а този подарък е за семейния ви празник.

Ваня: О, Майк, влизай! Ела да те запозная с всички. Събрали сме се цялата фамилия.

Майк: Добър вечер! Това баба ти и дядо ти ли са?

Ваня: Да, това са родителите на майка ми – дядо Христо и баба Елена. Те са пристигнали от Пловдив, там живеят.

Мая: А мене и Филип няма ли да ни представиш?

Ваня: Чакай, Мая! По-бавно, защото ще изплашим Майк. Майк, да ти представя сестра си Мая и зет ми Филип. Разказвала съм ти, че те са завършили електроника и сега работят в Лондон като компютърни специалисти. Тъй че ти си дошъл от Лондон, за да работиш в София, а те от София са отишли в Лондон.

После Ваня му представи чичо си и леля си. Чичо ѝ е брат на баща ѝ, а леля ѝ е сестра на майка ѝ. И двамата са тук със семействата си – съпругата на чичо ѝ е лекарка, а съпругът на леля ѝ е адвокат. Братовчедите ѝ са ученици.

Майк: А децата на сестра ти не са ли тук?

Ваня: Не, племенниците ми са останали в Лондон, защото не могат да дойдат в учебно време.

Ваня говори дълго за всичките си роднини с голяма любов. Тази вечер Майк се запозна с едно чудесно, сплотено семейство.

Напомнете!

оженили са се
сребърна сватба
поканили са
облякъл се е официално
купил е букет
добре дошъл
събрали сме се всички

пристигнали са от Пловдив
завършили са електроника
дошъл си от Лондон
отишли са в Лондон
дядо и баба
сестра ми и зет ми

чичо и леля
съпруг и съпруга
братовчеди
племенници
всички роднини
сплотено семейство

Минало свършено деятелно причастие

Глагол в минало свършено време	Минало свършено деятелно причастие				
	м.р.	ж.р.	ср.р.	мн.ч.	
-ах	станах гледах писах тръгнах	станал гледал писал тръгнал	станала гледала писала тръгнала	станало гледало писало тръгнало	стана гледали писали тръгнали
-их	учих работих правих говорих	учил работил правил говорил	учила работила правила говорила	учило работило правило говорило	учили работили правили говорили
-ях	стоях живях вървях пях	стоял живял вървял пял	стояла живяла вървяла пяла	стояло живяло вървяло пяло	стояли живели вървели пели
-ех	взех приех	взел приел	взела приела	взело приело	взели приели
-х	мих пих чух обух	мил пил чул обул	мила пила чула обула	мило пило чуло обуло	мили пили чули обули
-ох	влязох излязох слязох донесох облякох съблякох отидох дойдох ядох дадох четох	влязъл излязъл слязъл донесъл облякъл съблякъл отишъл дошъл ял дал чел	влязла излязла слязла донесла облякла съблякла отишла дошла яла дала чела	влязло излязло слязло донесло облякло съблякло отишло дошло яло дало чело	влезли излезли слезли донесли облекли съблекли отишли дошли яли дали чели
съм	бях	бил	била	било	били

II. Минало неопределено време – перфект

Форми

Положителна	Отрицателна	Въпросителна	Въпросително-отрицателна
аз съм ял	не съм ял	ял ли съм?	не съм ли ял?
ти си ял	не си ял	ял ли си?	не си ли ял?
той е ял	не е ял	ял ли е?	не е ли ял?
тя е яла	не е яла	яла ли е?	не е ли яла?
то е яло	не е яло	яло ли е?	не е ли яло?
ние сме яли	не сме яли	яли ли сме?	не сме ли яли?
вие сте яли	не сте яли	яли ли сте?	не сте ли яли?
те са яли	не са яли	яли ли са?	не са ли яли?

Аз съм ял. Но: Ял съм.

III. Значение и употреба на минало неопределено време

Минало неопределено време	Резултат (сега)
оженени са се пристигнали са от Пловдив разказвала съм ти дошъл си от Лондон отишли са в Лондон	женени са вече са тук вече знаеш в София си в Лондон са

Упражнения

1 Попълнете празните места по модела, като обърнете внимание на промените във формите:

дойдох – дошъл, дошла;
ядох – ял,
можах – можал/могъл;
слязъл – слязла, слезли.

отидох – отишъл, отишла;
дадох – дал,
влязъл – влязла, влезли;

четох – чел;
бях – бил;
излязъл – излязла, излезли;

Модел: Ти си дошъл, а жена ти дошла ли е?

1. Ти си чел, а родителите ти ли са?
2. Тя е отишла, а мъжът ѝ ли е?
3. Аз съм ял, а тя ли е?
4. Ние сме дали, а вие ли сте?
5. Ти си бил, а колегите ти ли са?
6. Ти си могъл, а тя ли е?
7. Брат ти е влязъл, а братовчедите ти ли са?
8. Ние сме излезли, а ти ли си?
9. Той е слязъл, а жена му ли е?

А децата ти дошли ли са?

- А сестра ти ли е?
А дъщерите им ли са?
А детето ли е?
А ти ли си?
А преподавателката ли е?
А момичетата ли са?
А леля ти ли е?
А сестра ти ли е?
А роднините му ли са?

Работете по модела:

Модел: Сестра ти е отишла в Лондон, а децата ѝ не са ли отишли в Лондон също?

1. Родителите ти са празнували сребърна сватба, а баба ти и дядо ти не са ли сребърна сватба също? А златна сватба?
2. Вие сте поканили роднините си, а тя не е ли племенниците си също?
3. Майк е купил подарък, а братовчедите ти не са ли подарък също?
4. Зет ти е завършил електроника, а сестра ти не е ли електроника също?
5. Баба ти и дядо ти са пристигнали от Пловдив, а гостът не е ли оттам също?

Представяте се на интервю за работа като компютърен специалист. Отговорете на въпросите:

Модел: Кой университет сте завършили? Завършил съм СУ „Св. Климент Охридски“.

1. Учили ли сте програмиране?
.....
2. Правили ли сте програми?
.....
3. Работили ли сте по специалността си?
.....
4. Написали ли сте молба?
.....
5. Донесли ли сте автобиография?
.....
6. Представили ли сте проект?
.....
7. Директорът одобрил ли е проекта Ви?
.....
8. Секретарката приела ли е документите Ви?
.....

Семейството на Ваня

4 Довършете въпросите по модела и отговорете отрицателно:

Могел: Внуците им са били на почивка, а те не са ли били? Не, не са били.

- 1. Аз съм бил в Атина, а вие не сте ли? Не, не сме?
2. Ти си бил на море, а децата не са ли? Не,?
3. Баща ти е бил войник, а чичовците ти не са ли? Не,?
4. Ние сме били на връх Мусала, а ти не си ли? Не,?
5. Вие сте били щастливи, а тя не е ли? Не,?
6. Родителите ти са били женени 25 години, а леля ти не е ли? Не,?

5 Приготовления за семейно тържество. Отговорете положително и отрицателно на въпросите по модела:

- A. Могел: Гостите пристигнаха ли? Пристигнаха са. Не са пристигнали.
1. Майка ти сготви ли?
2. Брат ти купи ли напитки?
3. Братовчедите изчистиха ли?
4. Всички роднини ли дойдоха?
5. Майк пристигна ли?

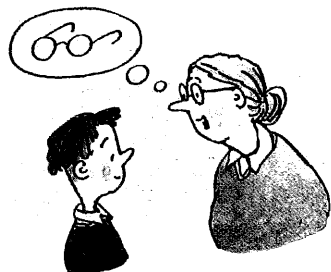
Б. Работете по модела:

Могел: Ти изключи ли фурната? Изключил съм я. Не съм я изключил.
Тя изключи ли фурната? Изключила я е. Не я е изключила.

Обърнете внимание на следната словоредна особеност на краткото винително местоимение в трето лице единствено число:

аз съм го взел ние сме го взели
ти си го взел вие сте го взели
Но: той го е взел те са го взели
тя го е взела
то го е взело

- 1. Племенниците ти наредиха ли приборите?
2. Чухте ли звънеца?
3. Баба ти взе ли лекарствата?
4. Дядо ти намери ли си очилата?
5. Мъжът ти купи ли цветята?
6. Поканихме ли съседката?

Работете по модела:

Могел: Леля ти изглади ли панталона на чичо ти? Изгладила му го е. Не му го е изгладила.

Обърнете внимание: при едновременна употреба на кратки винителни и дателни местоимения винителните са след дателните.

- 1. Пригответе ли подаръка за родителите си?
2. Ти изпра ли ризата на брат си?
3. Снаха ти даде ли сладките на децата?
4. Баща ти подари ли цветята на майка ти?
5. Показахме ли на Майк снимките от морето?
6. Вуйчо ти донесе ли столовете на баба и дядо?
7. Донесе ли ми тетрадката?

Тест за интелигентност. Отговорете на въпросите!

- 1. Кой е написал трагедията „Ромео и Жулиета“?
2. Кой е композирал „Малка нощна музика“?
3. Кой е изпял песента „Let it be!“?
4. Кой е играл в „Терминатор“?
5. Кой е изобретил първата изчислителна машина?
6. Кой е открил Америка?

Моцарт
Колумб
Джон Ленън
Шекспир
Шварценегер
Джон Атанасов

Питайте и отговаряйте по модела:

Могел: Ходил ли си в Лондон? А племенниците ти ходили ли са?
Аз не съм ходил в Лондон, а племенниците ми са ходили.

- 1. Бил ли си някога в пустиня? А сестрите ти ли са?
2. Виждал ли си Айфеловата кула? А майка ти ли я е?
3. Ял ли си някога омари? А братята ти си са?
4. Пил ли си някога текила? А братовчедка ти ли е?
5. Пушил ли си някога? А баба ти ли е?
6. Опитвала ли си някога месо от акула? А дядо ти ли е?

Могел: Плувал ли си в река? А в океан? Плувал съм в река, а в океан не съм плувал.

- 1. Чел ли си хубава поезия на български? А на английски?
2. Свирил ли си на китара? А на пиано?
3. Карал ли си мотор? А кола?
4. Яздил ли си кон? А камила?
5. Гледал ли си филма „Сам вкъщи“? А „Сам вкъщи II“?
6. Чувал ли си за групата Щурците? А за Валя Балканска?
7. Скачал ли си на батут? А на бърнджи?
8. Танцувал ли си хоро? А ръченица?

8 Отговорете на любопитната гостенка по модела, като използвате следните роднински названия:

баба, дядо, майка, баща, чичо, вуйчо,
леля, сестра брат, братовчед, братовчедка,
племенник, племенница, внук, внучка

Модел: Кой е посадил дървото?

Дядо ми го е посадил.

1. Кой е построил къщата?
1. Кой е избрал мебелите?
2. Кой е ушил пердетата?
3. Кой е купил толкова книги?
4. Кой е наредил масата?
5. Кой е пресолил супата?
6. Кой е сготвил така вкусно?
7. Кой е направил баницата?
8. Кой е прегорил сладкиша?
9. Кой е украсил тортата?
10. Кой е измил съдовете?
11. Кой е счупил чашата?
12. Кой е изял фъстъците?

9 Ами сега? Отговорете на въпросите!

Модел: Не съм ли забравил ключа си?

За щастие не си го забравил.

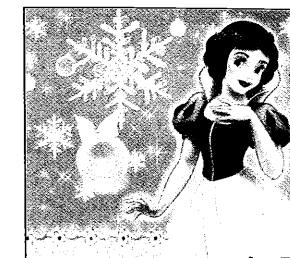
1. Не си ли оставил ютията включена?	Не се тревожи,
2. Не сте ли изпуснали влака?	За съжаление,
3. Не е ли намерил портмонето ѝ?	За съжаление
4. Не са ли загубили паспортите?	Не се безпокой,
5. Не сме ли забравили чантата в таксито?	За съжаление
6. Не съм ли взел билетите за самолета?	Не се безпокой,

10 Има ли грешки в словоредата на изреченията? Открийте ги!

1. Виждал ли си Майк?	Виждал го съм. Не го съм виждал.
2. Пил си ли кафе?	Съм пил. Съм не пил.
3. Гледал си ли филма?	Го съм гледал. Го не съм гледал.
4. Ли научили са новината?	Научили я са. Научили са я не.
5. Ял си ли?	Ял съм. Не ял съм.
6. Излезли Ваня и Майк са ли?	Са излезли. Излезли не са.

Знаете ли приказката за Снежанка и седемте джуджета?

Когато джуджетата се прибрали от планината, те разбрали, че някой е влизал в къщата им. Едно джудже казало: „Някой е седял на столчето ми!“ Друго джудже казало: „Някой е пил от чашата ми!“ Трето джудже казало: „Някой е ял от чинията ми!“ А седмото джудже извикало: „Някой е заспал в леглото ми!“

Разкажете какво е направила Снежанка в къщата на джуджетата!

Разкажете подобна история:

Веднъж когато сте се прибрали вкъщи, сте разбрали, че някой е влизал в квартирата Ви... Кой е бил? Крадец или приятел?

Довършете разказа, като използвате глаголите: *отворил е, влязъл е, излязъл е, правил е, взел е, търсил е, намерил е, забравил е, оставил е.*

Как разбирате поговорките?

Каквото повикало, такова се обадило.

Ни чул, ни видял.

Да би мирно седяло, не би чудо видяло.

Напишете кратък разказ – илюстрация на една от тях по избор!

Разбирате ли?

Родителите ми

Мама и татко се сгодиха през октомври 1927 г.

Щом баща ми се сгоди, сети се, че не е редно да заведе жена си в стаи под наем – един мъж се жени само, ако има собствен дом, какъвто в семейство Мутафчиеви никой не е имал, защото моят дядо не е могъл да помисли за строеж до смъртта си.

Баща ми взе назаем доста пари, докато построи къща, една висока смешна постройка, която той не успя да изплати до края на живота си.

Ожениха се през април 1928 г. Ритуалът бе извършен в църквата „Свети Андрей“. Присъстваха кумовете Вера и Иван Руневски, родители, братя, сестри и толкова. Нямаше нито музика, нито трапеза, нито дори и булчинска рокля.

През ваканцията съпрузите приготвиха две раници с дрехи, храна и одеало. Отидоха до гара „Лъкатник“ с влак, а после пеша до манастира „Седемте престола“, а от него нататък – в девствените гори на планината.

След като се прибраха, мама осъзна, че е бременна с мене, затова на стари години се случваше ядосано да каже: „Какво искам от човек, заченат под открито небе! Нецивилизован!“

(по романа „Бивалици“, I т., В. Мутафчиева)

На опера

Ани и Петър свършиха лекции и тръгнаха към едно кафе близо до университета, където имаха среща с приятели.

Ани: Имам изненада за тебе. Купила съм билети за опера. Гледал ли си „Набуко“?

Петър: О, много приятна изненада! Не съм бил на тази опера, но винаги ми е било приятно да слушам музиката на Верди. Как успя да купиш билети? Сигурно е имало много хора на касата.

Ани: За да купя билетите вчера, съм се редила два часа на опашка, защото на премиерата ще посрещам голямата италианска певица Мирела Френи.

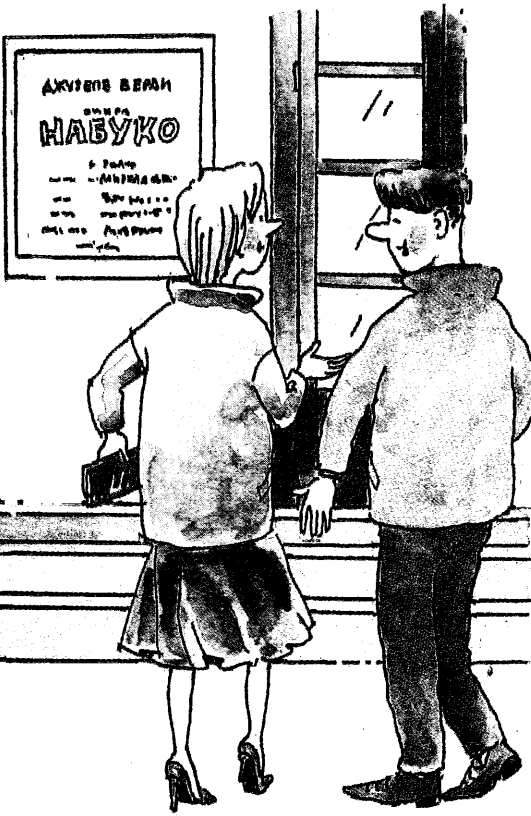
Петър: Радвам се, че си успяла да вземеш билети. В събота ще дойда да те взема.

В събота в 6 часа Петър звънна на вратата на Ани. Тя отвори. Облякла се е с красива копринена рокля, обула си е високи черни обувки. И Петър е много официален – с черен костюм и бяла риза.

Петър: Здравей! Приготвила ли си се вече? О, не, още не си се гримирала, нито си се сресала!

Ани: Заповядай, влез! Не се притеснявай, имаме време. Ти сигурно не си поглеждал скоро часовника. Още е 6 часа и до началото на операта остава цял час.

Петър: Добре. Ти си много елегантна. Навярно е имало цяло модно ревю, докато си избрала тази красива рокля. А сега, моля те, довърши тоалета си, за да отидем навреме!

Задължително

гледал ли си
винаги ми е било приятно
сигурно е имало много хора
редила съм се два часа
приготвила ли си се вече

успяла си да вземеш билети
облякла си е
обула се е
избрала си тази рокля
не си поглеждал скоро часовника
още не си се гримирала
не си се сресала
довърши тоалета си

Граматика

Минало неопределено време на възвратните глаголи

Положителна форма

аз съм **се** измил, -а, -о
ти си **се** измил, -а, -о
ние сме **се** измили
вие сте **се** измили
те са **се** измили

той **се** е измил
тя **се** е измила
то **се** е измил

Но:
измил, -а, -о съм **се**
измили сме **се**
измил **се** е
измила **се** е
измил **се** е

Въпросителна форма

аз измил, -а, -о ли съм **се**?
ти измил, -а, -о ли си **се**?
ние измили ли сме **се**?
вие измили ли сте **се**?
те измили ли са **се**?

той измил ли **се** е?
тя измила ли **се** е?
то измил ли **се** е?

измил, -а, -о ли съм **се**?
измили ли сме **се**?
измил ли **се** е?
измила ли **се** е?
измил ли **се** е?

Отрицателна форма

аз не съм **се** измил, -а, -о
ние не сме **се** измили

той не **се** е измил

Въпросително-отрицателна форма

аз не съм ли **се** измил, -а, -о?
ние не сме ли **се** измили?

той не **се** ли е измил?

Сравнение на минало свършено време с минало неопределено време

Фиксиран минал момент

Вчера купих билети.
Преди един час се облякох.
Преди малко се приготвих.
Миналата година ходихме на Боровец.
Снощи гледах операта.

Резултат от минало действие в сегашен момент

Купил съм билети.
Облякъл съм се вече.
Готова съм. Приготвила съм се.
Ходили сме на Боровец.
Гледали са операта.

Безлични изречения в минало неопределено време

Било ми е приятно
Било ми е зле
Било ми е хубаво
Било ми е трудно
Било ми е лесно
Било ми е студено
Било ми е топло

Било ми е жал.
Било ме е яд.
Било ме е срам.
Било ме е страх.

Имало е много хора на опашката.
Имало е много въпроси на дискусиата.
Нямало е никого вкъщи.

IV. Трансформация на пряка реч в минало свършено време в непряка реч

Пряка реч

Ани: – Купих билети.
 Петър: – Пригответе ли се?
 Майк: – Бяхте ли на опера?
 Ваня и Стефан: – Гледахме новия филм.
 Ани: – Каква книга избрахте?

Непряка реч

Ани каза, че е купила билети.
 Петър попита дали се е приготвила.
 Майк попита дали са били на опера.
 Те казаха, че са гледали новия филм.
 Ани ги попита каква книга са избрали.

Упражнения

1 Довършете изреченията по модела, като използвате следните глаголи:

Модел: Прибрах се рано, не съм се разхождал.

1. Дойдох си пеша, не на автобус.
2. Тя си тръгна веднага след работа, не
3. Ние останахме вкъщи, не с никого.
4. Елате ни на гости, не отдавна.
5. Не зная името му, не
6. Децата бяха с родителите си, не сами.
7. Не зная къде са те, не отдавна.

запознавам се

връщам се

обаждам се

срещам се

качвам се

бавя се

събирам се

приготвих се

гримирах се

2 Отговорете по модела, като използвате глаголите:

измих се

избърсах се

сресях се

Модел: Ваня не се ли е събудила още?

Събудила се е, но още не се е измила.

1. Не си ли се избърснал още?
2. Не са ли се облекли още?
3. Не сте ли се сресали още?
4. Не се ли е обуло още?
5. Не си ли се огледала в огледалото още?

Довършете изреченията по модела, като използвате минало неопределено време на глаголите:

Модел: Ти винаги си се ядосвал, а тя никога не се е тревожила.

рагвам се

1. Ние винаги сме се съмнявали, а децата винаги
2. Баща ѝ винаги се е ядосвал, а тя винаги
3. Сестра му никога не се е тревожила, а той винаги
4. Майка ми никога не се е колебаела, а ти винаги
5. Вие винаги сте се смяли на шегите му, а тя винаги

справям се

ядосвам се

безпокоя се

мръщя се

Довършете изреченията по модела, като използвате следните съществителни и наречия:

А. Модел: Той се е извинил. Било му е неудобно.

1. Аз съм се ядосал. Било ме е
2. Ние се умихваме. Било ни е
3. Билетите за концерт са свършили пред тебе. Било ти е
4. Той се е забавил. Било го е
5. Тя се е прибрала сама. Било я е
6. Вие не сте събудили детето. Било ви е

яд, срам,
неприятно,
добре, жал,
страх

Б. Модел: Вие не сте се съблекли. Не ви е било топло.

1. Тя не се е справила. Не ѝ е било
2. Те не са се облекли. Не им е било
3. То не се е уплашило. Не го е било
4. Ние не сме се забавлявали. Не ни е било
5. Той не се е успокоил след изпита. Не му е било

лесно,
приятно,
студено,
страх, добре

Отговорете на въпросите по модела:

Модел: Не те ли е страх от неизвестността?

Никога не ме е било страх.

1. Не ви ли е добре в чужбина? Никога не
2. Не ѝ ли е приятно с вас? Никога не
3. Не ти ли е жал за загубените пари? Никога не
4. Не те ли е срам от колегите си? Никога не
5. Не го ли е яд на богатите хора? Никога не
6. Не им ли е тъжно за миналите години? Никога не

6 Довършете изреченията с предложените фрази по модела:

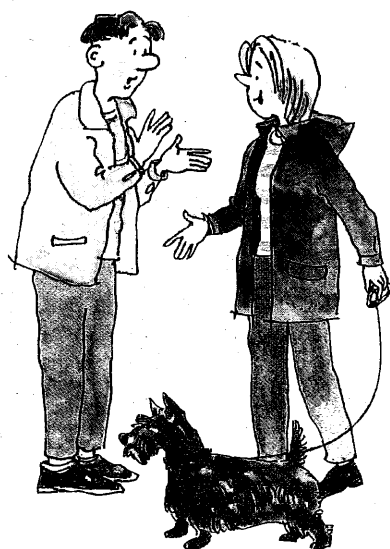
Модел: Винаги ми е било приятно да ... слушам музика.

1. Винаги ми е било трудно да ...	се прибирам сама
2. Винаги ми е било лесно да ...	говоря пред много хора
3. Винаги ми е било неудобно да ...	решавам задачи
4. Винаги ми е било удобно да ...	живея в центъра на града
5. Винаги ми е било жал да ...	ставам рано
6. Никога не ми е било неприятно да ...	гледам бедните деца на улицата
7. Никога не ми е било неудобно да ...	общувам с непознати

7 Изберете правилния вариант:

а) 1. Не ли ги е било яд?	2. Не им ли е било яд?	3. Не ги ли е било яд?
б) 1. Приготвили се сме.	2. Приготвили сме се.	3. Сме се приготвили.
в) 1. Не сме се разхождали	2. Разхождали сме не се.	3. Не се сме разхождали
г) 1. Ти ли е било трудно?	2. Било ти ли е трудно?	3. Трудно ли ти е било?
д) 1. Не ли си се събудила?	2. Не си ли се събудила?	3. Събудила не ли си се?

8 Изберете подходящата глаголна форма – в минало свършено или минало неопределено време:

Петър закъснява за срещата с Ани и се извинява:
 Петър: – Съжалявам, че ... (закъснях, съм закъснял) ...
 (Излязох, излязъл съм) точно в 5 часа от къщи.
 Но в тролея ... (срещнах, съм срещнал) една
 състудентка. Тя ми (разказа, е разказала) как
 (прекара, е прекарала) ваканцията. ... (Загово-
 рихме се, заговорили сме се) и ... (изпуснах,
 съм изпуснал) спирката. После ... (тичах, объ-
 тичал) обратно. (Беше ме, било ме е) страх,
 (се разсърди, си се разсърдила).
 Ани: – Разбира се, че ме ... (беше, е било) яд. То
 кова ... (бързах, съм бързала) да се пригот-
 навреме. После ... (се разтревожих, съм се
 разтревожила) какво ти ... (се случи, се е слу-
 чило). Как не те ... (беше, е било) срам да ми
 кажеш, че си закъснял заради друго момиче?
 Петър: – Никога не ми (беше, е било) по-неудобно.
 Моля те, не се сърди!
 Ани: – Добре, какво ще направиш, за да ти простя

Трансформирайте в непряка реч:

Ани: – Трудно ми беше на изпита?	Ани: – Не се съмнявах, че ще се справиш...
Венци: – Не беше лесно!	Венци: – Надявах се на лесен въпрос.
Ани: – Не те ли беше срам да получиш двойка?	Ани: – Баща ти ядоса ли се?
Венци: – Беше ме яд, а не срам.	Венци: – Първо се ядоса, но после му мина.

Предайте разказа на Ани в непряка реч.

Ани: С Петър се запознахме в университета. Вчера той се обади и ме покани на концерт. Аз много се зарадвах. Не се колебах да приема поканата. Решихме да се срещнем преди концерта. Излязохме да се разходим за малко с кучето, но то се изгуби. Аз се уплаших за кучето, а Петър се разтревожи за концерта. Добре че кучето не се забави, а се върна само. Аз се успокоих веднага, но Петър се ядоса, че концертът вече започва. Качихме се на едно такси. Аз се надявах концертът да се забави малко. Така се случи. После се смяхме и се забавлявахме до късно.

Отговорете на въпросите и разкажете от личния си опит:

1. От какво те е било страх?	5. Кога ти е било най-добре?
2. На кого те е било яд?	6. От какво те е било срам?
3. Какво ти е било лесно?	7. Кога ти е било трудно?
4. Кога ти е било неудобно?	8. За кого ти е било жал?

Разбирате ли?

Автограф от Верди

Влакът спира на една малка гара. В един от вагоните пътува италианският композитор Верди. Началникът на гарата е обичал много музиката на Верди и винаги му се е искало да получи автограф от него. Но той е знаел, че композиторият не дава автографи с удоволствие и затова решава да действа по друг начин. Влиза във вагона и моли пътника да му покаже билета си. Верди му го подава. Тогава началникът започва разговор с него:

– Вагонът е много мръсен! – казва той.
 – Не можах да намеря друг по-чист – казва Верди.
 – И все пак не трябва да слагате краката си на пейката. Един културен човек не прави така никога!
 – Значи аз съм некултурен, така ли? – вика ядосан Верди. – Дайте ми книгата за оплаквания! Ще се оплача от Вас!
 Началникът веднага отива да му донесе книгата, но вместо нея му дава своя албум за автографи. Композиторият толкова се е ядосал, че не е видял нищо, бързо е написал оплакването си и се е подписал.
 – Много Ви благодаря, маестро, за автографа – казва началникът доволен и кани Верди в едно чисто купе.

(по анекдот)

Мила Мая,

Отдавна не съм ти писала, защото често се чуваме по телефона, а и връзката с GSM и Интернет е далеч по-бърза и удобна. Но знаеш, че аз обичам да пиша писма, когато искам да разкажа нещо по-подробно.

Миналата събота отидохме на екскурзия до Витоша. Бяхме само тримата – аз, Стефан и Майк, когото ти вече познаваш. Качихме се на автобуса от „Овча купел“ и след половин час слязохме на „Златните мостове“. Имаше много хора, излезли в планината. Времето беше топло и приятно. Майк за първи път виждаше живописната природа на Витоша и се радваше като дете. Отидохме при морените и той остана възхитен от необикновената каменна река. Разхождахме се дълго из планината, а непрекъснато снимащият Майк тичаше напред-назад, защото всичко му се струваше интересно и красиво. На една поляна седнахме да обядваме – носехме сандвичи и минерална вода. Ядохме с удоволствие на чистия въздух. После тръгнахме към „Копитото“. Когато вече бяхме на терасата на ресторанта, откриващата се пред нас панорама съвсем изненада Майк. София се простираше като на длан, а въздухът трептеше и изглеждаше кристален под лъчите на греещото слънце.

След като пихме кафе и ядохме сладолед, тръгнахме да се връщаме пеша към София. Слизахме по пътя, без да бързаме, а повечето минаващи край нас хора пееха и се смееха. Планината им даваше сили и радост. И ние прекарахме един чудесен ден.

А вие как сте? Какво прави Филип? Как са децата? Ще чакам да ми пишеш.

Целувам ви всички:

сестра ти Ваня

Запомнете!

искам да разкажа нещо по-подробно
Майк тичаше напред-назад
радваше се като дете
непрекъснато снимащият Майк
повечето минаващи край нас хора пееха и се смееха

ядяхме с удоволствие
откриващата се пред нас панорама
лъчите на греещото слънце
София се простираше като на длан

1. Образуване на минало несвършено време

Спрежение	Глагол в сегашно време	Глагол в минало несвършено време	Окончание
Ударението не е върху окончанието			
I и II	уча	учех	-ЕХ
	пиша	пишех	
	смея се	смеех се	
	пея	пеех	
	живея	живеех	
	мисля	мислех	
Ударението е върху окончанието			
	чета	четях	-ЯХ
	спя	спях	
	стоя	стоях	
	седя	седях	
Ударението е върху окончанието – след ж, ч, ш			
III	мълча	мълчах	-АХ -ЯХ
	лежа	лежах	
	държа	държах	
	греша	грешах	
	радвам се	радвах се	
	искам	исках	
	слушам	слушах	
	обичам	обичах	
	обличам	обличах	
	хвърлям	хвърлях	
затварям	затварях		

Особени случаи: ям – ядях
съм – бях

Форми на глаголите в минало несвършено време

-ЕХ	-ЯХ	-АХ/-ЯХ	
учех	четях	слушах	хвърлях
учеше	четеше	слушаше	хвърляше
учеше	четеше	слушаше	хвърляше
учехме	четяхме	слушахме	хвърляхме
учехте	четяхте	слушахте	хвърляхте
учеха	четяха	слушаха	хвърляха

II. Сравнение на глаголните форми за минало несвършено време със сегашно и минало свършено време

Сегашно време	Минало несвършено време	Минало свършено време
пиша, пишеш	пишех, пишеше	писах, писа
чета, четеш	четях, четеше	четох, чете
пея, пееш	пеех, пееше	пях, пя
смея се, смееш се	смеех се, смееше се	смях се, смя се
уча, учиш	учех, учеше	учих, учи
работя, работеше	работех, работеше	работих, работи
чакам, чакаш	чаках, чакаше	чаках, чака
вечерям, вечеряш	вечерях, вечеряше	вечерях, вечеря
идвам, идваш	идвах, идваше	дойдох, дойде
отивам, отиваш	отивах, отиваше	отидох, отиде
ям, ядеш	ядях, ядеше	ядох, яде
дам, дадеш	дадох, дадеше	дадох, даде
съм, си	бях, беше	бях, беше

III. Сегашно деятелно причастие

Образуване

Спрежение	Сегашно време на глагола	Сегашно деятелно причастие				Окончание
		м.р.	ж.р.	ср.р.	мн.ч.	
I и II	грея	греещ	-а	-о	-и	-ЕЩ
	уча	учещ	-а	-о	-и	
	мисля	мислещ	-а	-о	-и	
	пия	пиещ	-а	-о	-и	

Ударението не е върху окончанието

Сегашно време на глагола

Сегашно деятелно причастие

	м.р.	ж.р.	ср.р.	мн.ч.	
Ударението е върху окончанието					
	сedia	сediaщ	-а	-о	-и
	чета	четящ	-а	-о	-и
	стоя	стоящ	-а	-о	-и
	вървя	вървящ	-а	-о	-и
III	слушам	слушащ	-а	-о	-и
	искам	искащ	-а	-о	-и
	хвърлям	хвърлящ	-а	-о	-и
	затварям	затварящ	-а	-о	-и

Упражнения

1. Довършете изреченията по модела, като използвате минало несвършено време на глаголите:

Модел: Когато звънна телефонът, тя четеше.

- Когато той влезе, тя
- Когато ние дойдохме, те
- Когато пристигнаха родителите му, гостите
- Когато вратата се отвори, детето
- Когато аз се обадох, вие
- Когато вие говорехте, ние

смея се вечерям
 мълча пея
 спя
 работя

2. Довършете изреченията, като използвате предложените фрази:

А. Модел: Когато бяхме деца, всичко ни се струваше интересно.

1. Когато беше ученик, ти	се страхувахме от тъмното.
2. Когато бяхме деца, ние	непрекъснато му пеехте.
3. Когато бях малък, аз	обичах да вали сняг.
4. Когато беше ученичка, тя	четеше с удоволствие.
5. Когато бяхме студенти, ние	се прибираше рано.
6. Когато синът ви беше бебе, вие	не оставахме вечер вкъщи.

Б. Модел: Като малък грешах буквите.

1. Като студент ...	обичах сладолед.
2. Като ученик ...	слушах рап.
3. Като дете ...	не носех шапка.
4. Като войник ...	не пиех бира.
5. Като млад ...	непрекъснато бях гладен.

В. Модел: Преди често закъснявах.

1. По-рано ...	канехме гости.
2. Миналата година редовно ...	пуших по една кутия цигари на ден.
3. Миналата година всеки месец ...	ходех на фризьор.
4. Миналата година всяка седмица ...	се събирахме с приятели.

3 Довършете изреченията, изразяващи паралелни действия, като поставите следните глаголи в минало несвършено време:

Модел: Двамата вървяха и мълчаха.

1. Тя го търсеше с поглед, но не го	ям
2. На аерогарата всички се прегръщаха и	излизам
3. Детето постоянно падаше и	затварям
4. Някой непрекъснато влизаше и от стаята.	целувам
5. Вратата непрекъснато се отваряше и	виждам
6. Майк тичаше и	ставам
7. Ние пиехме кафе и сладолед.	снимам

4 Довършете изреченията:

А. Модел: Докато следвах английска филология, четях само на английски.

1. Докато детето гледаше филма, ...	ние заедно пишехме статии.
2. Докато живеех в чужбина, ...	Майк снимаше.
3. Докато работехме в института, ...	ядеше пукаџки.
4. Докато учех в София, ...	непрекъснато пишех писма.
5. Докато пътувах с лифта, ...	всяка седмица ходех на театър.

Б. Модел: Докато ти четеше, аз спях.

1. Докато вие пишехте писма, ...	вие говорехте.
2. Докато ние ядахме, ...	тя береше цветя.
3. Докато Ваня гледаше откриващата се пред нас панорама, ...	ние пиехме кафе.
4. Докато той седеше на поляната, ...	Майк тичаше насам-натам.

Отговорете на въпросите по модела:

Модел: Дъщеря ти учи ли пиано?

Сега не, но преди учеше.

1. Ходиш ли за риба?	Сега не, но преди
2. Вие купувате ли вестници?	Сега не, но преди
3. Вечерят ли заедно?	Сега не, но преди
4. Работиш ли извънредно?	Сега не, но преди
5. Спортуваш ли редовно?	Сега не, но преди
6. Тя играе ли тенис?	Сега не, но преди
7. Караш ли кола?	Сега не, но преди

Модел: Вчера пак ли пяхте?

Вчера не, но по-рано понякога пеехме.

1. В събота вечерта той ходи ли на дискотека?	В събота вечерта не, но преди често ...
2. Вчера пихте ли бира?	Вчера не, но преди понякога ...
3. Снощи ядохте ли пица?	Снощи не, но преди често ...
4. Снощи чака ли я до късно?	Снощи не, но преди обикновено ...

Отговорете на въпросите по модела:

Модел: Какво правеше вчера по това време?

Вчера по това време слушах лекция.

1. Какво правеше ти вчера по това време?	имахме гости,
2. Какво правехте вчера по обяд?	седяхме на терасата на ресторанта,
3. Какво правехте, докато валеше дъжд?	слушаше и мълчеше,
4. Какво правеше тя по време на лекцията?	те чаках

Попълнете празните места с глаголите в скоби, като ги поставите в подходящото време, лице и число:

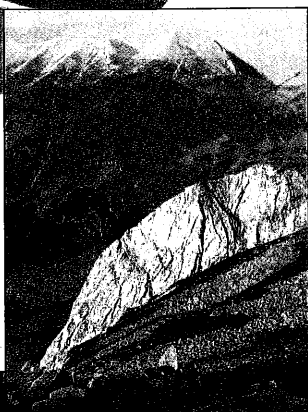
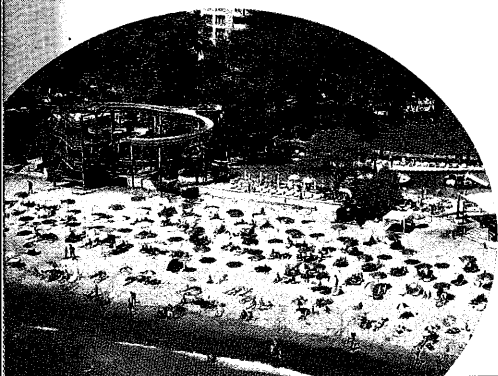
– Дядо, разкажи ми как ... (живея) с баба като млади!

– Баба ти ... (е) истинска красавица. Тя ... (имам) бисерна усмивка. Тя ... (обличам се) елегантно, с вкус. ... (обичам) да е сред хора. Ние често ... (ходя) на театър, кино, ... (вечерям) на ресторант, ... (срещам се) с приятели. Всяка седмица ... (каня) гости къщи. ... (говоря), ... (споря). Интересно ... (живея).

8 Напишете кратък текст в отговор на въпроса, като използвате някои от предложените фрази:

Как прекара ваканцията?

А.

бях на море, по цял ден ловях риба, плувах по 2 километра, лежах на плажа, ядох сладолед, пиех бира с приятели, шегувахме се до късно

.....

.....

.....

Б.

бях на планина, всяка сутрин правехме преходи, ходехме по 5–6 часа на ден, спяхме в планински хижи, палехме огън, пеяхме

.....

.....

.....

В.

спях до късно, слушах музика, гледах телевизия, играех на компютърни игри, ходех на гости

.....

.....

.....

9 Попълнете празните места с подходящи сегашни деятелни причастия:

1. Знаеш ли приказката за красавица?
2. Вървахме под лъчите на слънце.
3. Цялото небе се изпълни с снежинки.
4. Пословиците са изрази, народната мъдрост.

синтезиращи
греещото
пагащи
Спящата

Образувайте сегашни деятелни причастия от подчертаните глаголи и преобразувайте фразите:

Модел: Моля всички, които стоят прави, да седнат. Моля всички правостоящи да седнат.

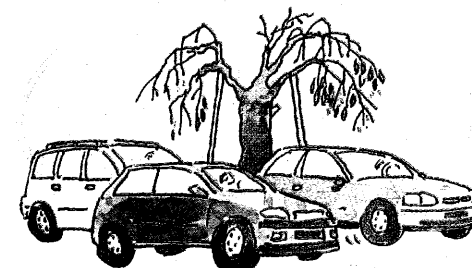
1. Пази се от предмети, които падат.
2. Хората са същества, които мислят.
3. Върбата е дърво, което плаче.
4. Чувал ли си за чинии, които летят?
5. Слизам на спирката, която следва.
6. Къде е перонът на влака, който заминава за Варна?
7. Къде има информация за влаковете, които пристигат.
8. Не буди децата, които спят.

Трансформирайте по модела:

Модел: Тези, които излизат, са Ани и Петър. **Излизащите** са Ани и Петър.

1. Тези, които учат, имат право на намаление в градския транспорт.
2. Тези, които работят, страдат по-малко от депресии в сравнение с безработните хора.
3. Тези, които командват в армията, носят паго̀ни със звездички.
4. Тези, които знаят, обикновено си мълчат.
5. Тези, които спортуват, стават по-силни и по-здрави.

Разбирате ли?

Върбата от булеварда

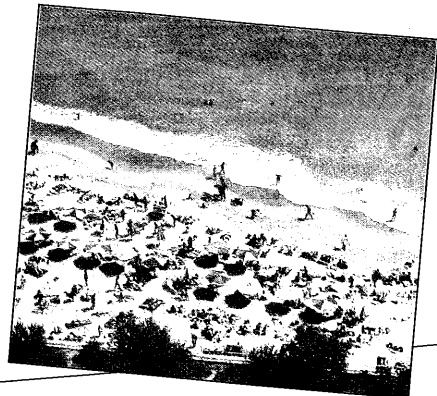
Булевардът е централен в Хелзинки, наречен „Манерхайм“. Там се срещаха няколко магистрали и се разделяха в различни посоки. А по средата на булеварда имаше една суха върба, която едвам се държеше и циментови колони я подпиреха. Клоните ѝ – повечето изсъхнали, а листата ѝ – в шепа да ги събереш. И въпреки това никой не пипаше върбовата баба на средата на булеварда.

Да беше красавица върбата? Не. Като нея имаше колкото искаш в столицата на Финландия. Нямахме и никакво историческо значение.

Но върбата стоеше сред мравуняка от коли и се опитваше с вдигнати сухи ръце да спре кадилаците и мерцедесите, които ревяха и я заобикаляха, тойотите и рената намаляваха скоростта си на това място.

Така старата върба приспособяваше движението към себе си и одухотворяваше площада със своето присъствие.

(по разказа „Върбата от булеварда“, Николай Хайтов)

22 юни

Ура! За мене сесията свърши. Беше ми доста трудно, защото трябваше да взема шест изпита. Учейки по цял ден, бях почти като затворник и няхах време да се виждам с приятелите си. С тях се чувахме само по телефона, но довечера най-после ще се съберем в кафето на „България“.

23 юни

Вечерта се събрахме Ваня, Стефан, Петър, Мария, Георгиос и аз. Решавахме как да прекараме лятото. Мислейки и обсъждайки различни варианти, уточнихме да тръгнем за морето на 1 август. Ще бъдем на къмпинг „Градина“. Това е едно райско кътче на българското Черноморие. Утре ще съм по магазините, защото ще ми трябват нов бански костюм, козметика за плаж и чадър за слънце.

2 август

Пристигнахме с автобуса на къмпинга привечер. Радвахме се на спокойното изумрудено море. Момичетата се настанихме в едно бунгало, а момчетата – в съседното. Пеейки и танцувайки, прекарахме първата нощ на морския бряг под звездите.

18 август

Нямам време да пиша всеки ден, защото програмата ни е много интензивна. Всеки ден, щом станех, бързо се миех и отивах на брега за сутрешния ми крос. Другите момичета не бяха ранобудни. Викнех ли им да дойдат с мене, те отказваха с думите, че сутрин им трябва само моето отсъствие, т.е. искаха да не ги безпокоя. Поспалани!

19 август

Дните на морето минаваха неусетно. Като отидехме на плажа, плувахме, правехме слънчеви бани, играехме плажен волейбол, возехме се на водни колела. Приятелите ми се с двамата спасители на плажа – студенти, които през лятото работеха там. Вечер, седейки на брега на морето, се любувахме на красивия слънчев залез. Понякога си купувахме от рибарите пресни миди или риба, приготвяхме ги в бунгалото, а вечерята задължително беше на морския бряг. Жалко, че утре си тръгваме за София.

Помнете!

спокойното изумрудено море
като отидехме на плажа, плувахме
седейки на брега на морето
мислейки и обсъждайки различни варианти
ще ми трябват бански костюм и козметика

учейки по цял ден
пеейки и танцувайки
рибари

бях почти като затворник
спасители на плажа
щом станех, бързо се миех
викнех ли им да дойдат

Граматика

I. Минало несвършено време на глаголи от свършен вид

Несвършен вид		Свършен вид	
много пъти	Отивах	щом	отидех
обикновено	ставах	като	станех
често	виках	когато	викнех
винаги	тръгнах		тръгнах
	влизах		влезех
	идвах		дойдох

Обърнете внимание!

викнех ли

погледнех ли

започнех ли

II. Образуване на деепричастия

Спрежение	Сегашно време (само несвършен вид)	Деепричастие	Окончание
I и II	уча мисля пея седя пиша	учейки мислейки пеейки седейки пишейки	-ЕЙКИ
III	обсъждам танцувам затварям приготвям	обсъждайки танцувайки затваряйки приготвяйки	-ЙКИ

III. Лични форми на глагола трябва

Аз трябва на тебе.	Аз ти трябва.	Ти се нуждаеш от мене.
Ти трябваш на мене.	Ти ми трябваш.	Аз се нуждаю от тебе.
Речникът трябва на Ани.	Той ѝ трябва.	Тя се нуждае от него.
Чантата трябва на Стефан.	Тя му трябва.	Той се нуждае от нея.
Одеалото трябва на детето.	То му трябва.	То се нуждае от него.
Ние трябваме на вас.	Ние ви трябваме.	Вие се нуждаете от нас.
Вие трябвате на нас.	Вие ни трябвате.	Ние се нуждаем от вас.
Студентите трябва на преподавателя.	Те му трябва.	Той се нуждае от тях.

IV. Образование на съществителни имена с наставки

-ТЕЛ	-АР	-АЧ	-НИК	-ИСТ	-ИК
преподавател	лекар	чистач	затворник	специалист	теоретик
писател	аптекарь	пазач	конник	машинист	практик
спасител	рибар	шивач	странник	спортист	математик
читател	обущар	продавач	художник	журналист	политик

Упражнения

1. Попълнете изреченията, като изберете подходящия глагол в минало несвършено време:

A. *Модел:* (ставахме, станехме) На морето обикновено **ставахме** късно.
Щом **станехме**, отивахме да плуваме.

- (започвах, започнех) Обикновено те трудно , но щом веднъж, правеха всичко както трябва.
- (идвах, дойдех) Много пъти да те търся. Когато , все не те намирах.
- (отивах, отидех) Често у тях без покана. Като , тя ми показваше новите си картини.
- (тръгнах, тръгнах) Много пъти да правя крос по плажа на къмпинг „Градина“. Щом , веднага се отказвах.

Модел: (започвах, започнех) Обикновено **започвах** да уча една седмица преди изпит. Но **започнех** ли, не вдигах глава от учебниците по цял ден.

- (поглеждаше, погледнеше) Понякога той я право в очите. А ли я, тя се изчервяваше.
- (виках, викнех) Обикновено не децата да се прибират. Но ли им, тичаха веднага.
- (идваше, дойдеше) Тя обикновено не с нас Но ли – тогава ставаше истински празник.
- (духаше, задухаше) На морето рядко вятър, но ли – ставаше бурно.

Попълнете празните места по модела, като използвате следните глаголи:

Модел: Щом тя влезеше вкъщи, атмосферата ставаше напрегната.

- След като границата, ние вече за вкъщи.
- Щом го , веднага къде е бил.
- Щом заплата, той ѝ подарък.
- Когато червеното копче, лампите
- Щом те парите си, веднага

вземеше – носеше
натиснеше – светвах
погледнех – разбирах
получеа – изчезвах
минехме – мислехме

Трансформирайте подчертаните деепричастия по модела:

Модел: Обсъждайки как да прекараме лятото, ние изпихме цялата бутилка вино.
Като обсъждахме как да прекараме лятото, ние изпихме цялата бутилка вино.

- Можеш ли тичайки да донесеш три кафета?
- Аз понасям зимата по-лесно, мислейки за лятото.
- Гледайки изумруденото море, ние мълчахме.
- Обръщайки се към мене, тя всъщност говореше на тебе.
- Казвайки тази солена шега, той се засрами

Трансформирайте подчертаните изрази в деепричастия:

Модел: Ние говорим и вървим по плажа. Ние говорим, вървейки по плажа.

- Тя готви и пее.
- Ние седим на плажа и гледаме изгрева.
- Като слизах от рейса, си скъсах чантата.
- Не можеш да работиш, докато лежиш.
- Като приготвяха рибата за вечеря, те си разказваха вицове.
- Не се ли чувствате се като затворници, като седите цял ден вкъщи.

5 Трансформирайте по модела:

Модел: Лежахме, четейки. – Четяхме, лежейки.

1. Баба белеше картофи, гледайки филма. –
2. Тя влезе, плачейки. –
3. Те минаха покрай нас, смеейки се. –
4. Бръснейки се, той се оглеждаше внимателно в огледалото. –
5. Ние учехме, слушайки музика. –

6 Какво им трябва за морето? Попълнете по модела:

Модел: Чантата трябва на Ани. Тя ѝ трябва.

1. Официални дрехи не трябва на Мария на къмпинга.
2. Лосионът против комари трябва на Стефан.
3. Чадър за слънце няма ли да трябва на момичетата?
4. Свободно бунгало трябва на приятелите.
5. Баскетболната топка ли трябва на отбора?

7 Попълнете с подходящата лична форма на глагола трябва:

Модел: Никой не те разбира по-добре от мене. Аз ти **трябвам**.

1. Вие, скъпи родители ни и когато вече не сме деца и сме далеч от вас!
2. За да качим пианото по стълбите, ще ни поне още две яки момчета.
3. Ако не ти повече, ще си тръгвам.
4. Не можете да се справите сами. ви още хора.
5. Моля те, ела! ми.
6. Никой не може да свърши работата по-добре. Вие ни

8 Задайте подходящи въпроси към подчертаните фрази. Използвайте въпросите:

Модел: За игра на шах трябват двама играчи. Колко играчи трябват за игра на шах?

1. За игра на волейбол трябва топка. Колко?
2. Трябват ни още двама души за бридж. Кой?
3. За игра на баскетбол ни трябва кош. Колко?
4. Трябва ми помощ в кухнята. Какво?
5. Трябваше да отидем на къмпинг „Градина“. Къде?
6. Никой не ми трябва.

9 Как се нарича?

А. човек, който:

- превежда
- пази
- шие
- продава
- готви
- кове
- чисти комини

Б. човек, който:

- пише
- чете
- преподава

В. каква е професията на човек, който:

- лови риба
- прави обуца
- лекува
- свири на цигулка
- гледа овце
- произвежда мляко
- работи с кожа
- сече дърва
- прави бъчви

Г. как се нарича човек, който се занимава с:

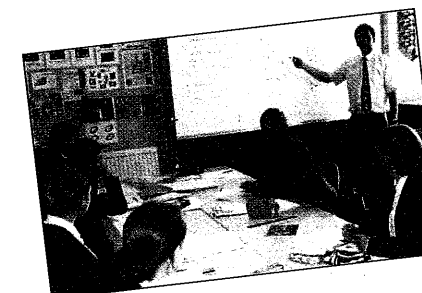
- история
- математика
- химия
- физика
- политика

учи

получава

открива

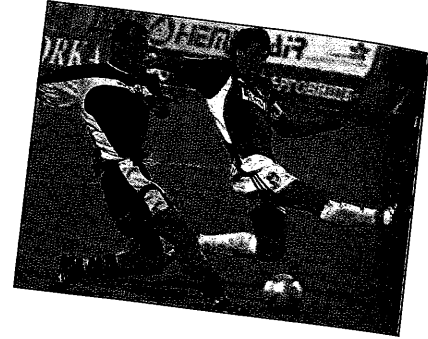

Д. как се казва музикант, който свири на:

- пиано
- китара
- барабан
- флейта

Е. Как се казва спортист, който играе:

- футбол
- тенис
- баскетбол
- волейбол

10 Децата обичат да обсъждат бъдещите си професии и тези на родителите си. Е, не винаги са съвсем точни в названията. Поправете ги, ако грешат:

- Моят татко е писач. Той пише книги, но не печели много.
- А моят - математист! Той решава задачи, а мама решава всичко друго.
- Моят пък е политикач. А вуйчо ми - баскетболан.
- А моят - пожарник.
- Аз искам да стана рибач или откривист, т.е. изобретар.
- Най-добре е да си спортар, е, може и коминочистител.

11 Свържете двете колонки:

- читател
- баничар
- измамник
- теоретик
- пожарникар
- странник
- художник
- алпинист
- конник

е човек, който

- е от друго място, чужденец
- се занимава с теория
- прави банички
- язди кон
- не е честен и си служи с измами
- гаси огън и спасява хора
- се изкачва по отвесни скали
- рисува картини
- обича да чете

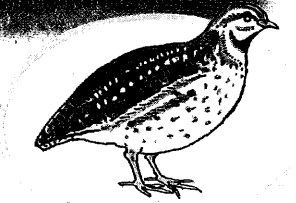
Кой е:

- дебелан
 - поспалан
 - мързелан
 - готован
 - хулиган
- е човек, който

- много спи
- предпочита някой друг да приготви всичко
- яде много и е дебел
- се държи неприлично
- е мързелив, не обича да работи

Образувайте сложни съществителни имена по модела:

коминочистач:	чисти комини	+	-ач
	издава книги	+	-тел
	лекува зъби	+	-ар
	търси злато	+	-ач

Разбирате ли?

Аз съм тук

Пъдпъдъкът живееше в една нива близо до края на селото. Всички го чуваха сутрин да се обажда: „Аз съм тук! Аз съм тук! Аз съм тук!“. Чуваха го и късно следобед, но никой не успяваше да го види.

Щом чуеха неизменното „Аз съм тук!“, децата понякога тръгваха да го търсят. Но доближеха ли го, песента му замлъкваше. После пак се чуваше отново далеч зад гърба им. Така и не успяваха никога да го видят.

Нарекоха го по песента му „Аз Съм Тук!“. Някои намираха името му за чудесно. Други спореха. Много е малък, казваха, та да си има чак три имена. Но нали все пак е тук, виж как това фамилно име му отива. Пък нали всички ние, малки и големи, също имаме по три имена. Значи той е Аз, смееха се, баща му - Съм и дядо му - Тук, нали така.

(по едноименния разказ на Дончо Цончев)

I. Изберете верния отговор:

- 1 Да ти дам ли учебника?
а) Не, не ми го дай! в) Не, не ми го давай!
б) Не, не давай го ми! г) Не, не ти го дай!
- 2 Да ви приготвя ли закуската?
а) Да, пригответи ви я! в) Да, пригответи им я!
б) Да, пригответи ни я! г) Да, ни я пригответяй!
- 3 Да отида ли с Иван?
а) Не, не отиди го! в) Не, не отивай с него!
б) Не, не идвай с него! г) Не, не иди с него!
- 4 – Иван върнал ли ти е парите? Не,
а) не ги е върнал ми в) не им ги е върнал
б) не е връщал ги ми г) не ми ги е върнал
- 5 От е тази книга?
а) кого в) какъв
б) на кого г) кой
- 6 Видях го преди малко по коридора.
а) да дойде в) да дойдох
б) да слиза г) да идва
- 7 – Измила ли си е ръцете? Да,
а) измила е си ги в) си е ги измила
б) измила си ги е г) си ги измила е
- 8 Ти обеща, че като се върнеш
а) ще ти се обадох в) ще се обадиш ми
б) ми се обадиш г) ще ми се обадиш
- 9 По улицата вървят няколко
а) деца в) деца
б) детета г) деца
- 10 След две седмици за Кипър?
а) пътувах ли в) ще пътуваш ли
б) ще ли пътуваш г) ли пътуваме
- 11 Ралица и Петя отидоха у Ана, защото покани на гости.
а) я им в) тя те
б) ѝ ги г) тя ги
- 12 Вчера се видяхме с Иван и аз на гости.
а) му поканвам в) го поканих
б) го поканя г) му поканих

- 13 Кажете ми номера на блока, живеете!
а) в където в) в който
б) в когото г) в които
- 14 – Даде ли телефона си на преподавателката? – Не, не
а) давах в) ѝ я давах
б) я го дадох г) ѝ го дадох
- 15 Гледахте ли филм?
а) тези в) този
б) това г) тази
- 16 Вчера четох до късно, защото
а) не ми се спях в) не ще спи
б) не мога спя г) не можах да заспя
- 17 При мене дойдоха приятели.
а) три в) трета
б) третия г) трима
- 18 – шапката, защото навън е много студено!
а) облечи си в) купи си
б) съблечи си г) сложи си

II. Заместете подчертаните думи със синоними!

- 19 Задай му въпрос и той ще ти отговори.
а) предай му въпрос в) попитай го
б) изпитай го г) покани му
- 20 Който иска, може да пише.
а) дойде в) знае
б) желяе г) мисли

III. Трансформирайте текста в минало време и в непряка реч.

Днес Петър става рано, отива в банята и се мие. После си облича нови дрехи и без да закуси отива в университета на изпит. Пред кабинета на професора вижда Ани.

Петър: Здравей, Ани! Тук ли е професорът?

Ани: Здравей, Петре! Рано е и още го няма.

Петър: Значи ние с тебе сме първите.

Ани: Да, първи сме. Ти знаеш ли всички въпроси?

Петър: Да, зная ги.

Ани: Моля ти се, обясни ми образуването на повелително наклонение!

Петър: Слушай! Веднага ще ти обясня всичко.

Петър излезе бързо от „Пирогов“ и тръгна към квартала на Мария, която се намираше наблизно. Много се зарадва, когато тя му отвори вратата:

Мария: Петре, какво се е случило? Не изглеждаш добре.

Петър: Да, не съм добре. Идвам от „Пирогов“!

Мария: Влез, не стой на вратата! Какво си правил в „Пирогов“? Болен ли си?

Петър: Много съм разтревожен, защото Ани е в „Пирогов“. Днес е преживяла злополука. Качила се на една маршрутка, защото бързала за лекции. За нещастие имало голямо задръстване и колите едва се движели. Една кола от насрещното движение се промъквала между двете колони от коли и ненадейно се блъснала в маршрутката. Ани четяла вестник и ударът я изненадал. Блъснала се в предната седалка и си ударила главата и лявата ръка. Пристигнала „Бърза помощ“ и взела пострадалите пътници, а между тях била и Ани. Веднага й направили снимки на главата и ръката. Има фрактура на лявата ръка, бързо й сложили шина и я гипсирали. Но е получила леко мозъчно сътресение и трябва да остане в „Пирогов“ известно време. Това е. Много ми е мъчно за Ани, точно на нея ли трябваше да се случи...

Мария: Успокой се! Ще ѝ мине скоро, бъди сигурен! Къде се намира, в коя стая, за да отида да я видя?

Петър: На четвъртия етаж в травматологията, стая № 401. Посещенията са всеки ден от 16 до 18 часа. Утре ще бъде там, ела и ти, ако си свободна!

Мария: Разбира се, че ще дойда.

Запомнете!

не изглеждаш добре
не стой на вратата
преживяла е злополука
качила се на една маршрутка
имало голямо задръстване

една кола се промъквала
леко мозъчно сътресение
бързо ѝ сложили шина
веднага ѝ направили снимки
„Бърза помощ“ взела пострадалите пътници

ударът я изненадал
известно време
ще ѝ мине скоро
утре ще бъде там

Минало несвършено деятелно причастие

Образува се от минало несвършено време:

четях – четял, -а, -о, четели

ходех – ходел, -а, -о, -и

гипсирах – гипсирал, -а, -о, -и

Обърнете внимание!

Минало несвършено деятелно причастие се употребява само за образуване на преизказните форми на сегашно и минало несвършено време. В български език причастията на -л са два вида – минало свършено деятелно причастие и минало несвършено деятелно причастие:

уча – учил и учел
пиша – писал и пишел
живея – живял и живеел
ям – ял и ядял

II. Преизказване на глаголното действие

Време	Изявително наклонение	Преизказни форми
Сегашно време	чета	четял съм
Минало несвършено време	четях	четял си
		четял
		четели сме
		четели сте
	четели	
Минало свършено време	четох	чел съм
		чел си
		чел
		чели сме
		чели сте
		чели
Бъдеще време	ще чета	щял съм да чета
		щял си да четеш
		щял да чете
		щели сме да четем
		щели сте да четете
		щели да четат

Забележка: отрицателна преизказна форма на бъдеще време:

нямало да чета
нямало да четеш
нямало да чете

нямало да четем
нямало да четете
нямало да четат

Преизказни форми на глагола СЪМ

Сегашно време

Минало несвършено време

Минало свършено време

бил съм
бил си
бил
били сме
били сте
били са

Бъдеще време

щял съм да бъда
щял си да бъдеш
щял да бъде
щели сме да бъдем
щели сте да бъдете
щели да бъдат

III. Наречия – видове

Непроизводни	вн, пак, тук, още
От прилагателни	тъмно, смешно, хубаво, български, мъжки, добре, зле
От съществителни	горе, долу, днес, снощи, утре, довечера, вкъщи
От числителни	първо, второ, веднъж, двойно
Местоименни наречия	къде, кога, как, както, където, някъде, никъде, всякак

Забележка

Степените за сравнение при наречията се образуват по същия начин, както и степените за сравнение при прилагателните имена – по-добре, най-добре, но „повече“ има само едно ударение и не се схваща като сравнителна степен на „вече“ (за разлика от най-вече).

Упражнения

1. Заменете глаголите в сегашно и минало свършено време с преизказни форми:

Модел: Ани претърпя злополука. → Ани претърпяла злополука.

1. Ани се качи на една маршрутка.
2. За нещастие има голямо задръстване.
3. Колите едва се движат.
4. Една кола от насрещното движение се блъсна в маршрутката.
5. Ани си удари главата и лявата ръка.
6. Доиде „Бърза помощ“.
7. „Бърза помощ“ взе пострадалите пътници.
8. Ани има фрактура на ръката.
9. Ани е в „Пирогов“.

2. Заменете глаголите в бъдеще време с преизказни форми:

Модел: Ани ще остане в болницата известно време. →
→ Ани щяла да остане в болницата известно време.

1. Лекарите ще ѝ направят снимка на ръката.
2. Сестрата ще ѝ сложи шина на ръката.
3. Ще я гипсират.
4. Мария ще отиде при нея.
5. Ани скоро ще бъде добре.
6. Вие ще ѝ се обадите по телефона.

3. Отговорете на въпроса по модела:

Модел: Ще има ли Ани малък белег на ръката?
Лекарите казват, че Ани щяла да има малък белег на ръката.

1. Ще може ли Ани да рисува след фрактурата на ръката? Лекарите казват, че Ани ...
2. Петър ще ѝ занесе ли плодове в болницата? Чух, че Петър ...
3. Ще остане ли Ани в травматологията? Петър каза, че Ани ...
4. Ще ѝ мине ли скоро? Лекарите казват, че ...
5. Сестрите ще се грижат ли за Ани в болницата? Мария каза, че сестрите ...

4 Довършете по модела:

Модел: Ани няма да се качва на маршрутки известно време след злополуката.
Чух, че Ани **нямало да се качва** на маршрутки известно време след злополуката.

Петър няма да отиде на лекции.	Мария каза, че Петър
Ние няма да участваме в семинара.	Казаха ми, че ние
Те няма да ходят на екскурзия.	Чух, че те
Ти няма да дойдеш с нас.	Казаха ми, че ти
Вие няма да заминете.	Чух, че вие

5 Трансформирайте глаголите в скоби в преизказна форма по модела:

Модел: Преподавателят каза, че аз не (чета) **съм четял** достатъчно.

1. Преподавателят каза, че ние (пишем) правилно.
2. Преподавателят каза, че ти (имаш) най-много точки на теста.
3. Преподавателят каза, че вие не (слушате) внимателно.
4. Преподавателят каза, че аз не (съм) готов за изпита.
5. Преподавателят каза, че той (се справя) добре.
6. Преподавателят каза, че те (правят) всички упражнения сами.

6 Трансформирайте изреченията, като замените глаголите в минало свършено и минало несвършено време със съответните преизказни форми по модела:

Модел: Когато той ѝ (писа) **писал**, тя (живееше) **живеела** в София.

1. Когато колите се (блъснаха) ..., Ани (четеше) ... вестник.
2. Когато Петър се (обади) ... на Мария, тя (беше) ... в квартирата си.
3. Когато Бърза помощ (пристигна) ..., Ани (чакаше) ... заедно с другите пострадали пътници.
4. Когато Петър (излезе) ... от „Пирогов“, Ани (лежеше) ... в травматологията.
5. Когато Мария (отиде) ... в болницата, Ани (се чувстваше) ... по-добре.

7 Заменете подчертаните глаголи от текстовете с преизказни форми:

А.

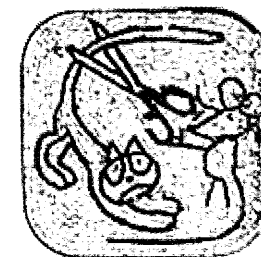
Крали Марко е най-популярният герой от българския фолклор. Той има огромна физическа сила. Язди крилат кон. Крали Марко побеждава злите демони и помага на бедните и слабите. Според легендата той живее 300 години, после спи дълбок сън в планинска пещера и ще се събуди, когато дойде време за битка. Митичната му фигура дава на хората надежда.

(по „Българска митология“ на А. Стойнев, С. 1994)

Б.

За габровци (известни с пестеливостта си) разказват, че:

- ... като боядисват, слагат табела „Пази боята!“, а не „Пази се от боята!“
- ... режат опашките на котките, за да се затваря по-бързо след тях вратата и да не изстива стаята.
- ... се женят за слаби жени, за да заемат по-малко място вкъщи и да им трябва по-малко плат за дрехи.

8

От кое съществително име са образувани наречията:

- снощи, отстриани, довечера, отръки, вкъщи
-
- зиме, лете, утре, долу
-
- кръгом, бегом, денем, нощем
-

9

Образувайте наречия от:

А. прилагателните:	бавен	
	весел	
	вкусен	
	добър	
Б. числителните:	втори	
	трети	
	четвърти	
	пети	

10

Образувайте нови наречия, като добавите предлози по модела:

Модел: къде – **откъде, докъде, закъде, накъде**

кога	–	
там	–	
ляво	–	
дясно	–	
горе	–	
долу	–	
сега	–	

- 11** Образувайте нови местоименни наречия, като добавите афиксите: *ня-, вся-, ни- и -то!*
Пояснете значението им със синонимни изрази по модела:

Модел: как – някак, всякак, никак, както; някак – по някакъв начин

кога –
къде –
колко –

- 12** Напишете антоними на наречията:

Модел: тъмно – светло

смешно	–	студено	–
хубаво	–	бавно	–
добре	–	горе	–
силно	–			

- 13** Съставете изречения с по две наречия от упражнения № 7, 8, 9, 10, 11 и 12:

.....
.....
.....
.....
.....

- 14** Съставете изречения от следните думи. Ще се получат популярни поговорки.
Подчертайте наречията в тях:

много, малко, говори, който, чува

.....
последен, най-добре, се смее, се смее, който

.....
не, днешната, оставяй, за, утре, работа

.....
късно, отколкото, никога, по-добре

- 15** В разговорната реч често се употребяват експресивни синоними на някои наречия. Попълнете празните места в диалога със сложните експресивни наречия:

едва-едва	–	бавно, безсилно
кажи-речи	–	приблизително
полека-лека	–	бавно, внимателно
малко по малко	–	постепенно
горе-долу	–	средно, не много добре
криво-ляво	–	средно, незадоволително

– Как си?

– Не съм много добре.

– Не съм те виждал ... месец. Защо вървиш ...?

– Преживях злополука, счупих си крака и сега ... ми минава. Вече ходя

– Не се тревожи! Ще ти мине кракът и ... ще го забравиш. Пак ще ходим из планините.

– Дано!

Разбирате ли?

Пътят на шоколада

Дълъг е пътят на шоколада. Започва от джунглите на Африка и Бразилия и свършва в модерните фабрики на Европа и Америка.

Родината на какаовото дърво е долината на реките Амазонка и Ориноко, а възрастта му е над 4000 години. Христофор Колумб при своето четвърто пътуване до Южна Америка през 1502 г. за пръв път видял това дърво, но не му обърнал внимание. Двайсет години по-късно испанецът Ернан Кортес, след като завладял Мексико, влязъл в двореца на императора на ацтеките и в складовете му видял огромно количество какао. От него приготвяли любимата напитка на императора, която се наричала „чокалатъл“ на езика на индианците. Кортес и испанците харесали много горчивото ароматно питие, пренесли какаовите семена в Африка, създали плантации и започнали да развиват търговия с какаото.

В Испания какаото скоро се превърнало, заедно с кафето, в любимо питие на всички аристократи.

По-късно по специална технология започнали да обработват какаото и да произвеждат шоколад. Първият млечен шоколад бил направен в 1875 г.

Днес шоколадовите рецепти се пазят в тайна. Всяка фабрика си има свой начин на производство.

(по популярно четиво)

Първа среща

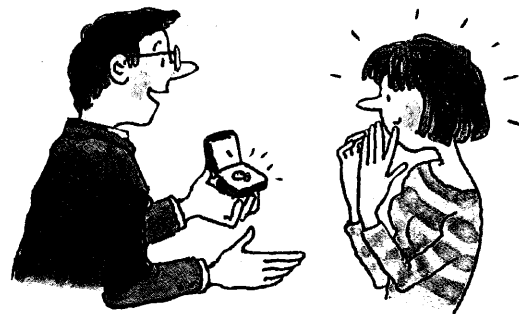

Ваня и Стефан се бяха запознали преди пет години. Бяха се срещнали случайно в Университетската библиотека, докато чакаха да им донесат поръчаните книги. Ваня беше седнала до библиотечните каталози и разглеждаше едно списание. Стефан я наблюдаваше с интерес, защото нещо в нея го привлече. Хубава, стройна, но не това беше най-важното. Бяха му направили впечатление очите ѝ – умни и магнетични. „Трябва да се запозная с нея – мислеше си той. – Не съм виждал момиче с такова излъчване!“

Когато библиотекарката я повика, за да си вземе книгите, Стефан проследи Ваня в коя читалня ще влезе. След малко и Стефан взе своите книги и я последва. Ваня беше седнала близо до прозореца. За късмет мястото до нея не беше заето и той веднага седна там.

Така започна приятелството им. Бяха заедно по време на следването, по време на стажантството – той като експерт по строителството, а тя – в счетоводството. Като завършиха висшето си образование, бяха им предложени места за сътрудници в банката. Издържаха успешно конкурсния изпит и сега работят заедно.

Миналия месец с много неувереност и притеснение Стефан направи предложение на Ваня да се оженят. Тя се съгласи с готовност и радост. Сега се подготвяха за сватбата.

Запомнете!

бяха се запознали
издържаха конкурсния изпит
беше седнала
момиче с такова излъчване
подготвяха се за сватба

бяха му направили впечатление
умни и магнетични очи
направи предложение да се оженят
завършиха висшето си образование

Граматика

I. Образуване на минало предварително време

Положителна форма	Отрицателна форма	Въпросителна форма
бях седнал	не бях седнал	(не) бях ли седнал?
беше седнал	не беше седнал	(не) беше ли седнал?
беше седнал	не беше седнал	(не) беше ли седнал?
бяхме седнали	не бяхме седнали	(не) бяхме ли седнали?
бяхте седнали	не бяхте седнали	(не) бяхте ли седнали?
бяха седнали	не бяха седнали	(не) бяха ли седнали?

II. Съпоставка на минало неопределено време с минало предварително време

Сегашен резултат

Сега са се срещнали.
Веднага са им предложили.
Приятелството им е започнало
в библиотеката.

Минал резултат

Вчера бяха се срещнали.
Миналата седмица бяха им предложили.
Приятелството им беше започнало
преди 5 години.

III. Образуване на съществителни имена

1. От съществителни имена
– с наставка **-СТВО**

приятел – приятел**СТВО**
строител – строител**СТВО**
студент – студент**СТВО**
стажант – стажант**СТВО**
дете – дет**СТВО**

2. От прилагателни имена
– с наставка **-ОСТ**

стар – стар**ОСТ**
млад – млад**ОСТ**
хубав – хуб**ОСТ**
смел – смел**ОСТ**
честен – честн**ОСТ**
близък – близ**ОСТ**
точен – точн**ОСТ**

Упражнения

1 Довършете по модела, като поставите глаголите в скоби в минало предварително време:

Модел: Сутринта, като звънна часовникът, аз вече се **бях събудила**.

1. Като се прибрах снощи, момчетата вече (легна).
2. Вчера като се срещнахме, вие вече (прочета) книгата.
3. В събота вечерта те търсих, но ти (изляза).
4. Когато ти дойде в университета, изпитът вече (започна).
5. В неделя тя се обади у нас, но ние (отида) на Витоша.
6. Миналото лято, когато ние пристигнахме на къмпинг „Градина“, те вече (заминали).

2 Отговорете на въпросите:

Модел: Ваня беше ли седнала в читалнята, когато Стефан влезе?
Да, Ваня вече беше седнала в читалнята, когато Стефан влезе.

1. Ти беше ли изчистила къщата, когато гостите дойдоха?
2. Ваня и Стефан бяха ли се запознали, когато чакаха да им донесат книгите?
3. Библиотекарката беше ли повикала Ваня, когато Стефан я наблюдаваше?
4. Стефан беше ли завършил университета, когато предложи на Ваня да се оженият?
5. Ние бяхме ли се оженили, когато започнахме работа?
6. Младежите бяха ли издържали конкурсния си изпит, когато им предложиха работа?

3 Довършете изреченията по модела:

Модел: Днес сте направили всички поправки в текста, но вчера не ги **бяхте направили**.

1. Тази сутрин сме започнали навреме работа, но вчера сутринта
2. Този път са се подготвили добре, но миналия път
3. Вече си виждал океан, но миналата година още
4. Това лято той се е научил да плува, но миналото лято още
5. Вече сме ходили на Черни връх, но през зимата още
6. Този семестър съм правил курсова работа, но миналия семестър не

4 Отговорете отрицателно на въпросите:

Модел: Ти не беше ли завършил университета, когато се запознахте?
Не, аз не бях завършил университета, когато се запознахме.

1. Аз не бях ли написала дипломната си работа, когато се запознахме?
2. Вие не бяхте ли купили къщата, когато се роди синът ви?
3. Ти не беше ли свикнал с работата, когато дойде новият колега?
4. Той не беше ли започнал работа, когато се срещнахте?
5. Ние не бяхме ли решили да се оженим, когато ти започна работа?
6. Те не бяха ли издържали конкурсния си изпит, когато се ожениха?

5 Попълнете празните места, като използвате следните глаголи в минало предварително време:

виждам

Модел: Преди да те срещна, аз не **бях мислила** за сватба.

срещам

1. Преди да срещне Ваня, Стефан не момиче с такова магнетично излъчване.
2. Преди да влезе в библиотеката, Стефан не Ваня.
3. Преди да седне до нея, Ваня не Стефан.
4. Преди да започнат работа, Ваня и Стефан не за сватба.
5. Преди да завършат висшето си образование, студентите не за работа.

забелязвам

говоря

мисля

6 Отговорете на въпросите по модела, като поставите глаголите в скоби в минало предварително време:

Модел: Модел: Защо Ваня не поздрави Стефан в библиотеката?

Защото тя не се беше запознала с него още.

1. Защо не дойдохте вчера на срещата?
Защото вие не ни (обадя се).
2. Защо Майк не говореше с децата миналото лято?
Защото още не (науча) български.
3. Защо студентите не се явиха на изпит?
Защото не (подготвя се).
4. Защо Ани не отиде на лекции вчера?
Защото (претърпя) злополука.
5. Защо ти не започна работа през пролетта?
Защото още не (завърша).

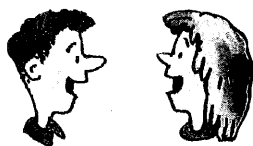
7 Свържете правилно колонките! Образувайте антонимични двойки от абстрактните съществителни:

самохвалство	да правиш сметка на всяка стотинка
общност	да даваш с широка ръка
скъперничество	времето, когато животът е пред теб
старост	залезът на живота
младост	непрекъснато да хвалиш себе си
личност	да говориш малко за себе си
щедрост	отделен човек
скромност	група хора

Следващите упражнения съдържат въпроси за дискусия.
Задайте ги на колегите си и дискутирайте:

8 Какво е по-привлекателно за вас у хората? Защо?

- мъдростта на по-зрялата възраст или младостта
- уравновесеността или безразсъдната смелост
- информираността или находчивостта на ума
- елегантността или младежката небрежност
- стройността на фигурата или социалната стабилност

Обърнете внимание!

Обърнете внимание на удвоеното -ТТ- при членуването на съществителните имена от ж.р. с наставка -ост.

9 Понякога сме изправени пред избор. Какво избирате, ако двете едновременно не са възможни?

богатството	или	честността
приятелството	или	гордостта
семеството	или	известността
удобството	или	хубостта
чувството	или	сигурността
наследството	или	самостоятелността

Аргументирайте избора си!

10 Какво Ви привлича у хората? Подредете по важност:

1. за жени:	хубава външност, свежест, магнетично излъчване, умни очи, стройна фигура, богато наследство, самостоятелност, отговорност, нежност, честност, увереност, щедрост, интелигентност, смелост, точност, вярност, благородство, скромност.	2. за мъже:
.....	
.....	
.....	
.....	
.....	
.....	

Добавете и други привлекателни черти към образа на идеалния мъж/жена!

11 Няма идеални хора. Коя от слабостите ще простите по-лесно?
А коя няма да приемате?

глупост, нахалство, скъперничество, слабост, грубост, небрежност,
самохвалство, самодоволство, нечестност, неувереност, безотговорност.

12 С кое определение за любовта сте съгласни?

лудост
сладко робство
единствената болест, от която
не искаме да оздравеем

Разбирате ли?

Детето на тракториста

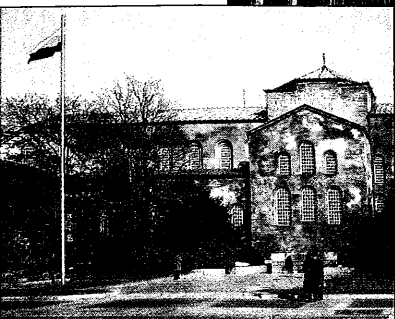
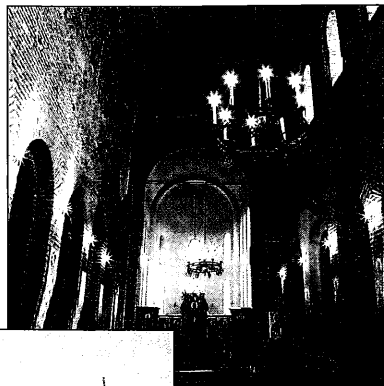
По онова време младите хора вече бяха отишли да живеят в близкия град и в моето село бяха останали само възрастни хора. Най-младите бяха над 50 години, така че и процесът на ражданията беше приключил. От седем години в селото се беше родило само едно дете, на тракториста, и той бе преселник.

През есента детето беше ходило на училище в съседното село с училищния автобус, който сутрин минаваше да го взема. Но когато през зимата започна големият студ, автобусът не се беше отбивал, защото пътят беше затрупан със сняг.

Случаят с детето на тракториста беше станал общоселска тема. Една неделя отидох в кръчмата и макар че ми бяха разказвали не знам колко пъти за това дете, сега изслушах пак всичко по въпроса. Казах това, което всички бяха казали от месеци насам, а именно, че от една страна училището е виновно, защото не изпраца автобуса за детето, а от друга страна пък не е виновно, защото няма път и автобусът не може да се движи.

– Разбирам, че работата е заплетена – викаше трактористът, – ама аз искам детето ми да учи, затова ще ида да живея в града!

(по романа „Хайка за вълци“, Ивайло Петров)

Запомнете!

православна сватба
венчавка
сватбено пътешествие
метална пластика
нежна прегръдка

олтар
започна ритуалът
църковна традиция
православен обряд
глътка червено вино

зальк хляб с мед
нямаше да види
щеше да запомни завинаги
в очите им се четеше щастие
ако не беше дошъл, нямаше да види

Преди две седмици Майк получи покана за сватба на Вania и Стефан. Беше много развълнуван, защото за първи път щеше да присъства на православна сватба.

Церемонията щеше да се състои в църквата „Свети София“, един от най-древните културни паметници в столицата, църквата, която беше дала името на града. Венчавката щеше да започне в 5 часа следобед и щеше да продължи един час, а после вечерята щеше да бъде в ресторанта на хотел „България“. След два дена Вania и Стефан щяха да заминат на сватбено пътешествие в Англия, където заедно със семейството на сестрата на Вania щяха да обиколят няколко града, щяха да разгледат средновековни замъци и университети със световна известност.

За подарък Майк хареса една интересна метална пластика, изобразяваща нежната прегръдка на двама влюбени.

Настъпи сватбеният ден. Площадът „Свети Александър Невски“ беше изпълнен със слънчева светлина и сякаш изглеждаше по-красив и по-просторен от друг път. Когато Майк влезе в църквата, имаше много хора с букети цветя, повечето от които бяха насядали от двете страни на пътеката, по която щяха да минат младоженците.

Сватбеният марш засвири и ето че на вратата застава Вania и Стефан, красиви и щастливи, и тръгнаха към олтара.

Започна ритуалът и това, което видя Майк, щеше да запомни завинаги. Колко интересен е православният обряд! Трима попове запяха, после обикаляха в кръг с младоженците, които бяха с позлатени корони на главите, дадоха им да пият по глътка червено вино и да хапнат зальк хляб с мед ... И накрая – както навсякъде – младоженецът целуна булката.

Майк остана много доволен. Ако не беше дошъл, нямаше да види толкова интересна църковна традиция и да усети чувството на щастие, което се четеше в очите на всички.

Образуване на бъдеще време в миналото

Положителна форма

щях да пиша
щеше да пишеш
щеше да пише
щяхме да пишем
щяхте да пишете
щяха да пишат

Отрицателна форма

нямаше да пиша
нямаше да пишеш
нямаше да пише
нямаше да пишем
нямаше да пишете
нямаше да пишат

Въпросителна форма

щях ли да пиша?
щеше ли да пишеш?
щеше ли да пише?
щяхме ли да пишем?
щяхте ли да пишете?
щяха ли да пишат?

Забележка

Кратките местоименни форми и възвратните частици **се** и **си** винаги стоят между **да** и сегашната форма на глагола:

Вчера щях да му се обадя.
Щяхме да я видим тази вечер.
Щяха да си купят нова кола.

II. Употреба на бъдеще време в миналото в условни изречения

Ако не бях дошъл, нямаше да видя церемонията.

Ако имаше време, щеше да обиколи магазините.

Ако бяха станали рано, нямаше да си изпуснат самолета.

Ако четяхме повече, щяхме да имаме по-висок успех.

III. Сложни съставни изречения с подчинени определителни изречения

Прости изречения

Церемонията ще бъде в църквата,
Тя беше дала името на града.
Ще заминат на пътешествие в Англия.
Там ще обиколят няколко града.
Имаше много хора.
Повечето от тях бяха седнали.
Там се намира църквата.
Историята ѝ е много древна.

Сложни съставни изречения

Церемонията ще бъде в църквата,
която беше дала името на града.
Ще заминат на пътешествие в Англия,
където ще обиколят няколко града.
Имаше много хора,
повечето от които бяха седнали.
Там се намира църквата,
чиято история е много древна.

Упражнения

1 Довършете по модела:

Модел: Снощи, когато ти се обади, аз точно **щях да включа** компютъра.

1. Тази сутрин, като се събудих, той (излиза).
2. Вчера, като се срещнахме, ние вече (прибирам се).
3. В неделя, когато роднините пристигнаха, те точно (обядвам).
4. Когато се видяхме през лятото, ти (заминавам).
5. Когато говорих със Стефан, той (женя се).
6. Като се срещнахме миналата година, вие (купувам) къща на село.

2 Отговорете на въпросите по модела:

Модел: Защо не дойде? Нали щеше да дойдеш? Да, **щях да дойда**, но не можах.

1. Защо не тръгнахте с нас към върха? Нали щяхте да тръгнете?
Да,, но заваля дъжд.
2. Защо не ми се обади снощи? Нали щеше да се обадиш?
Да,, но се прибрах късно.
3. Защо не поканихте Майк? Нали щяхте да го каните?
Да,, но забравихме.
4. Защо не се явиха на изпит? Нали щяха да се явят?
Да,, но не се подготвиха.
5. Защо не направи доклад? Нали щеше да правиш?
Да,, но нямах време.
6. Защо тя не му прати писмо? Нали щеше да му прати?
Да,, но не го написа.

3 Попълнете по модела:

Модел: **Нямаше ли да ходим** на гости тази вечер? Забрави ли?

1. Вие (ходя) на концерт в събота? Отказахте ли се?
2. Тя (донеса) списанието днес? Забрави ли?
3. Ние (заминавам) през ваканцията? Няма ли да можем?
4. Ти (работа) след вечеря? Отказа ли се?
5. Те (пиша) статия? Забравиха ли?
6. Той (поправя) колата? Не можа ли?

Довършете по модела:

Модел: Добре, че ме хвана! **Щях да падна**.

1. Добре, че ми напомни! ... (забравя).
2. Добре, че дойде! ... (закъснея).
3. Добре, че задържа чашата! ... (счупя се).
4. Добре, че взе билети за всички! ... (изпусна) влака.
5. Добре, че видяхте преподавателката! ... я (търся).

Питайте по модела:

Модел: Ще заминеш ли? Нали **щеше да заминаваш**?

1. Ще направиш ли пица? Нали
2. Ще дойдете ли у нас? Нали
3. Те ще поздравят ли роднините? Нали
4. Тя ще стане ли рано? Нали
5. Вие ще ни помогнете ли? Нали
6. Аз ще пия ли кафе? Нали

Свържете правилно двете колонки по модела:

А. Модел: Ако искаше, → щеше да дойде.

Ако знаех формулата,
Ако той можеше да плува,
Ако знаехте за конференцията,
Ако те имаха време,
Ако бяхме заедно,

щяхте да участвате.
щяха да играят с децата.
щяхме да се справим по-лесно.
щеше да скочи във водата.
щях да реша задачата.

Б. Модел: Ако не бях зает, → щях да дойда с вас.

Ако не бяха те събудили,
Ако не се бяхте качили на такси,
Ако не ги бяха поканили
Ако той не се беше разболял,
Ако нямахме събрание,

щяхме да отидем на срещата.
щяха да се обидят.
щеше да изнесе лекцията.
щеше да спиш до обед.
щяхте да закъснеете.

Довършете изреченията по модела:

Модел: Ако аз не бях купила подаръци за сватбата, ти щеше ли да купиш?

1. Ако Ваня не беше написала текста за поканите за сватбата, Стефан
2. Ако аз не ти се бях обадила, ти
3. Ако ние не се бяхме отказали от екскурзията, вие
4. Ако те не бяха дошли, ние
5. Ако Майк не беше приел поканата за сватба, аз

8 Довършете изреченията, като използвате следните глаголи:

Модел: Ако имах друга възможност, **нямаше да те моля**.

1. Ако бяхме станали по-рано,
2. Ако се беше облякъл по-топло,
3. Ако се бяхте разбрали предварително,
4. Ако имаха компютър вкъщи, ... всяка вечер в интернет клуб.
5. Ако бях слушал родителите си, сега

9 Питайте колегите си:

1. Ако имаше много пари, щеше ли да заминеш на околосветско пътешествие?
2. Ако имаше чичо в Америка, щеше ли да заминеш при него?
3. Ако имаше нова кола, щеше ли да идваш пеша до университета?
4. Ако беше спечелил един милион от тотото, щеше ли да продължиш да учиш?

10 Сватбите по света: Довършете изреченията по модела, като употребите подчертаните глаголи в бъдеще време в миналото:

Модел: Афро-американските младоженци заедно прескачали метла, преди да влязат в къщата си.
Ако живеехме в Америка, ние **щяхме да прескачаме** метла.

През миналите векове младежите са крадели жените си. Ако живееха тогава, младежите ...

През Средновековието булката е правила букета си от билки, житни класове и чесън.

Ако живееше през Средновековието, Ваня

В Индия младоженците слагали гerdани от цветя един на друг.

Ако живееха в Индия, Ваня и Стефан

В древна Япония двамата млади обикаляли около копие и при срещата си казвали „Ах, какво прекрасно момиче/момче“. Ако живеехте в древна Япония, вие

11 От двете прости изречения съставете сложни съставни с подчинени определителни:

Модел: Майк получи покана за сватба. Тя щеше да бъде в църквата „Света София“.
Майк получи покана за сватба, **която** щеше да бъде в църквата „Света София“.

1. В пет часа следобед щеше да започне венчавката. След нея щеше да има вечеря в ресторанта на хотел „България“.
2. Ваня и Стефан щяха да заминат за Англия. Там те щяха да разглеждат средновековни замъци.
3. Младежите щяха да обиколят няколко града. В някои от тях има и университети със световна известност.
4. За подарък Майк избра метална пластика. Тя изобразяваше прегръдка на влюбени.
5. Майк влезе в църквата „Света София“. В нея имаше много хора.
6. Хората бяха от двете страни на пътеката. По нея щяха да минат младоженците.

споря

ходя

закъснея

разболея се

плача

12 Съставете речник на младоженците, като попълните празните места с предложените фрази:

Булка е жена или момиче,

Младоженец е мъж,

Кумовете са свидетели на сватбата,

Годежът представлява среща на близките на младоженците,

Булчинска рокля е бялата рокля,

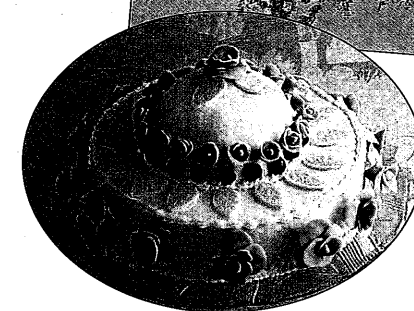
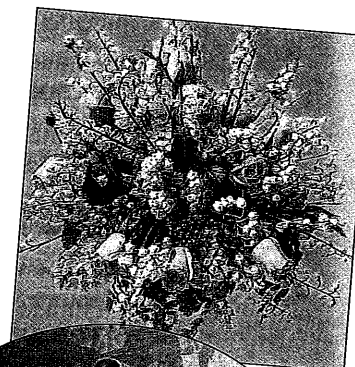
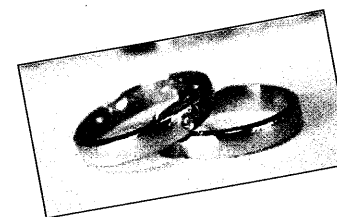
Воал – тънък прозрачен плат,

Булчински букет – букет цветя,

Брачни халки – гладки пръстени,

Сватбената торта е празнична торта,

1. на която се обявява официално предстоящата сватба.
2. които обикновено са близки приятели на младоженците.
3. чийто цвят символизира невинността.
4. който се жени.
5. която се разрязва от двамата младоженци.
6. които символизират безкрайността на любовта.
7. който булката хвърля на неомъжените момичета.
8. което се омъжва.
9. който покрива лицето на булката.

Разбирате ли?

Светът на „Никотиана“

Вродена дарба на психолог беше научила татко Пиер да разпознава веднага и безпогрешно основните качества на хората. Когато Борис влезе в трапезарията, той почувства пред себе си един дързък и хладнокръвен младеж, пълен с енергия и безкрайни възможности.

Борис направи кратка характеристика на служителите в „Никотиана“, разказа за нередностите и кражбите. Обясни как може да се подобри организацията, да се манипулира пазара и да се извлекат огромни печалби.

Не с плана си за огромни печалби този млад, умен човек омая татко Пиер, а с оригиналните си идеи и светлината в очите му. Суетата нямаше да го отклони – в амбиции щеше да протече младият му живот и нищо нямаше да го спре.

Така разсъждаваше той, гледайки Борис, и в душата му наставаше спокойствие, че фирмата нямаше да се разпадне с идването на старостта. Този млад човек щеше да я поеме, а татко Пиер щеше да остави могъщата „Никотиана“ без тревога в ръцете му.

(по романа „Тютюн“, Димитър Димов)

Кирил и Методий

Велико и свято е делото на Кирил и Методий, не само заради културно-историческите последици за нас и за славянството, то е велико и като личен подвиг, който е невъзможно да се намери в историята на другите народи. Може би още през 855 г. на планината Олимп в Мала Азия, според изричната бележка на Черноризец Храбър, Кирил и Методий се вдъхновили от идеята да станат нови апостоли на Божието слово между българските славяни на Балканите, езика на които те отлично познавали още от детинство.

Те са родени в Солун в семейство на известен държавен служител. По-младият брат Константин (827–869) получил много високо образование, станал преподавател в Магнаурската школа и затова бил наречен Константин-Философ, а по-късно приел името Кирил. С помощта на брат си Методий той създал славянската азбука и направил първите преводи на богослужебни книги от гръцки на славянски език.

Първоначално двамата братя се заели да проповядват Христовото учение на славянска реч и да утвърждават новата славянска писменост във Великоморавия.

Труден бил пътят на славянските първоучители, много били и враговете им – немски духовници, триезичници и др. Святото им дело било продължено от техните ученици. Някои от тях дошли в България, където цар Борис ги посрещнал като най-скъпи гости. В България те възкресили делото на своите учители. Старобългарският език бил признат за един от класическите езици заедно със старогръцкия и латинския. Още в средата на IX век България станала средище на новата славянска писменост и култура.

Затова и народният поет Иван Вазов пише:
 „... и ний сме дали нещо на светът
 на вси славяни книга да четат.“

Далече ли е Великоморавия?

Мария, майката на Кирил и Методий, стояла на морския бряг. В лицето и ръцете ѝ се чувствала умора, но очите ѝ били все така спокойни и мъдри като в младостта ѝ. Тя гледала със страх към морето и към кораба, с който щели да пътуват синовете ѝ.

– Далече ли е Великоморавия? – попитала тя. Кирил прегърнал майка си.

Той искал да я успокои, но ѝ казал истината:

– Далече е, майко, но ти не трябва да се безпокоиш! Няма да ни се случи нищо лошо.

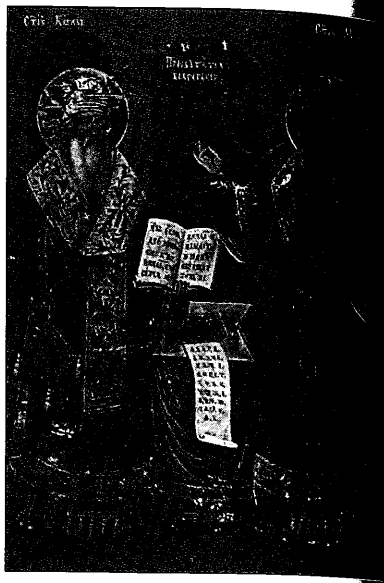
После Кирил ѝ обяснил, че щели да пътуват четири месеца, но императорът бил заповядал да им изберат най-здравия кораб с най-добрите гребци.

Мария слушала думите на сина си, а после го помолила, ако се случи нещастие и единият от тях загине, другият да се върне при нея. Ако е жива, искала да го види още веднъж. Ако била умряла, искала да бъде погребан при нея и при баща им.

При тези думи Кирил се развълнувал много. Та нима е възможно майка им да умре, преди да се върнат. През последните месеци той бил имал много работа и не бил мислил за това. За последен път ли се виждали?! Той отново прегърнал майка си, за да не видела тя сълзите му и бързо тръгнал към кораба.

А Мария дълго махала с ръка и им пожелала попътен вятър да води кораба.

(по Н. Драгова, „Кой е създал нашите букви?“)

а помните!

Те се вдъхновили от идеята България станала средище императорът бил заповядал
 по-късно приел името Кирил гледала със страх към морето синовете ѝ щели да пътуват
 посрещнал ги като най-скъпи гости през последните месеци не бил мислил за това

Грамматика

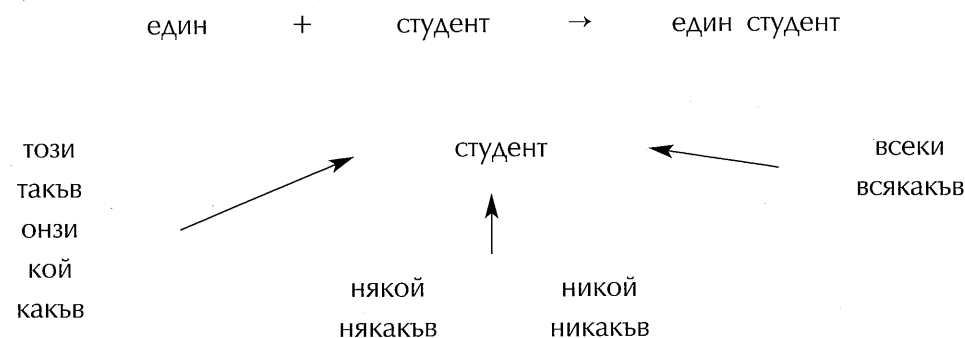
I. Преизказни форми на минало неопределено време, минало предварително време и бъдеще време в миналото

Време	Изявително наклонение	Преизказни форми
Минало неопределено време	писал съм	бил съм писал
		бил си писал
Минало предварително време	бях писал	бил писал
		били сме писали
		били сте писали
Бъдеще време в миналото (Бъдеще време)	щях да пиша	били писали
		щял съм да пиша
		щял си да пишеш
		щял да пише
		щели сме да пишем
щели сте да пишете		
щели да пишат		

II. Свидетелски и несвидетелски форми на минало неопределено време и минало предварително време

Свидетелски форми	Несвидетелски форми
Виждам, че я няма – излязла е.	Казват, че била излязла.
Вече сме ходили в Гърция.	Той не знаеше, че сме били ходили в Гърция.
Търсих те, но ти не беше дошла.	Казали им, че ти не си била дошла.
Видях ви, че бяхте седнали в кафето.	Разбрали, че сте били седнали в кафето.

III. Случаи, когато съществителните имена не се членуват

Упражнения

1 Довършете изреченията с преизказни форми на минало неопределено време по модела:

Модел: Майк: Аз съм ходил на Витоша. Ани: Майк каза, че **бил ходил** на Витоша.

- Майк: Моите родители са идвали в България.
Ани: Майк каза, че неговите родители
- Майк: Ние сме виждали православна сватба.
Ани: Майк каза, че вие
- Майк: Ти си имала леко мозъчно сътресение.
Ани: Майк каза, че аз
- Майк: Те са се оженили в църквата „Света София“ .
Ани: Майк каза, че те
- Майк: Аз вече съм купил подарък за младоженците.
Ани: Майк каза, че той вече
- Майк: Ние сме дошли на срещата.
Ани: Майк каза, че вие

2 Довършете изреченията с преизказни форми на минало предварително време по модела:

Модел: Стефан: Гостите бяха насядали от двете страни на пътеката.
Мария: Стефан каза, че гостите **били насядали** от двете страни на пътеката.

- Стефан: Ваня беше седнала в читалнята, когато аз влязох.
Мария: Стефан каза, че Ваня
- Стефан: Преди да срещна Ваня, не бях виждал момиче с такова магнетично излъчване.
Мария: Стефан каза, че преди да срещне Ваня,
- Стефан: Ние не бяхме мислили за сватба, преди да се срещнем.
Мария: Стефан каза, че вие
- Стефан: Вие бяхте получили поканата една седмица преди сватбата.
Мария: Стефан каза, че ние
- Стефан: Ти вече беше влязла в църквата „Света София“.
Мария: Стефан каза, че аз
- Стефан: Хората бяха дошли с букети цветя.
Мария: Стефан каза, че хората

2 Попълнете празните места с преизказни форми на минало неопределено време по модела.

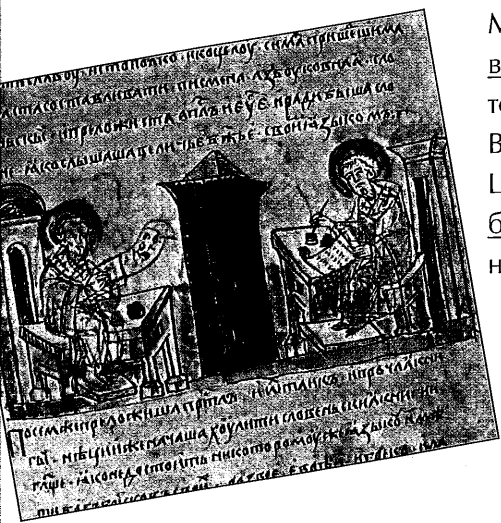
Модел: Аз знам, че той е пристигнал. Видях го.
Чух, че той **бил пристигнал**. Не съм го виждал.

- Аз знам, че тя се е приготвила. Видях я.
Казаха ми, че тя Не съм я виждал.
- Сигурен съм, че вие сте правили теста. Аз присъствах на него.
Казаха ми, че вие Аз не съм присъствал.
- Сигурен съм, че ние сме се срещали. Спомням си.
Казват, че ние Не си спомням.
- Аз знам, че те са пристигнали. Видях ги.
Чух, че те Не съм ги виждал.
- Сигурен съм, че той е говорил на събранието. Аз бях там.
Казаха ми, че той на събранието. Аз не съм свидетел.
- Аз съм се явявал на конкурсен изпит. Вярно е.
Казват, че аз на конкурсен изпит. Не е вярно.

4 Заменете свидетелските форми на минало неопределено и минало предварително време с приизказни форми на подчертаните глаголи в текста:

Модел: Според съвременниците на братята Кирил и Методий те **били** от Солун. Константин **бил получил** високо образование и ...

Според съвременниците на братята Кирил и Методий те са били от Солун. Константин е получил високо образование и е станал преподавател в Магнаурската школа. Братята Кирил и Методий са написали славянската азбука. Те се бяха вдъхновили от идеята на планината Олимп. Константин е приел името Кирил. Братята бяха утвърдили славянската писменост във Великоморавия, преди учениците им да дойдат в България. Цар Борис е посрещнал с радост учениците им. България беше станала средище на славянска култура векове преди Ренесанса в Европа.

5 Разкажете накратко едно важно исторически събитие от Вашата история, като употребите приизказни форми!

6 Довършете изреченията по модела:

Модел: Наистина ли щеше да заминаваш? Казаха ми, че си щял да заминаваш.

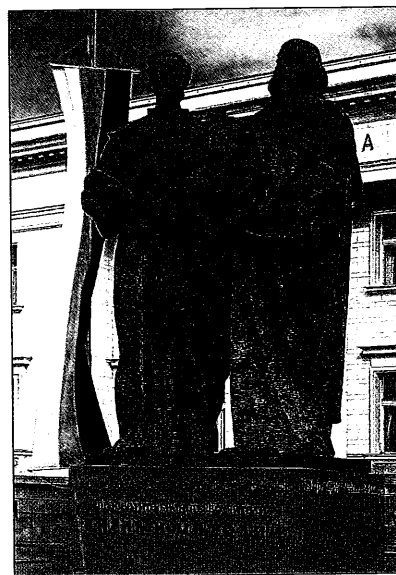
- Наистина ли Ваня щеше да се жени?
Казаха ми, че
- Наистина ли те щяха да заминат на сватбено пътешествие в Англия?
Казаха ми, че
- Наистина ли щяхме да правим тест?
Разбрах, че
- Наистина ли те щяха да започват работа?
Чух, че
- Наистина ли вие щяхте да се прехвърлите в друга група?
Казаха ми, че

Заместете подчертаните свидетелски форми с приизказни:

Солунските братя Кирил и Методий не знаеха, че след тяхната смърт:

- Делото им щеше да продължи в България.
- Учениците им щяха да напуснат Великоморавия.
- Българският цар Борис щеше да ги приеме.
- Те щяха да превеждат богослужебните книги.
- Българската литература щеше да се разпространява на говорим език.
- Старобългарският език щеше да се признае за един от класическите езици.
- Още в края на IX век България щеше да стане средище на новата славянска писменост.
- Българите щяха да славят делото им на най-светлия български празник – 24 май – денят на славянската писменост и култура.

Модел: Солунските братя Кирил и Методий не знаели, че след тяхната смърт делото им щяло да продължи в България.

8 Попълнете празните места с определителни членове само там, където е необходимо:

- ☉ Един писател... е казал: „Човек... е човек..., когато е на път...“.
- ☉ Не знам за кой писател... говориш, но това не е вярно за всеки човек... .
- ☉ Спомни си за онзи философ..., който никога не напуснал своя роден град... .
- ☉ Какъв човек... е бил той? Никой човек... не може да живее така.
- ☉ Този философ... е бил Кант.

9 Попълнете празните места със словосъчетанията по модела:

Модел: Какъв език се е говорил във Великоморавия през IX век?

онези езици всеки език никаква друга реч кой език всеки друг език

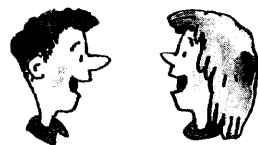
- е бил достоен за богослужебните книги?
- Позволено ли е било да се слави Бога на
- Според триезичниците богослужебни книги могат да се пишат само на които били признати за класически – гръцки, еврейски и латински.
- се смятал за недостоен за Божието слово.
- не е звучала в църква.

10 Попълнете празните места с определителни членове, където е необходимо:

Съществителното име **случай** участва в много фразеологични съчетания. В повечето от тях то се свързва с определения и не се членува.

Случаят с членуването

- Не мога да разбера в кои случаи... съществителните имена... се членуват.
- Има един принцип... – ако предмет... е познат се пише член... .
- Не е толкова просто, в някой случай... се пише -ЪТ/-ЯТ, а в друг случай... -А/Я. Защо?
- В този случай... въпрос... е синтактически. Пълен член... се пише само в случай..., че име... е подлог... в изречение... . Но в никакъв случай... член... не се пише пред име... – както в английски, немски, френски език.
- А има ли някакъв случай... на изключение... .
- Не, пред съществителното име... може да има определение като *един, този, онзи, кой, какъв, някой, никакъв, някакъв* – те изпълняват аналогична функция... на член... – конкретизират име... и след тях имена... никога не се членуват. Разбра ли?

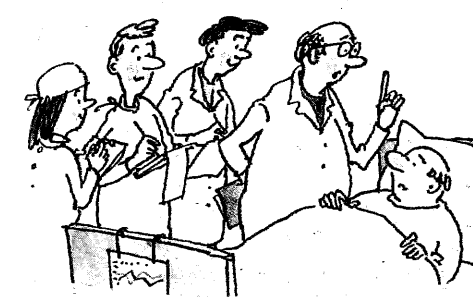

Съставете изречения или кратък текст, като употребите следните словосъчетания:

Модел: за всеки случай
 Сега не вали дъжд, но аз ще си взема чадър за всеки случай. Може да завали.

- в никакъв случай
-
- във всеки случай
-
- в такъв случай
-
- по този случай
-
- в противен случай
-
- в краен случай
-
- в случай на
-
- в повечето случаи
-

Разбирате ли?

Професорска визитация

Един професор по медицина заедно с група студенти правел визитация. Той обикалял болничните стаи и обяснявал външните признаци на болестта. Групата спряла пред едно легло.

– Тук – казал професорът, – още от пръв поглед можем да кажем, че има разширение на гръдния кош. Това става най-често при музиканти, които цял живот свирят на някакъв инструмент.

– Така е – обадил се болният, – аз съм музикант.

– Виждате ли – казал професорът, – моето око никога не се лъже. После той се обърнал към болния и го попитал:

– На какъв инструмент свирехте?

– Аз биех тъпан – отговорил болният.

Сватбено пътешествие

За подготовката на всяко пътуване се изисква много време. За да можеха да отидат в Англия, на Ваня и Стефан трябваше да им бъдат издадени входни визи, след като са подадени голям брой документи и са платени съответните такси.

Двамата направиха всичко необходимо, след две-три седмици визите им бяха приготвени и те си ги взеха от Английското посолство.

Вече имаха направени резервации за самолета и преди няколко дена отидоха да си купят билетите. В агенцията на Британските аеролинии ги посрещна усмихната млада жена. Те бяха обслужени бързо, дори им подариха карта на Лондон и различни сувенири.

След това тръгнаха по магазините, за да изберат подаръци. Докато купят на всекиго по нещо, бяха изгубени два дена, но бяха доволни, защото направиха интересни покупки – електронни игри за децата, книги и керамика за възрастните.

По отношение на хотелите всичко стана сравнително лесно – бяха резервирани чрез интернет. Получиха потвърждение от съответните административни служби.

Вечерта преди отпътуването започнаха да подреждат всичко едно по едно.

Стефан: Ваня, погледни в чантата си – билетите и паспортите прибрали ли са?

Ваня: Да, у мене са. Но по-добре билетите да са сложени в джоба на самото ти, защото ти ще чекираш куфарите. Вземи и парите, но те трябва да са прибрали в ръчната ти чанта, която е с автоматична ключалка.

Стефан: Да, права си. А подаръците сложени ли са в багажа?

Ваня: О, отдавна са наредени в моя куфар.

Стефан: Като пристигнем утре на летището в Лондон, каква е програмата?

Ваня: Пристигаме в 10.30 ч. лондонско време. Филип ще ни чака с колата си. Първите пет дена ще бъдем настанени у тях, а после започва нашата обиколка – Уйндзор, Оксфорд, Кеймбридж, Брайтън, Довър и др.

Запомнете!

трябваше да им бъдат издадени визи
подадени са документите
билетите и паспортите са прибрали
подаръците са наредени в куфара
ще бъдем настанени у тях

бяха обслужени бързо
платени са съответните такси
бяха изгубени два дена
хотелите бяха резервирани

Граматика

I. Образуване на минали страдателни причастия

Минало свършено време	Минало страдателно причастие			
-ах/-ях	-ан			-ян
прибрах	прибран	написан	преживян	видян
написах	прибрана	написана	преживяна	видяна
преживях	прибрано	написано	преживяно	видяно
видях	прибрани	написани	преживени	видени
-ох/-их	-ен			-ен
подадох	подаден	облечен	изгубен	нареден
облякох	подадена	облечена	изгубена	наредена
изгубих	подадено	облечено	изгубено	наредено
наредих	подадени	облечени	изгубени	наредени
-нах/-ех/-ух	-т			-т
минах	минат	издигнат	взет	чут
издигнах	мината	издигната	взета	чута
взех	минато	издигнато	взето	чуто
чух	минати	издигнати	взети	чути

II. Страдателен залог с причастно-страдателни форми

Деятелен залог

Те подават документи в посолството.
Те плащат таксите.
Купиха подаръци за всички.
Наредиха подаръците в куфара.
Ще се настанят у Мая.
Ще обиколят някои градове.

Страдателен залог

Документите са подадени в посолството.
Таксите са платени.
За всички бяха купени подаръци.
Подаръците бяха наредени в куфара.
Ще бъдат настанени у Мая.
Някои градове ще бъдат обиколени.

Упражнения

1 Отговорете на въпросите по модела:

А. Модел: Прибра ли парите?

Прибрани са.

1. Написахте ли домашното?
2. Разказа ли урока?
3. Върна ли учебника?
4. Нарисува ли картината?
5. Избрахме ли дрехи за път?
6. Начерта ли плана?

Б. Модел: Поправихте ли радиото?

Поправено е.

1. Облече ли децата?
2. Изгуби ли ключа?
3. Наредихте ли мебелите?
4. Свършихме ли работата?
5. Дадохте ли наема?
6. Научи ли стихотворението?

В. Модел: Приеха ли проектите?

Приети са.

1. Чуха ли всички новината?
2. Взеха ли чадър?
3. Изпихте ли млякото?
4. Обуха ли чехли?
5. Пресякоха ли площада?
6. Събу ли детето?

2 Свържете правилно двете колонки:

Модел: Визите са → издадени.

Таксите са	чута
Хората са	резервиран
Новината е	платени
Хотелът е	обслужени
Писмото е	подадени
Подаръците са	написана
Статията е	прибрани
Документите са	написано

Попълнете празните места с подходящи страдателни причастия:

измити

прибрани

изядена

изпито

След празника:

1. Виното е
2. Баницата е
3. Чашите не са
4. Чиниите не са
5. Покривката е
6. Дисковете са
7. Прозорецът не е
8. Подът не е

разхвърляни

отворен

изметен

изцапана

4 Трансформирайте изреченията по модела:

А. Модел: Аз прочетох книгата. Книгата **е прочетена** от мене.
Художникът рисува портрета. Портретът **е нарисуван** от художника.

1. Всички чакат ваканцията.
2. Тя преподава урока.
3. Майсторът поправя радиото.
4. Ти използва инструментите.
5. Всички студенти търсят преподавателя.
6. Милиони деца по света гледат филма „Хари Потър“.

Б. Модел: Ние ще заключим вратата. Вратата **ще бъде заключена** от нас.

1. Ваня ще обиколи магазините.
2. Ти ще подредиш всичко.
3. Аз ще сложа подаръците в куфарите.
4. Ние ще посрещнем госта на летището.
5. Вие ще донесете багажа.

В. Модел: Те направиха всичко необходимо. Всичко необходимо **беше направено** от тях.

1. Аз направих покупки.
2. Стефан направи предложение.
3. Тя им подари карта на Лондон.
4. Ти купи електронна игра за децата.
5. Те направиха резервации за хотели.

Г. Модел: Ние щяхме да изгубим ключа. Ключът **щеше да бъде** загубен от нас.

1. Ти щеше да подредиш дрехите.
2. Филип щеше да чака младоженците.
3. Тя щеше да прибере парите.
4. Те щяха да започнат обиколката след пет дни.
5. Ние щяхме да посетим музея.

5 **Работете по модела:**

Купих си компютър, но ми трябва помощ да го инсталирам. Обадих се на компютърния специалист. Ето неговите инструкции по телефона:

Модел: Разопаковай компютъра! Добре, разопакован е. После какво да правя?

1. Сложи го на бюрото! Добре,
 2. Включи го в контакта!
 3. Свържи го с кабела на монитора, мишката и клавиатурата!
 4. Натисни голямото копче!
 5. Инсталирай програмата!
- ... Ура! Работи!

6 **Трансформирайте изреченията в деятелен залог по модела:**

Модел: Всичко необходимо **беше направено** от двамата.
Дватама **направиха** всичко необходимо.

1. Те бяха посрещнати от усмихната млада жена.
2. Таксите бяха платени от тях.
3. Магазините бяха обиколени от Ваня.
4. Подаръците ще бъдат сложени в багажа от тебе.
5. Билетите ще бъдат сложени в джоба на сакото от Стефан.
6. Ваня и Стефан ще бъдат посрещнати на летището в Лондон от Филип.

7 **Трансформирайте изреченията по модела:**

Модел: Той ме изпрати. Аз бях изпратен от него.

1. Аз <u>те</u> прекъснах.	5. Ние <u>я</u> поканихме.
2. Ваня <u>го</u> чака.	6. Той <u>те</u> покани.
3. Стефан <u>я</u> изпрати.	7. Тя <u>те</u> прие.
4. Роднините <u>ги</u> поздравиха.	

8 **Попълнете празните места със страдателните причастия на глаголите:**

открива упоя извършвам разбива разхвърля

Из криминалната хроника на вестника:

Вчера следобед беше обир в дома на г-н Х. Вратата на апартамента беше Кучето му беше Стаите бяха, а дрехите и вещите бяха от шкафове. Бижутата на г-жа Х не бяха, а парите и документите, които бяха в каса, бяха заедно с касата. Крадците не са

Открийте грешките в изреченията:

Победих всички на шах! Всички сте победети. Копчето на ризата ми е скъсато.
Чаят е изпин, а бомбоните – изядяни. Панталонът ми не е хубаво изгладет.

Попълнете празните места, като използвате следните страдателни конструкции:

е създадена бил наречен били приети бил познаван била утвърдена

1. Братята Кирил и Методий в град Солун. **бил признат**
2. Езикът на славяните добре от братята Кирил и Методий.
3. Константин „Философ“, след като получил високо образование.
4. Славянската азбука от Солунските братя. **са родени**
5. Учениците на Кирил и Методий от цар Борис в България.
6. Старобългарския език за един от класическите езици наред с гръцки, латински и еврейски.
7. Славянската писменост и култура в България в края на IX век.

Разбирате ли?

Рекордът на Тайван

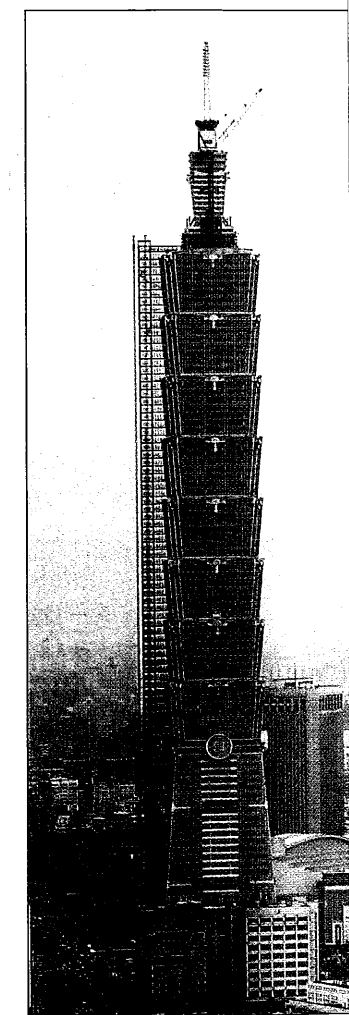
В грандиозната игра на архитектурната надпревара в Тайпе беше поставен рекорд за най-високата сграда в света – поне засега. С височината си от 509 м. 101-етажният небостъргач, който бе наречен „Тайпе 101“, засенчи с 57 м най-високите сгради в света до октомври 2003 г. – кулите близнаци „Петронас“ в Куала Лампур, Малайзия. Кулите задържаха рекорда си само пет години, а „Тайпе“ също може да не носи лаврите си дълго. „Бурж Дубай“ в Обединените арабски емирства, който се очаква да надхвърли 600 м. по план, ще бъде завършен през 2008 г.

Основата на кулите „Петронас“ са оформени като осемлъчна ислямска звезда, а на „Бурж Дубай“ ще бъде дадена формата на едно пустинно цвете с шест венчелистчета.

„Тайпе 101“ не е най-елегантната конструкция, но е снабдена с най-бързите асансьори, които летят нагоре с 61 км/ч.

Всички небостъргачи се люлеят от вятъра. При това „Тайпе 101“ е издигнат в страна на тайфуните. За да бъде осигурено спокойствие на обитателите му, над 88-ия етаж е поставено гигантско махало с тегло 660 тона, което противостои на вятъра и намалява люлеенето на сградата.

(По материала „Тайпе над всички останали“,
сп. National geographic – България, брой м. декември, 2005 г.)

Един ден Майк изненада Ваня с неочакван въпрос:

- Ваня, можеш ли да готвиш лозови сармички?
- Обикновено вкъщи мама готви, но зная как се правят, защото съм я гледала доста пъти.
- Много ми харесва това българско ястие. Може ли да ми дадеш рецептата, за да я дам на майка ми.
- Разбира се, ще питам какво точно се слагаше в плънката на сърмите и утре ще имам рецептата.

Лозови сармички

Подбират се средно големи и млади лозови листа, изчистват се от дръжките и се измиват. За 4 порции са необходими около 30 листа, които се потапят 1-2 минути във вряща подсолена вода и се изваждат, за да изстинат.

В това време трябва да се направи плънката, за която са нужни следните продукти:

- 1/2 кг кайма (мляно месо),
- 1 голяма глава лук,
- 1 кафена чашка ориз,
- 1 червен домати (или 1 супена лъжица доматиено пюре),
- 3-4 лъжици олио (зехтин),
- 1 кафена лъжичка червен пипер,
- сол на вкус, черен пипер и подправки по избор.

Лукът се нарязва на ситно и се пържи в олиото. Щом омекне, към него се прибавя оризът, който се пържи, докато стане прозрачен, а след това се добавя каймата, запържва се и тя и накрая се слагат червеният пипер, нарязаният домати и подправките. От така приготвената плънка се взема по 1/2 супена лъжица и се завива във всеки лозов лист. Сармите се нареждат в тенджерата, заливат се с чаена чаша вода, притискат се отгоре с порцеланова чиния и се варят на тих огън.

Могат да се сервират с кисело мляко.

Майк прочете рецептата с интерес:

- Ваня, много ти благодаря!
- О, Майк, аз трябва да ти благодаря за твоя интерес към българската кухня. Това ми е ласкае.

Запомнете!

подбират се лозови листа
изчистват се от дръжките
трябва да се направи плънката

лукът се нарязва
пържи се в олиото
прибавя се оризът

добавя се каймата
сармите се нареждат
заливат се с вода

I. Страдателен залог с възвратни форми

Деятелен залог

Нарязваме лука.
Нарязахме лука.
Ще нарежем лука.
Подбирам лозови листа.
Подбрах нужните подправки.
Ще подбера най-интересната рецепта.

Страдателен залог

Лукът се нарязва.
Лукът се нарязва.
Лукът ще се нареже.
Лозовите листа се подбират.
Нужните подправки се подбраха.
Рецептата ще се подбере.

II. Сравнение на причастно-страдателни и възвратно-страдателни конструкции

Причастно-страдателни конструкции

Тези листа са измити.
Плънката беше направена.
Доматът ще бъде нарязан.
Оризът е изпържен.
Сармите бяха сервирани с кисело мляко.
Червеният пипер ще бъде сложен накрая.

Возвратно-страдателни конструкции

Листата се измиват.
Плънката се направи.
Доматът ще се нареже.
Оризът се изпържва.
Сармите се сервираха с кисело мляко.
Червеният пипер ще се сложи накрая.

III. Безлични форми на глаголите в страдателен залог

Взема се по 1/2 супена лъжица от плънката.

Вари се на тих огън.

Тараторът не се яде топъл.

Какаото се пие горещо.

Нещо се чува.

Тук не се пуши.

В аудиторията не се говори.

На лекции трябва да се внимава.

Упражнения

1 Отговорете на въпросите по модела:

Модел: Къде се потапят лозовите листа? Лозовите листа се потапят във вряща подсолена вода.

А. Използвайте следните фрази:

1. Как се вари супата?
2. По колко се взема от пълнката?
3. Как се пържи лукът?
4. С какво се заливат сармите?
5. Колко сол се слага?

на вкус,
на тих огън,
по 1/2 супена лъжица,
докато стане прозрачен,
с чаена чаша вода.

Б. Използвайте следните фрази:

1. С какво се притискаха сармите?
2. Как се нарязаха доматиите?
3. Кога се прибави оризът?
4. Колко време се готви яденето?
5. В какво се зави пълнката?

във всеки лозов лист,
с порцеланова чиния,
след като омекне лукът,
на ситно,
половин час.

В. Използвайте следните фрази:

1. Кога ще се сложи каймата?
2. Кога ще се прибави червеният пипер?
3. Как ще се добавят подправките?
4. Как ще се сервират сармите?
5. Кога ще се ядат сармите?

когато дойдат гостите,
на вкус,
най-накрая,
след като се изпържи оризът,
с кисело мляко.

2 Свържете правилно колонките:

Модел: В парламента → се обсъждат законите на държавата.

По телевизията
В бъдеще
Във вестниците
От интернет
В университета

се очакват промени в температурите.
се предават филми.
се записва музика.
се изучават различни специалности.
се съобщават новините.

Довършете изреченията по модела:

Така не се прави!

Модел: Защо отваряш консервата с нож?

Консервата **не се отваря** с нож.

1. Защо пушиш тук?
2. Защо говориш високо в музея?
3. Защо пиеш топла бира?
4. Защо ядеш много вечер?
5. Защо носиш ботуши през лятото?

Работете по модела:

Модел: Аз режа лука.

Лукът **не се реже** така.

А как се реже?

Лукът се реже на ситно.

1. Ти подбиращ лозовите листа.
..... средно големи и млади.
2. Тя чисти листата от дръжките.
..... с нож.
3. Вие правите пълнката.
....., като се смесят продуктите.
4. Ние добавяме каймата.
....., след като се изпържи лукът.
5. Те нареждат сармите.
..... внимателно.

5 Попълнете празните места с възвратно-страдателните форми:

В банката:

– Моля, кажете ми как **се издава** кредитна карта!

– Най-напред формуляр и

След това на касата парите.

– Веднага ли може да картата?

– Не, трябва да две седмици, за да Ви приготвят ламинирано картонче.

– В каква валута парите.

– От банкоматите в България левове.

се получават

се почака

се внасят

се попълва

се взема

се използва

се теглят

6 Трансформирайте причастно-страдателните конструкции във възвратно-страдателни:

А. Модел: Вечерята **е** приготвена.

Вечерята **се** приготвя.

1. Салатата е направена.
2. Напитките са изстудени.
3. Десертът е сервиран.
4. Пътуването е уредено.
5. Паспортите са дадени.
6. Подаръците са купени.

Б. Модел: Билетите **ще бъдат** купени утре.

Билетите **ще се** купуват утре.

1. Документите ще бъдат получени в най-скоро време.
2. Резервацията ще бъде направена следващата седмица.
3. Докладът ще бъде написан утре.
4. Багажът ще бъде приготвен до утре сутринта.
5. Пианото ще бъде донесено вкъщи.
6. Обиколката ще бъде организирана.

7 Отговорете на въпросите по модела:

Модел: Роклята не е ли ушита?

Шие се в момента.

1. Кафето не е ли направено?
2. Вечерята не е ли сготвена?
3. Панталонът не е ли изгладен?
4. Сградата не е ли построена?
5. Ремонтът не е ли довършен?
6. Домашните не са ли написани?

8 Довършете изреченията по модела:

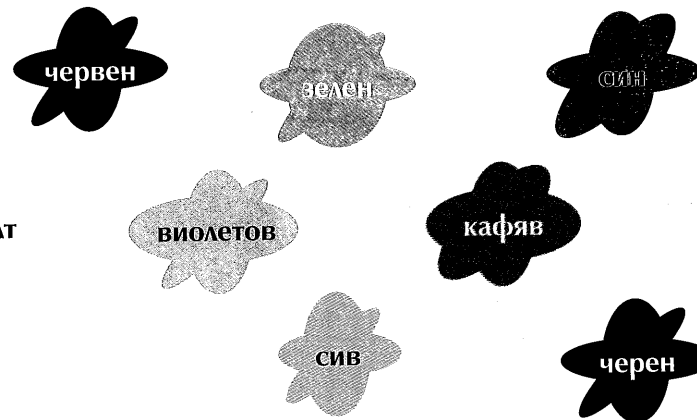
Модел: Сметката за ток не е платена.

Трябва да се плати до края на месеца.

1. Таксите не са внесени в касата.
2. Наемът не е даден.
3. Сметката за телефона не е получена.
4. Визата не е издадена.
5. Личната карта не е подписана.
6. Студентската книжка не е подпечатана.

Тест за значението на цветовете по Льошер:

А. Подредете следните цветове по приоритет, като започнете от този, който ви харесва най-много:

1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.
8.

Б. Отгатнете значенията на цветовете и интерпретирайте своя избор:

- Червеният цвят се предпочита от . 1) хора, които обичат да побеждават.
- Зеленият цвят се харесва от . 2) хора, които имат нужда от промяна.
- Жълтият цвят се поставя напред в класацията от . 3) спокойни и честни хора.
- Синият цвят се поставя на първите места от . 4) хора, които искат да са сами в момента.
- Виолетовият цвят се избира от . 5) упорити хора, които обичат скъпи вещи.
- Кафявият цвят се подрежда напред от . 6) хора, които са нестабилни в момента.
- Сивият цвят се предпочита от . 7) оптимисти.
- Черният цвят се избира от . 8) мечтатели и мистици.

10 Напишете рецепта за Ваше национално ястие, като използвате следните възвратно-страдателните форми:

взема се	смесва се	вари се
подбира се	разбърква се	пече се
измива се	сипва се	пържи се
нарязва се	добавя се	сервира се
слага се	посолява се	яде се

.....

.....

.....

.....

.....

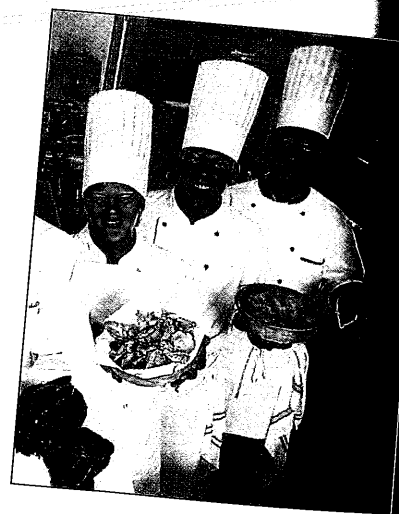
.....

.....

.....

11 В едно от изреченията има грешка. Открийте я!

- Вратите се отварят автоматично.
- Билетите се струват 70 ст.
- Телефонът на Бърза помощ – 150 се избира безплатно.
- Билети се продават от водача само на спирка.

12 Отговорете на въпросите за Вашата страна:

1. Какво се казва при първа среща?
2. Как се изразява нежелание?
3. Как се празнува Великден?
4. Какво се прави след вечеря?
5. Как се поздравяват връстници? А възрастни хора?

Ключ към цветовия тест на Льошер:

червен – 1, черен – 2, син – 3, сив – 4, зелен – 5, кафяв – 6, виолетов – 8.

Разбирате ли?

Някои начини да се харесаме на интервю за работа

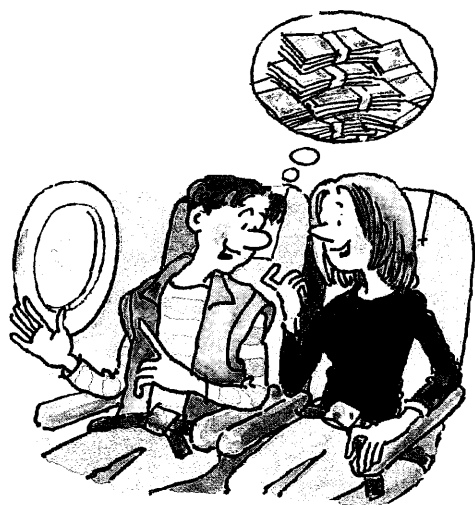
Може да изглеждате добре в новия си костюм, но ако искате да бъдете избран при интервюто за работа, трябва да внимавате как се изразявате.

В компаниите и фирмите са търсени онези кандидати, които говорят правилно и ясно. Кой са най-често срещаните грешки:

1. **Думи-паразити:** Избягвайте думи като „ами“, „знаете“, „окей“, „така да се каже“. Не трябва да се допуска грешката всяко изречение да започва по този начин.
2. **Объркана интонация:** Монотонният говор или повишаването на гласа в края на всяко изречение се усещат като несигурност. А е важно от фирмата да са убедени, че Вие сте компетентен. Всяко нещо трябва да се казва убедително, за да се създаде впечатление, че Вие сте компетентен.
3. **Неясен говор:** Когато сливате думите или не ги произнасяте докрай, посланието остава неясно. За да не се получи това, добре ще бъде преди интервюто да са взети няколко урока при логопед.
4. **Бързо говорене:** При интервю всички са напрегнати, но бързото говорене се проследява по-трудно и за такива кандидати се мисли, че са нервачи и не се оценяват добре от журито.

(по материал от вестник „24 часа“, бр. 64/07.03.2006, стр. 6-7)

Хайде, помечтай си малко!

Ани и Петър решиха да заминат на студентска бригада в САЩ – за три месеца. Щяха да закъснеят за началото на учебната година, но за тях беше важно да научат по-добре английски език и да видят Америка. За парите, които щяха да спечелят, въобще не мислеха, знаеха, че няма да са много.

В деня на заминаването се срещнаха на летището. Ани попита на информацията:

– Госпожице, бихте ли ми казали на кой терминал се приема багажът за Ню Йорк?

– За Ню Йорк – на 5 и 6 терминал.

Там Ани и Петър видяха дълги опашки, наредиха се и зачакаха. Дойде техният ред.

Петър качи куфарите на лентата.

– Господине, всичкият ли багаж е Ваш?

– Не, синият куфар е на приятелката ми, а кафявият е мой.

– Бихте ли ми дали билета на Вашата приятелка и оставете само нейния куфар на лентата, а после ще чекирам Вашия.

Ани и Петър предадоха багажа си, минаха митническият контрол и след 30 минути бяха в самолета. Предстоеше им 12-часов полет със смяна на самолета в Лондон и 1-часова почивка в зала за чакащи.

Докато летяха над океана, Петър попита Ани:

– Каж ми, какво би направила, ако спечелиш от американската лотария 1 млн. долара?

– Какво бих направила ли? Първо, няма да играя на лотария, затова няма да спечеля. Второ, по тази причина нищо не мога да направя.

– Ех, Ани, хайде, помечтай си малко! Не можеш ли?

– Добре. Да предположим, че спечеля. Като се върна в България, бих дала част от парите на родителите си. После

бих си купила една малка кола, за да ми е по-лесно да пътувам, а поне 1/3 от парите бих предоставила на някой дом за сираци. Ще се чувствам щастлива, ако мога да им помогна с нещо. С това, което остане, бихме могли двамата да си направим едно околосветско пътешествие...

– О, край на плана ти е чудесен! Хубаво е да си помечтаем, нали? И аз, ако имах пари, веднага щях да планирам за мене и за тебе едно околосветско пътешествие!

Задължително!

бихте ли ми казали
бих си купила една малка кола
бихте ли ми дали билета
дойде техният ред
бих дала част от парите
какво би направила, ако спечелиш 1 млн. долара

какво бих направила ли
бих предоставила на някой дом
нищо не бих могла да направя
бихме могли да си направим пътешествие
ако имах пари, и аз щях да планирам

Грамматика

I. Образуване на условно наклонение

Положителни форми

аз бих отишъл
ти би отишъл
той би отишъл
тя би отишла
то би отишло
ние бихме отишли
вие бихте отишли
те биха отишли

Отрицателни форми

аз не бих отишъл
ти не би отишъл
той не би отишъл
тя не би отишла
то не би отишло
ние не бихме отишли
вие не бихте отишли
те не биха отишли

Въпросителни форми

аз (не) бих ли отишъл?
ти (не) би ли отишъл?
той (не) би ли отишъл?
тя (не) би ли отишла?
то (не) би ли отишло?
ние (не) бихме ли отишли?
вие (не) бихте ли отишли?
те (не) биха ли отишли?

II. Употреба и значение

1. Учтиви форми в условно наклонение

Бихте ли ми казали къде е терминалът?
Би ли ми дала билета?
Бихте ли затворили прозореца?
Не бихте ли дошли по-рано?
Не бихте ли ни помогнали?

(Моля, кажете ми къде е терминалът?)
(Моля те, дай ми билета!)
(Моля, затворете прозореца!)
(Моля Ви, елате по-рано!)
(Молим ви, помогнете ни!)

2. Условни конструкции, изразяващи намерение или желание

Харесвам морето.
Обичам да пътувам.
Искам да помогна на сираците.

Бих живял край морския бряг.
Бих обиколил света.
Бих им дал част от парите.

3. Условни изречения, изразени с условно наклонение

Ако имам време, бих излязла на разходка.
Ако имах желание, бих дошла с вас.
Ако беше се обадил, бих го поканил.

III. Условни изречения в изявително и условно наклонение

1. Изявително наклонение – извършване на действието при определени условия

Ако имам време, ще дойда.
Ако имах време, щях да дойда.
Ако бях имал време, бих дошъл.

2. Условно наклонение – възможност, намерение, желание

Ако имам време, бих дошъл.
Ако имах време,
Ако бях имал време,

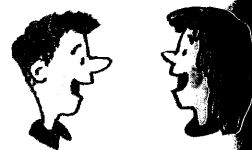
Упражнения

1 Попитайте учтиво по модела:

Модел: Колко е часът?

Бихте ли ми казали колко е часът?

- 1. Къде е гарата?
2. В колко часа е влакът за Бургас?
3. Кога затваря касата?
4. Как да стигна до университета?
5. Колко струва тортата?
6. Кой автобус отива до летището?

Помолете любезно по модела:

Модел: Затворете вратата!

Бихте ли затворили вратата?

- 1. Отворете прозореца!
2. Обяснете задачата!
3. Дай ключа!
4. Направи кафе!
5. Донесете сметката!
6. Почакай малко!
7. Обадете се по телефона!

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Задайте въпроси по модела, като употребите следните фрази:

Модел: Искам да видя нови места!

Би ли тръгнал на път?

пътувам 12 часа със самолет

- 1. Вие искате да видите Америка.
2. Ани и Петър искат да научат по-добре английски.
3. Ти искаш да заминеш надалеч.
4. Ние искаме отлични бележки на изпитите.
5. Тя иска нова работа.
6. Той иска да печели добре.

отивам на работа в Лондон

напускам семейството си

уча всеки ден

започвам веднага

работя повече

Отговорете на въпросите по модела, като използвате предложените фрази:

Модел: Ще дойдеш ли с нас?

Бих дошъл, ако имам време.

- 1. Той ще купи ли колата?
2. Вие ще заминавате ли?
3. Ти ще дойдеш ли довечера?
4. Те ще отидат ли на кино?
5. Тя ще се яви ли на изпит?

..... намерят билети.
..... се подготви добре.
..... приготвим документите.
..... събере пари.
..... свърша работа навреме.

Довършете изреченията по модела:

Модел: Ако идвах редовно на лекции, те биха се справили по-добре на изпита.

- 1. Ако бяхте преписвали уроците, ...
2. Ако правехме упражненията, ...
3. Ако ти пишеше домашни, ...
4. Ако не отсъствахте толкова много, ...
5. Ако аз внимавах повече, ...
6. Ако беше проверила диктовката, ...

6 Попълнете празните места по модела, като използвате глаголите:

Модел: Бих пил едно кафе, ако почерпиш.

1., ако настоявате.
2., ако искаш.
3., ако нямаш нищо против.
4., ако ми предложат.
5., ако се съгласи.

поканя,
започна,
тръгна,
седна,
остана

7 Заместете подчертаните глаголни форми в бъдеще в миналото с форми в условно наклонение:

За какво служат парите?

Модел: Ако Поли имаше 2 лева, щеше да си купи един голям сладолед.
Ако Поли имаше 2 лева, **би си купила** един голям сладолед.

Ако Петър имаше 20 лева, щеше да покани Ани на вечеря.

Ако имахме 200 лева, щяхме да отидем на екскурзия.

Ако имахте 2000 лева, щяхте да започнете малък бизнес.

Ако ти имаше 20 000 лева, щеше да си купиш кола.

Ако той имаше 200 000 лева, щеше да ѝ подари къща на морето.

Ако тя имаше 2 000 000 лева, щеше да започне производство на фармацевтични продукти.

8 Заместете подчертаните глаголни форми в условно наклонение с форми в бъдеще време по модела:

Модел: Той ще наеме ли къщата? Би я наел, ако намери пари.
Ще я наеме, ако намери пари.

1. Ще направиш ли превода? Бих го направил, ако имам време.
2. Вие ще участвате ли в семинара? Бихме участвали, ако подготвим материал.
3. Тя ще изведе ли кучето? Би го извела, ако не е заета.
4. Децата ще полелят ли цветята? Биха ги полели, ако не забравят.
5. Петър ще донесе ли куфара? Би го донесъл, ако го помолиш.

9 Заместете подчертаните глаголни форми в условно наклонение с форми в бъдеще време в миналото по модела:

Модел: Ще дойдеш ли с нас? Бих дошъл, ако имах време.
Щях да дойда, ако имах време. (Но нямам време и няма да дойда.)

1. Ще му покажеш ли статията? Бих му я показал, ако можех да я намеря.
2. Той ще я покани ли? Би я поканил, ако се бяха видели.
3. Ще отидеш ли на теста? Бих отишъл, ако можех да се подготвя.
4. Ще я посрещнете ли на летището? Бихме я посрещнали, ако знаехме кога пристига.
5. Те ще представят ли проекта? Биха го представили, ако вие бяхте поискали.

10 Попитайте колегите си:

Какво биха направили за приятеля/приятелката си?
Съставете въпроси, подобни на следните:

- Биха ли скочили с парашут?
- Биха ли влезли в пещера?
- Биха ли минали по въжен мост?
- Биха ли преплували река Дунав?

11 Представете си, че ... и отговорете на въпросите, като използвате глаголни форми в условно наклонение.

1. Какво бихте казали, ако непознат глас по телефона Ви покани на среща?
2. Къде бихте отишли, ако спечелите безплатен самолетен билет?
3. Как бихте реагирали, ако станете свидетел на кражба в трамвая?
4. Какво бихте направили, ако някой непознат Ви подари цвете?
5. Какво бихте си помислили, ако шефът Ви намигне?

Разбирате ли?

Вяра

„... С живота сме в разпра,
но ти не разбирай,
че мразя живота.
Напротив! Напротив! –
Дори да умирам,
живота с грубите
лапи челични
аз пак ще обичам!
Аз пак ще обичам!
...
За него – Живота –
направил бих всичко. –
Летял бих
със пробна машина в небето
бих влезнал във взривна
ракета, самичък

бих търсил
в простора
далечна
планета.“
(от стихотворението „Вяра“, Н. Вапцаров)

За мъничко любов

„За мъничко любов избродил бих света,
бих крачил бос, без шапка в утрин синя,
бих крачил в сняг, скрил в мене пролетта,
бих крачил в буря с пеещ дрозд в гърдта,
бих крачил сякаш по роса в пустиня.
За мъничко любов избродил бих света.“
Я. Връхлицки

Георгиос отиде в банката, за да изтегли парите, които баща му беше изпратил за месриалната вноска в университета. Вече беше закъснял с плащането. Щеше да е плащането ако не му създаваха проблеми в банката.

– Госпожо, бихте ли проверили дали е получен превод на мое име от Солун. Чакане, вече повече от седмица.

– Да, господине, дайте ми личната си карта!

– Ето, заповядайте!

Служителката търси няколко минути в компютъра превода му и каза, че не намирате никакви пари за него.

– Госпожо, идвам вече трети път, за да търся парите си. Ако знаех, че ще ми създават такива проблеми, никога нямаше да съм се доверил на Вашата банка. Моля, повикайте шефа си!

Ще съм изпратила парите навреме

Мария щеше да заминава на специализация в Иония. Обади се на сестра си във Варна, за да ѝ даде пари назаем, като ѝ обеща, че ще ѝ ги е върнала до 1–2 месеца, т. е. след като си дойде.

Сестра ѝ отиде в пощата, за да направи паричен превод.

– Моля, госпожице, какво трябва да направя, за да изпратя в София пощенски запис?

– Трябва да попълните един формуляр за запис. Какъв предпочитате да бъде – бърз или обикновен?

– Ако е бърз, кога ще са го получили?

– Бързият запис ще е пристигнал за 10 часа, а обикновеният – за 2 дена.

– Моля, дайте ми бланка за бърз запис!

– Трябва да знаете, че за него таксата е двойна.

– Няма значение, важното е, че ще съм изпратила парите навреме.

ще ѝ ги е върнала до 1–2 месеца кога ще са го получили преводът ще е пристигнал

важното е, че ще съм изпратила парите щеше да е платил, ако нямаше проблеми никога нямаше да съм се доверил на банката

I. Образование и употреба на бъдеще предварително време

1. Образование

ще съм получил
ще си получил
ще е получил
ще е получила
ще е получило

ще сме получили
ще сте получили
ще са получили

2. Употреба

След 2 месеца

ще съм ги върнала.
(ще ги върна)

До обяд записът

ще е пристигнал.
(ще пристигне)

II. Образование и употреба на бъдеще предварително време в миналото

1. Образование

щях да съм платил
щеше да си платил
щеше да е платил
щеше да е платила
щеше да е платило

щяхме да сме платили
щяхте да сте платили
щяха да са платили

2. Употреба

Ако автобусът не беше закъснял,

щях да съм дошъл навреме.
(щях да дойда)

Щях да съм станал до 8 часа,

но не чух часовника.
(щях да стана до 8 часа)

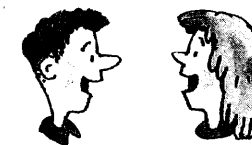
III. Обобщение на въпросителни, относителни, неопределителни, отрицателни и обобщителни местоимения

		Местоимения				
		въпросителни	относителни	неопределителни	отрицателни	обобщителни
само за лица	кой – кого	който – когото	някой – някого	никой – никого	всеки – всякой	
за лица и предмети	коя кое кои	която което които	някоя някое някои	никоя никое никои	всяка всяко всячки	
за признаци	какъв каква какво какви	каквото каквато каквото каквито	някакъв някаква някакво някакви	никакъв никаква никакво никакви	всякакъв всякаква всякакво всякакви	
за притежание	чий чия чие чи	чийто чиято чието чиито	нечий нечия нечие нечи	ничий ничия ничие ничи	– – – –	
за количество	колко	колкото	няколко нещо	николко нищо	всичко	
		Наречия				
за време	кога	когато	някога	никога	всякога	
за място	къде	където	някъде	никъде	всякъде	
за начин	как	както	някак	никак	всякак	

Упражнения

1 Отговорете по модела:

Модел: Няма ли да се приготвяш сутринта преди заминаването?
Не, тогава вече **ще съм се приготвил.**

1. Няма ли да пазаруваш следобед? Не, тогава вече ...
2. Няма ли да подредиш масата, когато дойдат гостите? Не, тогава вече ...
3. Няма ли да боядисаш яйцата на Великден? Не, тогава вече ...
4. Няма ли да преговаряш вечерта преди изпита? Не, тогава вече ...
5. Няма ли да измиеш прозорците в събота? Не, тогава вече ...

2 Попълнете празните места с форми на бъдеще предварително време:

Модел: Кога ще се срещнем?
В 5 часа **ще съм свършила** работа. Ще се срещнем след това.

1. Кога ще ми се обадиш?
В 7.30 аз (изляза). Ще ти се обадя преди това.
2. Кога ще говорим с проф. Димитров?
В 10 часа той (дойда). Ще говорим с него след това.
3. Кога ще платите таксата?
Следващата седмица (получа) паричен превод. Ще платим тогава.
4. Кога ще му върнеш заема?
В края на месеца (взема) хонорар. Ще го върна тогава.
5. Кога ще ми пратиш парите?
В понеделник (събера) парите. Ще ти ги пратя тогава.

3 Довършете по модела:

Модел: Трябва да проверим теста до края на деня.
Не се безпокой! Дотогава **ще сме го проверили.**

1. Трябва да направим съобщението една седмица преди събранието.
2. Трябва да приготвиш документите поне два дни преди пътуването.
3. Трябва да изпратят поканите за изложбата няколко дни преди откриването.
4. Трябва да съобщим датата на сватбата един месец преди това.
5. Трябва да ми обясниш граматиката преди изпита.
6. Трябва да завършим ремонта преди началото на учебната година.

4 Попълнете празните места с глаголни форми на бъдеще предварително време в миналото:

Модел: Защо не ми каза по-рано? Досега **щях да съм направил** всичко необходимо.

- 1. Защо не ме събуди навреме? Досега (приготвя се).
- 2. Защо не попълних веднага формуляра? Досега (изпратя) пощенския запис.
- 3. Защо не вложи парите в банка? Досега (получавам) лихви.
- 4. Защо не започнахте да учите сериозно от началото на семестъра? Досега (подготвя се) за изпита.
- 5. Защо не ми каза веднага? Досега (помогна).

5 Довършете изреченията по модела, като използвате следните глаголи:

Модел: Ако се беше обадил преди един час, вече **щяхме да сме тръгнали**.

напиша оправя изпратя помогна спечеля заспи

- 1. Ако децата знаеха, че си поканил гости, стаята.
- 2. Ако ми беше казал, че парите ти трябва веднага, вече
- 3. Ако ме беше помолил, вече
- 4. Ако ти беше видял обявата, вече конкурса.
- 5. Ако вие не вдигахте шум, ние вече
- 6. Ако не я бяха извикали по телефона, тя вече писмото.

6 Задайте въпроси към подчертаните думи и изрази:

- А.
- 1. Хан Аспарух е създател на българската държава.
 - 2. Марица е най-дългата река в България.
 - 3. Вихрен е най-високият връх на Пирин.
 - 4. „Шоуто на Слави“ е най-гледаното предаване по БТВ.

- 1. Цветът на морето е син.
- 2. Новата преподавателка е усмихната.
- 3. Плащането на семестриалната вноска е задължително.
- 4. Банковите служители са любезни.

- 1. Чадърът е мой.
- 2. Интересната статия е на професор Иванов.
- 3. Кафето е на секретарката.
- 4. Чантите са на студентите.

- 1. Панталонът струва 35 лева.
- 2. Ще ти върна парите след два месеца.
- 3. Мария заминава на специализация в Испания.
- 4. Вие ще пътувате удобно.

7 Отговорете отрицателно на въпросите по модела:

Модел: Модел: Търсиш ли някого? Не, **никого** не търся.

А.

Звъни ли някой? Не,

Разбираш ли нещо? Не,

Той харесва ли някое момиче? Не,

Срещнахте ли някои колеги? Не,

Б.

Имаш ли някакъв лист хартия?

Искаш ли да играем на някаква игра?

Намери ли някакво цвете?

Запозна ли се с някакви хора?

В.

Трябва ли ти нечия помощ?

Одобриха ли нечий проект?

Слуша ли нечий лекции?

Взе ли нечие палто?

Г.

Имаш ли няколко пакетчета захар?

Карал ли си някога моторница?

Виждала ли си някъде очилата на дядо?

Ще можеш ли някак да оправиш нещата?

8 Трансформирайте изреченията по модела, като замените подчертаните обобщителни местоимения с неопределителни!

Модел: В хотела идват всякакви хора. В хотела идват ли някакви хора?

1. Можеш да запишеш всякаква музика на диск.
2. В магазина продават всякакво вино.
3. Познавам всяка улица в града.
4. Можеш да питаш всякого.
5. Тя би отишла навсякъде с него.

9 Трансформирайте по модела:

А. Модел: Имам по-голям брат. Той преподава философия.
Имам по-голям брат, **който** преподава философия.

1. Това е най-добрата студентка. Тя заминава на специализация.
2. Очаквам паричен превод. Той не е пристигнал.
3. Това е неговото дете. То е на 11 години.
4. Ваня има черна шапка. Тя ѝ стои много добре.
5. Професор Генчев е написал много статии. Те са публикувани в сборници.

Б. Модел: Те имат нов колега. Всички говорят за него.
Те имат нов колега, за **кого**то говорят всички.

1. Имам стар приятел. Много го обичам.
2. Мария има възрастен дядо. Тя се грижи за него.
3. Ти имаш брат. Ти се съветваш с него.
4. Студентите имат млад преподавател. Те го уважават.
5. Ваня има вуйчо. Тя ми е разказвала за него.

В. Модел: Ето новата студентка. Нейната студентска книжка не е подписана.
Ето новата студентка, **чия**то студентска книжка не е подписана.

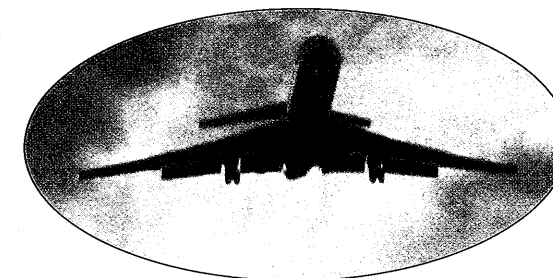
1. Това е Иван. Неговият тест е без грешка.
2. Дойдоха студентите. Техните курсови работи са добри.
3. Запознай се с поета! Неговото стихотворение ти рецитирах вчера.
4. Това е къщата на семейство Петрови. Тяхната дъщеря е на специализация в Испания.

10 Попълнете празните места с необходимите местоимения и наречия:

1. Не мога да намеря такси, ми трябва. както
2. Покажи ми място, да се скрия. когато
3. Добре, ще направим всичко така, искаш. където
4. Ще ти дам назаем пари ти трябва. колкото

11 Свържете правилно двете колонки и ще се получат пословици! Римата ще Ви помогне в повечето случаи:

Който се учи,	на такова ще легнеш.
Който пее,	на старини робува.
Който на младини пирува,	такова се обадило.
Каквото повикало,	зло не мисли.
На каквото си постелеш,	той ще сполучи.

На път за Бразилия

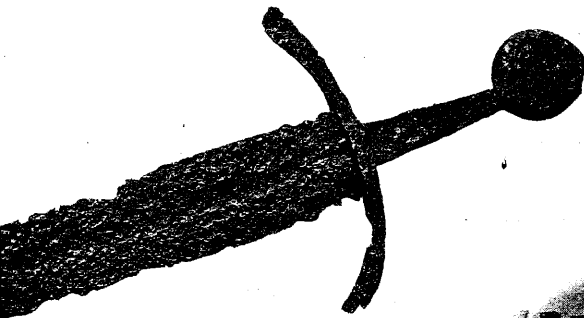
Аз обичам всякаква техника и се възхищавам от нея, но това важи за техниката, която не те поглъща и не уморява човека. А какво става, когато влезеш в самолет? Веднага се чувстваш затворен в някаква клетка. Но пък със самолет всеки може да измине за две де-нонощия това разстояние, което каравелите на Магелан са изминавали за 6 месеца.

... Вече летяхме над Лисабон, където се чувстваше първият полъх на екзотиката – палмите ни показваха, че бяхме пристигнали накрая на Европа. След 1-часов престой потеглихме за Дакар, Екваториална Африка.

Когато стигнахме, влажната горещина беше още по-непоносима, отколкото в Лисабон. След няколко часа продължихме пътя си към Бразилия. Летяхме с часове, докато най-после бяхме приближили Рио де Жанейро, забулен в облаци прозрачна мъгла, не виждахме почти нищо. Летището се намираще на някакъв остров в залива. За да се стигнеш до него, трябваше да се проврем между няколко хълма, всичките с голи отвесни скали. Струваше ни се, че крилата на самолета щяха да се закачат в скалите и щяхме да се разбием върху трамваите и автомобилите, които сновяха на 200 м под нас. Най-после кацнахме на летището в Рио де Жанейро.

(по пътеписа „Юлска зима“, Димитър Димов)

Разбирате ли?

Бях само на няколко крачки зад хан Аспарух, когато той налетя върху ромейската стена, последван от бойците си. Врагът не издържа – липсваше му воля за победа. Но понеже бяха войници по професия – не беше казал, че битката с тях беше лесна. Понеже бяха отчаяни, ромейте се биеха нестройно, но зверски.

Това им трябваше на българите, за да се нажежат. Битката в ромейския стан продължи до пладне.

Като вървах все зад хана, не ми побираше умът как у този изморен от безсънна тревога мъж имаше такава действена сила. Ханът винаги улучваше най-гъстото място в боя. С кратки заповеди ръководеше конницата, която щеше да извоюва историческата победа.

В преките схватки ханът беше загубил шлема си. Докато работеше хладнокръвно с меча, Аспарух не изпусна цялостния развой на сражението, а именно: словесните се биеха пеш с леките си копия. Българските конници – мъже и жени – прелитаха от едно кълбо врагове към друго. Участието на жени всяваше ужас у християните. Макар и обречен на провал, отпорът на ромейците взе многобройни български жертви в битката при Ахелой.

(по романа „Предречено от Пагане“, Вера Мутафчиева)

врагът не издържа – липсваше му воля за победа
ръководеше конницата, която щеше да извоюва историческата победа
ханът беше загубил шлема си
докато работеше хладнокръвно с меча си, Аспарух не изпусна цялостния развой
на сражението

Система на българските глаголни времена

А. Акционност – резултативност

Акционни времена

Резултативни времена

Сегашно време

пиша

Минало неопределено време

(сегашно резултативно)

писал съм

Минало свършено време

писах

–

Минало несвършено време

пишех

Минало предварително време

(минало резултативно)

бях писал

Бъдеще време

ще пиша

Бъдеще предварително време

(бъдеще резултативно)

ще съм писал

Бъдеще време в миналото

щях да пиша

Бъдеще предварително време
в миналото

(бъдеще резултативно в миналото)

щях да съм писал

Сега работя по проекта.

До днес съм работил по проекта.

Той губеше много войници в битката.

В боя Ханът беше загубил шлема си.

Утре ще ти изпратя парите.

Навреме ще съм ти изпратила парите.

Конницата на Аспарух щеше да извоюва победата.

Скоро войската му щеше да е извоювала победата.

Б. Предходност – едновременност – следходност

Предходност	Едновременност	Следходност
Минало свършено време <i>Вчера прочетох статията.</i>	Сегашно време <i>Сега чета статията.</i>	Бъдеще време <i>Утре ще прочета статията.</i>
	Минало несвършено време <i>Четях с интерес статията, когато ти влезе.</i>	Бъдеще време в миналото <i>Щях да прочета статията още вчера.</i>
	Минало неопределено време <i>Чел съм тази статия.</i>	Бъдеще предварително време <i>Ще съм я прочел, докато ти дойдеш.</i>
	Минало предварително време <i>Когато ти дойде, бях прочел статията.</i>	Бъдеще предварително време в миналото <i>Щях да съм прочел статията, преди той да дойде.</i>

В. Ориентация спрямо момента на говорене

Сегашен момент	Минал момент
Сегашно време <i>Той отваря вратата.</i>	Минало свършено време Минало несвършено време <i>Той отвори вратата.</i> <i>В момента отваряше вратата.</i>
Бъдеще време <i>Ще дойдем веднага.</i>	Бъдеще време в миналото <i>Щяхме да дойдем навреме.</i>
Минало неопределено време <i>Ходили са на Витоша и са уморени.</i>	Минало предварително време <i>Бяха ходили в Гърция миналата година.</i>
Бъдеще предварително време <i>Ще е платил, преди да изтече срокът.</i>	Бъдеще предварително време в миналото <i>Щеше да е платил, ако беше получил пари.</i>

Упражнения

1. Попълнете празните места по модела, като употребите глаголите в минало неопределено време:

Модел: Сега имаш две издадени книги. **Писал си** ги през последните пет години.

поливам планирам спортувам направля подготвям се

- Тази събота заминаваме за Алпите. Ние това пътуване от началото на годината.
- Ани изглежда в много добра форма. Тя редовно напоследък.
- Козунакът им харесва. Баба го специално за тях.
- Цветята в градината цъфтят. Аз ги всеки ден.
- Студентите се представят много добре на изпита. Те цяла година.

2. Попълнете празните места по модела, като използвате минало несвършено и минало предварително време на глаголите:

работа – свърша вали – спра карам – продам обличам се – приготвя се
нося – купя

Модел: Когато сутринта звънна телефонът, аз още спях. Не се **бях събудил** още.

- Вчера в шест часа ти Не още.
- Когато тя се прибра, дъждът Не още.
- Миналото лято той колата. Не я още.
- Като студент аз очила. Не си леци още.
- Като дойдохме, вие Не още.

3. Довършете изреченията, като използвате свършен вид на глаголите в бъдеще предварително време:

Модел: Днес следобед ще пазарувам. До вечерта **ще съм напазарувал**.

- Сега ще чистиш къщата. До един час **чистя – изчистя,**
- Тази вечер ще уча стихотворението. До утре **уча – науча,**
- Тази седмица ще пиша статията. До понеделник **пиша – напиша,**
- Този месец ще се подготвяте за теста. До края на месеца **подготвям – подготвя,**
- Това лято те ще строят къща. До зимата **строя – построя.**

4 Довършете изреченията по модела, като използвате бъдеще предварително време в миналото.

Модел: Нали щяхме да свършим работата до обед?

Ако не бяхме почивали дълго, досега **щяхме да сме свършили**.

1. Нали щяхте да заминавате?
Ако бяхме получили виза, досега ...
2. Нали тя щеше да завършва тази година?
Ако не я бяха скъсали на държавния изпит, ...
3. Нали той щеше да поправи телевизора?
Ако не беше спрял тока, той ...
4. Нали ти щеше да изведеш кучето на разходка?
Ако не беше завалял дъжд, ...
5. Нали щяха да си купят нова музикална уредба?
Ако не бяха похарчили парите, досега ...

5 Поставете глаголите в подходящото глаголно време: сегашно, минало неопределено, минало несвършено, и минало предварително време:

Модел: Сега **подготвям** документите.

Вече **съм подготвил** документите. Всичко е наред.

Когато ти дойде, аз още **подготвях** документите.

Когато дойде моят ред, аз вече **бях подготвил** документите.

- А.** В момента аз плодова салата.
Вече плодова салата. Зная как се прави.
Когато ти се обади, аз още я
Когато гостите дойдоха, аз вече я
- Б.** Сега Ани като преводачка.
Вече като преводачка. Има опит.
Когато се омъжи, тя още като преводачка.
Когато ѝ предложиха да замине на специализация, тя вече като преводачка.
- В.** В момента детето на пиано.
То вече на пиано. Не му е за първи път.
Когато брат му влезе, то още на пиано.
Когато участва в концерта, то вече на пиано от една година.
- Г.** Тази година студентите футбол.
Те вече футбол. Имат опит.
През ваканцията те още футбол.
Когато играха в състезанието, те вече футбол от два семестъра.

правя

работя

свиря

тренирам

6 Поставете глаголите в подходящото глаголно време, изразяващо следходност: бъдеще, бъдеще време в миналото, бъдеще предварително и бъдеще предварително в миналото:

Модел: Утре **ще замина**.

Щях да замина още вчера, когато те срещнах.

Докато ти дойдеш, аз вече **ще съм заминал**.

Щях да съм заминал още преди Великден, ако бях намерил билет за рейса.

- А.** В събота те стените. **боядисам**
..... ги още миналата седмица, когато купих боя и четки.
Докато се върнат децата, те вече ги
..... ги още преди месец, ако не беше влажно.
- Б.** През лятото ние учебника. **издам**
..... го още преди месец, но не ни стигна времето.
Докато пристигнат новите студенти, ние го
..... го миналата година, ако го бяхме подготвили.
- В.** През ваканцията той на море. **отука**
..... още когато получи стипендия.
Докато ти се колебаеш, той
..... още миналата седмица, ако нямаше още изпити.
- Г.** Днес след работа нова чанта. **купя**
..... я още веднага, като я видях.
Докато ти дойдеш да ме вземеш, аз вече я
..... я още вчера, ако имах пари.

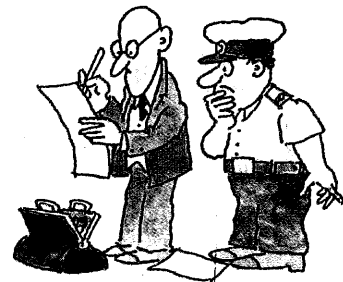
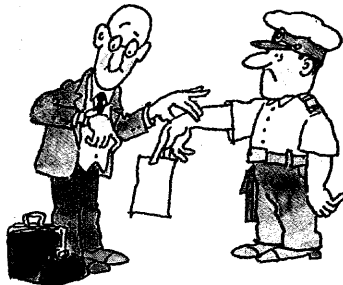
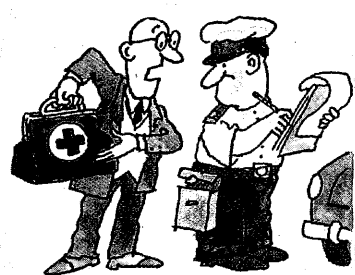
7 Попълнете празните места с глаголи в минало неопределено, сегашно, бъдеще и бъдеще предварително време:

Всички **сме се събрали** у Ваня. През деня всеки (*съм*) на упражнения или на лекции. Петър (*игвам*) последен. (*нося*) напитки и продукти. Всеки (*захващам се*) за работа: заедно (*беля*) картофи, (*режа*) салати и колбаси, (*пържа*). Скоро вечерята е готова. (*сядам*) около масата. Сега е време да (*планирам*) ваканцията. (*заминавам*) веднага след сесията за Иракли. (*легна*) вече на плажа, докато другите колеги са още на изпити.

8 Предайте същия текст като разказ на Ваня на следващия ден! Направете съответните трансформации на глаголните времена:

Модел: Всички **се бяхме събрали** у нас...

- 9 Съставете разказ по картинките (от 100 думи), като употребите следните глаголи в сегашно време: *виждам, пиша, казвам, показвам, подавам, меря, преглеждам, давам, възкликвам.*

- 10 Трансформируйте текста в минал план:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

- 11 Има ли грешки в употребата на глаголните времена? Поправете ги и предайте текста в сегашно историческо време:

През VII век Аспаруховите българи *бяха нападнали* все по често земите на юг от река Дунав. През 680 г. византийският император *щеше да поведе* голям военен поход срещу тях. Българите *побеждаваха* ромеите. Хан Аспарух *продължи* на юг към Стара планина и Тракия. През 681 г. Византия *беше* сключила мир с българите, като *ще се е задължила* да им плаща данък.

Разбирате ли?

Хан Аспарух – победител

Хан Аспарух още не беше свалил плетената ризница, целият беше в засъхнала пот и прах и говореше на своя нов съвет, в който освен българските боили имаше и словенски старейшини.

- След като утре откънем – обясняваше им ханът – дружините ми ще се отправят към ония твърдини, където все още има ромейска войска.
- Може вече и да я няма! – отбеляза княз Славун.
- Ако бъде там, ще я очистим – каза сурово ханът. След днешния ден не бива да остане ни един ромей на земята ни. Такъв е законът на победата!
- А ние? – попита старият княз.
- Вие потегляте с моята войска!
- Не подобава на годините ми да ти целуна ръка, ювиги... – каза старият княз Славун.
- А бих искал...

И най-видният от славянските князе се изгуби в тъмнината.

Бяхме сами с хана, както някога. Усетих как Аспарух се отпусна, освободен да бъде вожд поне в момента.

– Свърши се! – промълви той с неизмерима умора. И най-неочаквано той се засмя: – По-скоро, започва се... – опроверга себе си ханът. – Трудно е да постигнеш, сто пъти по-трудно е да отстоиш постигнатото!

(по романа „Предречено от Пагане“, Вера Мутафчиева)

Шибил, страшният хайдутин, когото търсеха под дърво и камък, слизаше от планината и отиваше да се предаде. Тая вест щеше да се разчуе навсякъде, кой щеше да я повярва! Шибил малко се грижеше за това. Той бързаше и мислеше за друго.

Мислеше как преди месец-два, от високите върхове на Сините камъни, той видя, че долу по пътя идат жени. Не беше в хайдушките правила да се задяват жени, нито имаше място за жени в сърцето на хайдутина. Но Шибил беше погазил много закони и не знаеше вече кое е грях и кое не. Той стана и хайдутите тръгнаха след него.

Слязоха долу, минаха през гората, която още не беше се раззеленила, и излязоха на пътя. Жените се показаха и щом ги видяха, започнаха да бягат, после паднаха на земята и заплакаха.

Хайдутите дори не ги погледнаха. Тяхното внимание беше другаде: една жена стоеше на пътя, млада, хубава.

Шибил пристъпи по-напред, а момата го гледаше спокойно и право в очите.

– Брей, не ви ли е срам, какво искате от едни жени!

Шибил я измери с очи. Какво бяло лице! И тънка в кръста. Какъв кураж! Очите му блеснаха весело, наду го смях. Но по-рано преди него момата беше се разсмяла с глас. Лицето ѝ светна, стана по-хубаво и сега можеше да се види, че очите ѝ са сини. Шибил я гледаше учуден: какъв ще е тоя дявол!

(откъс по разказа „Шибил“, Йордан Йовков)

Люцкан

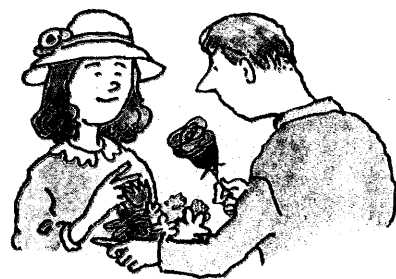
Празникът – това е най-доходният ден за Люцкан. Отрано той е на мястото си. Преди още да се почнат разходките по шосето, всички непременно минават по големия мост накрая на града, наречен „Мостът на въздишките“. Люцкан е тук с препълнена табла цветя. Всички се спират при него да си купят някое цвете. Какво ще бъде то – ще реши само Люцкан, след като е обяснил всекиму какво говорят цветята.

Целият град почти вече е тук. Слънцето се докосва до върховете на овошките в лозята и скоро ще залезе, поляните възхитително се зеленят. Напред и назад по шосето се движат огромни групи. Последна по шосето се появява Цветана. Тя върви сама насреща на безбройното множество, което вече се връща, и макар че хиляди очи се взират в нея, тя не вижда никого.

С дълбок поклон, цял усмихнат и гологлав, Люцкан спира госпожицата и рови из цветята... Подава ѝ красива алена роза и нещо ѝ говори тихичко...

А слънцето отдавна е заседнало върху запаления запад и над полето припада здрач.

(откъс по разказа „Последна радост“, Йордан Йовков)

Мислеше как преди месец-два, от високите върхове на Сините камъни, той видя, че долу по пътя идат жени.

Но Шибил беше погазил много закони и не знаеше вече кое е грях и кое не е.

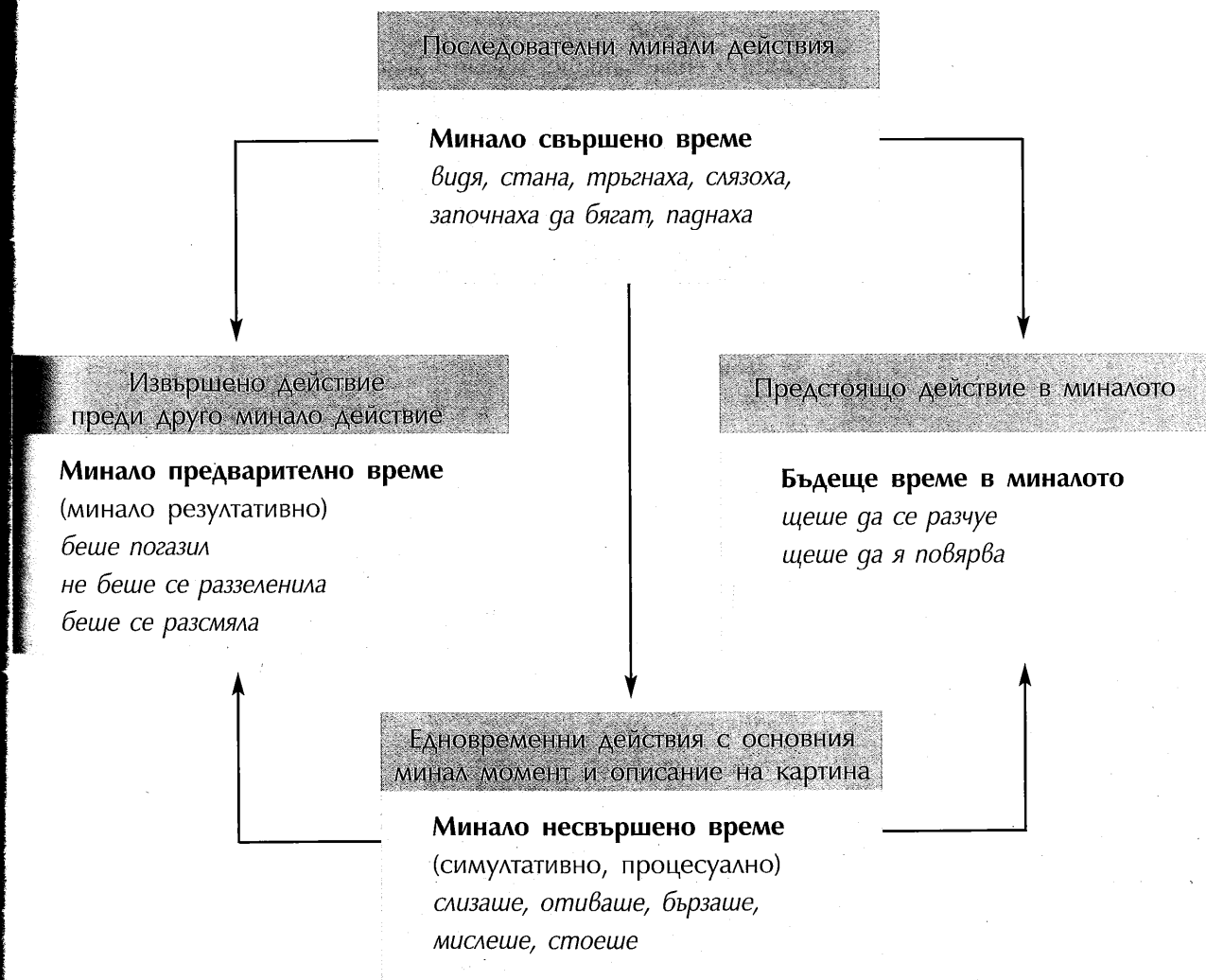
Лицето ѝ светна, стана по-хубава и сега можеше да се види, че очите ѝ са сини.

Всички се спират при него да си купят някое цвете. Какво ще бъде то – ще реши само Люцкан, след като е обяснил всекиму какво говорят цветята.

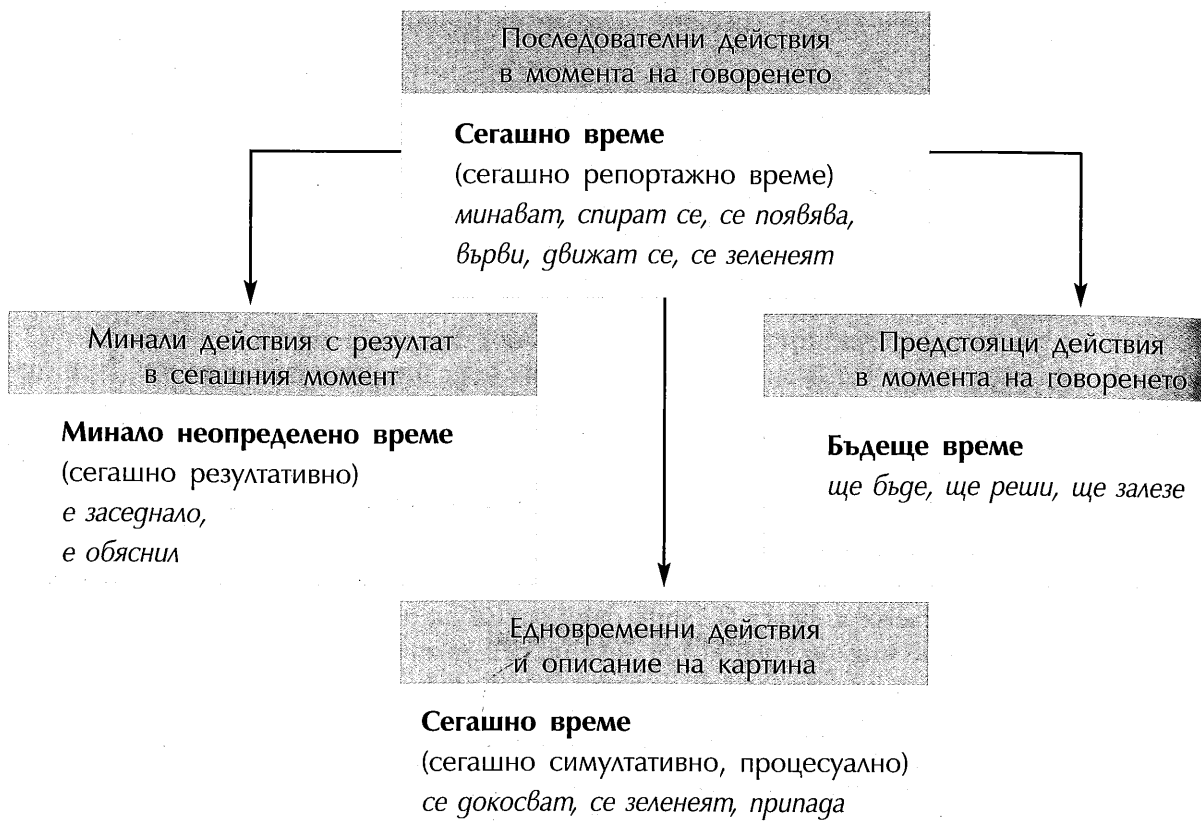
Грамматика

1. Съвместна употреба на глаголните времена в българския език

А. Разказ в минал план

Б. Разказ в сегашен план – „репортажно сегашно време“

В. Трансформация на текст от сегашен в минал план

Стефан бързо *приготвя/приготви* нещата си и *излиза/излезе*. Пред младежкия клуб той *съглежда/съгледа* отдалече Мартин, който *е застанал/беше застанал* пред едно табло и го *чака/чакаше*. На посипаната с пясък площадка *стоят/стояха* два оседлани коня, с които *ще тръгнат/щяха да тръгнат* за града. В това време *се чува/се чу* шум от мотор и след малко пред клуба *спира/спря* младеж с мотоциклет.

(откъс от романа „Село Борово“, Крум Велков)

Упражнения

1 Попълнете празните места с форми на глаголите в минало несвършено време:

Модел: От високите върхове на Сините камъни Шибил видя, че по пътя идваха жени.

	стоя	гледам	изглеждам
1. След като той стана, другите хайдути		след него.	
2. Когато той дойде долу, жените			бягам
3. Шибил я измери с очи, а тя		изправена.	тръгна
4. Когато Шибил слезе на пътя, момата		спокойна.	
5. Тя не изгуби кураж, а той я		учуден.	смя се
6. Очите му блеснаха, а тя		с глас	

2 Съставете диалози по моделите, като използвате следните глаголи и изрази:

- Модел: 1. Чета/прочета роман
2. Шия/ушия пердета
3. Поправям/поправя лампата
4. Пиша/напиша доклад.

А.

- Какво правиш сега?
- Превеждам статията.
- Значи не си я превел още.

В.

- Какво ще правиш утре?
- Ще превеждам статията.
- Надявам се, че до други ден ще си я превел.

Б.

- Какво прави вчера, когато ти се обадох?
- Превеждах статията.
- Значи не я беше превел предния ден?

Г.

- Какво щеше да правиш вчера, когато той се обади?
- Щях да превеждам статията.
- Сигурно щеше да си я превел до днес.

3 Разкрийте скобите, като употребите глаголните форми в бъдеще време в миналото:

Модел: Шибил гледаше учудено девойката. След миг той щеше да се засмее.

1. Шибил слизаше от планината. Скоро той (се предам).
2. Хайдутинът видя жените на пътя. След малко той (сляза) при тях.
3. Жените го видяха. Само след миг те (побягна).
4. Тя стоеше спокойно на пътя. В следващия момент тя (погледна) Шибил право в очите.
5. Шибил я измери с очи. Само след миг очите му (блесна).
6. Момата го погледна. В следващия миг тя (се расмея) с глас.

4 Попълнете празните места с форми на глаголите в минало предварително време:

Модел: Люцкан беше на моста. Той беше застанал там още преди времето за разходка.

реша заляза обясня препълня се събера се покло^{ня}

1. Люцкан носеше табла с цветя. Той я за празника.
2. Хората се спираха при него за цвете. Още отпреди той какво ще бъде цветето.
3. Той избра цвете за всекиго. Преди това той значенията на цветята.
4. На шосето се появи Цветана. Вече почти целия град тук.
5. Люцкан ѝ подаде алена роза. Преди това той ѝ
6. Над шосето припадна здрач. Слънцето вече

5 Попълните празните места в репортажа, като употребите глаголите в минало неопределено, сегашно и бъдеще време:

нося звуча пея свиря възпроизвеждам

Честване на 130-годишнината от Априлското въстание

Днес честването на 130-годишнината от Априлското въстание в град Копривщица с общо хоро на площада.

Президентът на републиката реч и заедно с другите официал-

ни гости ремонтираната къща-музей на Тодор Каблешков – един от героите на въстанието.

В момента професионални артисти и ученици началото на въстанието – пукването на първата пушка на моста, завладяването на конака и написването на кървавото писмо. Те въстанически униформи и оръжия. По улиците на града и по поляните извън него българска народна музика. На специално построени естради и известни певци и музиканти.

Вечерта празнична заря в памет на загиналите въстаници за свободата на родината.

започва

държа

посетя

има.

6 Предайте текста на репортажа в минал план, като трансформирате глаголите в минало предварително, минало свършено, минало несвършено и бъдеще време в миналото:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

7 Напишете репортаж в сегашен план за посрещането на Дженифър Лопес на летище София, като използвате глаголи в:

Минало неопределено време	Сегашно време	Бъдеще време
Самолетът е кацнал... Посрещачите са се събрали...	Певицата излиза, усмихва се, казва...	Тя ще се качи в колата... Ще отседне в хотел...

8 Трансформирайте репортажа в минал план, като използвате съответно:

Минало предварително време

Минало свършено и минало несвършено време

Бъдеще време в миналото

Самолетът беше кацнал...
Посрещачите се бяха събрали...

Певицата излезе,
усмихна се, каза

Тя щеше да се качи в колата...
Щеше да отседне в хотела...

9 Трансформация на глаголните времена в диалогична реч.

Пряка реч

Сегашно време
Бъдеще време
Минало неопределено време
Минало свършено време

Непряка реч

Сегашно време
Бъдеще време
Минало неопределено време
Минало неопределено време

10 Трансформирайте текста в минал план и непряка реч:

Борис се връща вкъщи към 5 часа следобед. Носи със себе си костюма от химическо чистене. Има много работа – на другия ден той и няколко колеги ще заминат на конференция. А не е приготвил куфара си, не всичките му дрехи са изгладени, а някои още не са изпрал. Безпокои се, че времето няма да му стигне. А и съквартирантът му го няма.

В този момент се чука на вратата. Кой ли може да бъде?

– Влез, отключено е! О, Стефане, заповядай!

Борис се радва на идването му. Ще му помогне да се приготви по-бързо.

– Борисе, какви са тези дрехи, куфари? Да не заминаваш?

– Нали ти казах, че конференцията е след два дни.

– О, забравих! Но както виждам, ти не си готов!

– Да, не можах да се организирам. Съобщиха ми в последния момент, че мога да замина.

– Разбирам всичко. Бих ли могъл да направя нещо за тебе?

– Да, Стефане, моля те, помогни ми!

– Добре, веднага ще започна... Сигурно Боряна ще те изпрати на гарата?

– Обеща ми, че ще дойде на гарата един час по-рано. А ти ела у нас, че багажът ми ще бъде тежък.

– Успокой се! Хайде да не се бавим повече! Подай ми куфара, а ти приготви дрехите и книгите си!

Образец: Борис се върна вкъщи към 5 часа следобед ...

.....

.....

.....

Разбирате ли?

Шибил гледеше усмихнат момичето:
– Та ти си Рада! Как те е пуснал баща ти така пременена, и с алтъни. Аз ще ги взема!
– Бре, ще ги вземеш! Я да ми дадеш още, че са ми малко! Я виж как ти се е скъсал ръкавът. Чакай, аз ще го зашия! ...
– Слушай – продължаваше Рада, – да се ожениш, че да има кой да те кърпи.
– Да се ожения – каза Шибил, – ама момите не ме искат.
– Ба, ще те искат. Такъв ерген!
– Е, хайде, вземи ме ти!
– Кой? Аз ли? През дол бяга, цървул стяга, що е то? – Хайдутин. Не, не ми трябва. Хайдутин не искам.
Шибил се намръщи... Рада бързо рече да се поправи:
– Може, може ... Трябва само да питаш Велико кехая, баща ми.

(по „Шибил“, Йордан Йовков)

I. Изберете верния отговор:

- 1 – Да се върна ли да те взема? – Не,, защото оставам тук!
 а) не върни се в) недей се връща
 б) не се върни г) не връщай се
- 2 – Искам да говоря с Иван. Може ли да го повикате? Не, няма го. по-късно.
 а) Обаждайте се в) Нека се обаждате
 б) Обадете се г) Нека обадите се
- 3 – Ще гледаш ли довечера филма по телевизията? – Не,
 а) няма да го гледам в) ще няма да гледам
 б) няма го гледам г) няма ще го гледам
- 4 Иван беше легнал на леглото и вестник.
 а) чете в) четеше
 б) беше чел г) да чете
- 5 Когато минах, видях, че магазинът
 а) затворил в) е затворен
 б) са затворили г) се затварят
- 6 Вчера четох до късно, защото
 а) не ми се спях в) не мога да спя
 б) не ми се спи г) не можах да заспя
- 7 Щом погледна часовника си, той дали да я чака още.
 а) се е замислил в) се замисля
 б) се замисляше г) се замисли
- 8 Моят брат е много добър и аз много обичам
 а) брат му в) брат си
 б) брат ѝ г) брат им
- 9 – Как е Петър? – Не зная. Отдавна
 а) не го виждал съм в) не го видях
 б) не съм виждал го г) не съм го виждал
- 10 Ако вчера бях успял да намеря такси, за лекции.
 а) нямах да закъснея в) нямаше да закъснея
 б) няма да закъснея г) нямаше да закъснявах
- 11 – Тя каза ли ти нещо за твоето предложение? – Не, нищо не каза. Само
 а) засмея се в) беше засмеяна
 б) се засмя г) смееше се
- 12 – Иван върна ли ви парите навреме? – Не, изобщо
 а) не ни ги беше върнал в) не връщал ни ги е
 б) не ни ги е върнал г) не ни е връщал ги

- 13 Щом достатъчно добре, не се явявай на изпит.
 а) не подготвил си се в) не подготвяш се
 б) не си се подготвил г) не се си подготвяш

- 14 на Ани да ме чака в сладкарницата.
 а) се обадох в) се обадох
 б) се обаждах г) обадох се

- 15 Датата на изпита, защото отсъства преподавателят.
 а) е променен в) промени
 б) е променила г) е променена

- 16 – Изпратихте ли телеграмата на баща си? – Да,
 а) изпратих му в) изпратихме му я
 б) изпратихме му го г) изпратих я му

- 17 – Моля те, дай този пакет на майка ми! Разбира се, щом пристигна
 а) ще го ѝ дам в) ще дам ѝ го
 б) дай ѝ го г) ще ѝ го дам

- 18 Ако бяхме учили повече, изпита.
 а) щяхме да вземем в) ще вземи сме
 б) ще вземем г) взехме

- 19 Ако знаех, че ще вали дъжд, без чадър.
 а) не тръгнах в) нямаше да тръгна
 б) не съм тръгнал г) не бях тръгнал

- 20 Ако си беше дошъл вчера, на гарата.
 а) ще го посрещнем в) бяхме го посрещнали
 б) ще сме го посрещнали г) щяхме да го посрещнем

II. Трансформирайте текста в минал план и в непряка реч!

Неделя е. Петър и Иво стават в 9 часа. Петър е обещал на Иво да го заведе в зоологическата градина. Обличат се, закусват бързо и отиват на спирката на автобуса. Там ще ги чака Ани. След малко се срещат и когато автобусът идва, тримата се качват и сядат.

Ани: Благодаря ви, че ме поканихте да дойда с вас.

Петър: Ние се радваме, че ти прие поканата ни.

Иво: Аз се радвам най-много, че ще видя маймуните.

Ани: Кои животни са ти най-интересни?

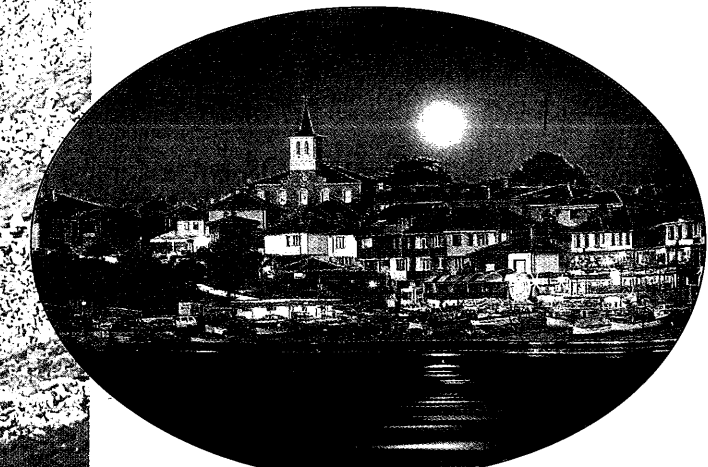
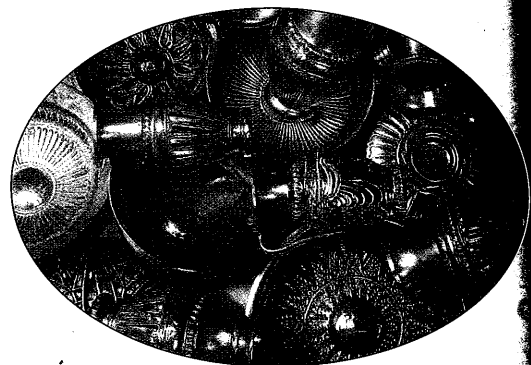
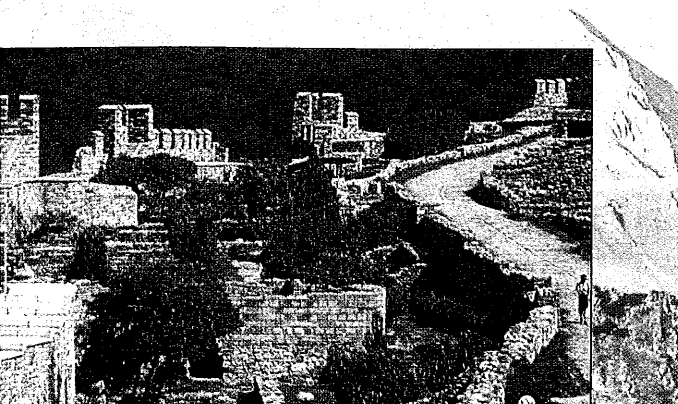
Иво: Обичам всички животни, но най-интересни са ми маймуните и мечките.

Ани: Петре, купи няколко банана. Сложи ги в чантата си! Ще ги дадем на маймуните.

Петър: Иво, изяж ти бананите, защото е забранено да се хранят животните.

Тримата весело разговарят и когато стигат до зоопарка, с нетърпение влизат вътре.

Лингвостранознание

Във всеки миг
 Стените на храма на единствен Нев
 Обторманат по Златната сива пиласи чаша,
 И се плещи, се шептат, се тече и в нея —
 Мислите са само се плещи.

Нив въздух в топл Нев, но се в топл дъждов:
 Вятрият златен вълнотен вълнотен,
 Се плещи в топл Нев, и в топл дъждов,
 Се плещи в топл Нев, и в топл дъждов.

Несамно шепотите шепотите — Нев
 На шепотите шепотите шепотите — Нев,
 Невотите шепотите шепотите — Нев,
 Не шепотите шепотите шепотите — Нев.

На шепотите шепотите шепотите — Нев,
 Оттам шепотите шепотите шепотите — Нев,
 Златното шепотите шепотите шепотите — Нев,
 Невотите шепотите шепотите шепотите — Нев.

И шепотите шепотите шепотите — Нев,
 Не шепотите шепотите шепотите — Нев,
 И шепотите шепотите шепотите — Нев,
 За шепотите шепотите шепотите — Нев.

И. Рибич

Лингвостранознание I част Република България

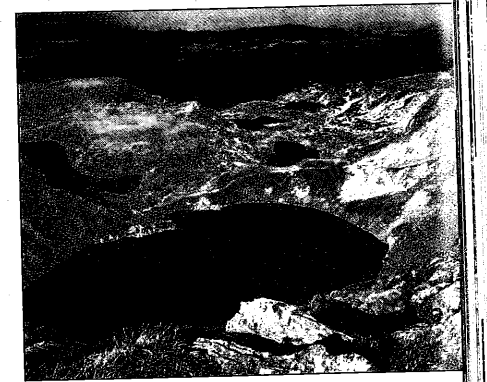
Географски бележки

I. Разположение

България **се намира** на Балканския полуостров в Югоизточна Европа. На север **граничи** с Румъния, като река Дунав е естествената ѝ граница. На запад граничи със Сърбия и Македония, на юг с Гърция, а на югоизток – с Турция. Източната граница на България е Черно море. България **заема площ** от около 111 хиляди квадратни километра. Населението ѝ е около 7 милиона и 900 хиляди души.

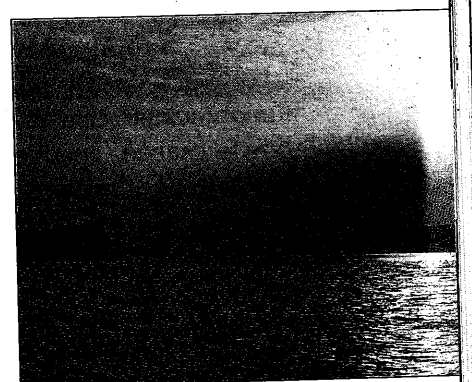
II. Планини

Рила е най-високата планина на Балканския полуостров. Най-високият ѝ връх е Мусала – 2925 метра. Стара планина, с най-висок връх Ботев, **се простира** от западната граница **до** Черно море, като разделя България на Северна и Южна. Пирин е втората по височина планина, в която **расте** рядкото цвете еделвайс. Родопите, **в** южната **част** на страната, са обширни и със **заоблени** върхове. На **юг** от Стара планина е Средна гора.

III. Реки

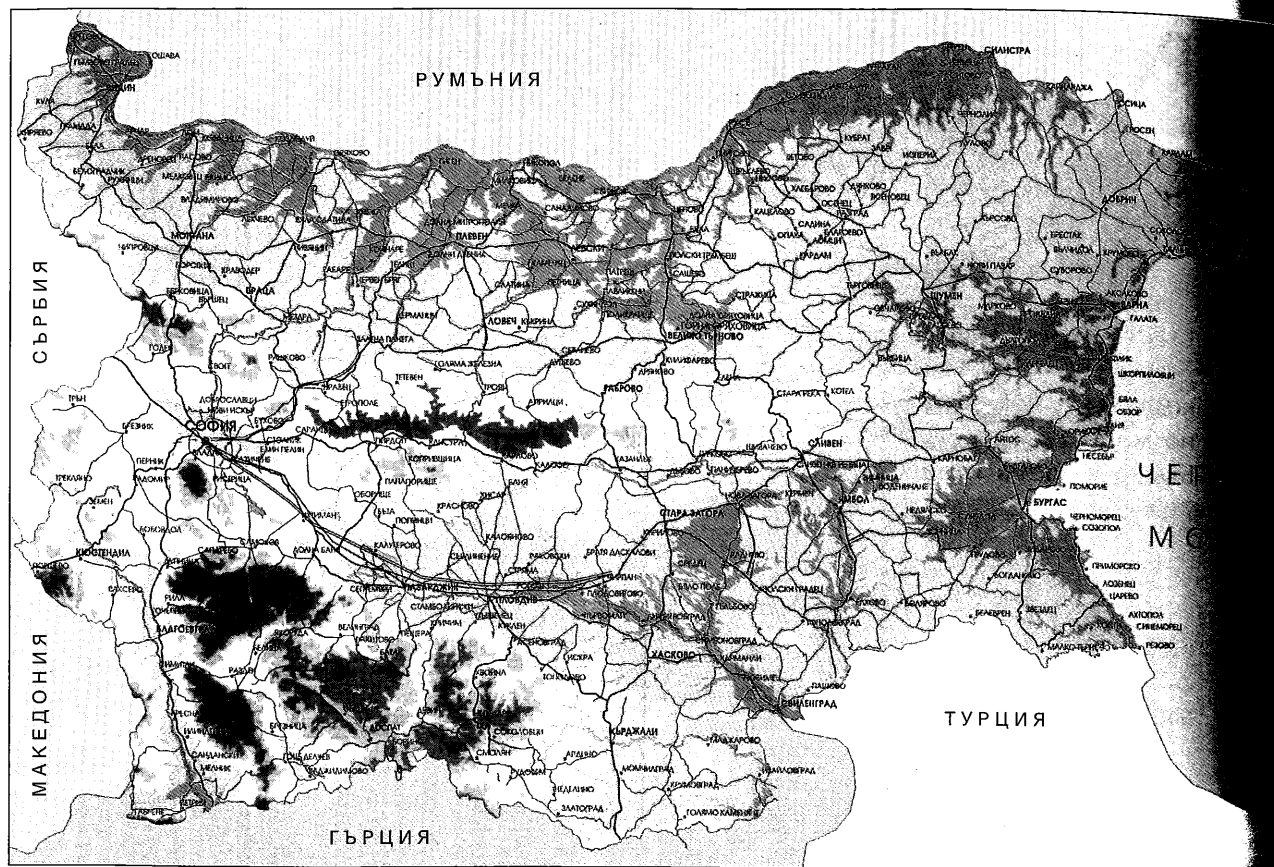
Най-дългата река е Марица, която **извир**а от Рила, **тече** през Южна България и **се влива** в Средиземно море. Река Искър **тече** на север и се влива в река Дунав. Други по-големи реки са Струма, Места, Арда. Голямо е **значението** на река Дунав, която свързва България с много европейски страни.

IV. Равнини

Дунавската **хълмиста** равнина се намира в Северна България. Тя е много **плодородна**: тук растат жито, царевица, слънчоглед. Източната ѝ част се нарича Добруджа. Тракийската низина **е разположена** на юг от Стара планина. Тя е много плодородна и тук **се отглеждат** зеленчуци, житни растения, лозя и овощни дървета. Розовата долина се намира между Стара планина и Средна гора и **е известна** с **отглеждането** на прочутата маслодайна роза, от която **се получава** розово масло.

V. Климат, растителен и животински свят

Климатът на България е умерено-континентален, който по Черноморието преминава в средиземноморски.

Растителността е разнообразна. Горите са широколистни и иглолистни.

Животинският свят също е разнообразен. Срещат се вълк, лисица, мечка, елен, сърна, а от птиците – славей, врабче, лястовица, щъркел, орел и други. В България се добиват въглища, олово, каменна сол, малко нефт и газ.

VI. Градове

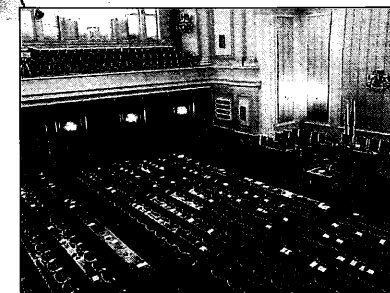
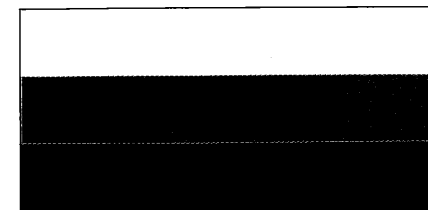
София е столица на България. Други градове са Пловдив – втори по големина, Варна и Бургас – големи пристанищни градове на Черно море, Русе – пристанище на река Дунав, Велико Търново – старата българска столица, Копривщица – град музей и други.

VII. Държавно управление, символи на държавата

България е парламентарна република. Народното събрание (НС) се състои от 240 народни представители, които се избират за 4 години. Президентът, който е държавен глава, се избира за 5 години.

Българското знаме е трицветно: бяло, зелено и червено. Гербът е с 3 льва с корони и голяма корона отгоре, с 6 кръста. Отдолу пише „Съединението прави силата“, което е девизът на Народното събрание.

Зпомнете!

1. юг – южен, южна, -о, -и
север – северен, северна, -о, -и
изток – източен, източна, -о, -и
запад – западен, западна, -о, -и
югозапад – югозападен, югозападна, -о, -и
североизток – североизточен, североизточна, -о, -и
2. (река) извира от ..., тече през ..., влива се в ...
3. (планина) се простира от ... до ..., се издига в ...
4. (низина, равнина, държава) е разположена в ..., се намира на ...
5. (растения: зеленчуци, плодове) се отглеждат ..., растат.
6. Има голямо значение за ... = Голямо е значението на ...
7. Народното събрание / Президентът се избира за ... години.

Упражнения

1 Образувайте прилагателни имена с наставките **-ен** и **-ски** от следните съществителни:

Европа, граница, река, Македония, квадрат, планина, гора, Рила, Пирин, Родопите, море, равнина, жито, царица, Добруджа, град, Русе, Варна, Пловдив, климат, растение, животно, камък, нефт, континент, държава, република, парламент, народ, сила, музей, пристанище, Искър, остров, Тракия.

Запомнете!

Парламент – парламентарен, парламентарна, -о, -и
 Континент – континентален, континентална, -о, -и
 Климат – климатичен, климатична, -о, -и
 Добруджа – добруджански, добруджанска, -о, -и

Прилагателни с наставки

-ен

-ски

ц : ч, к : ч

държавен, -вна, -о, -и

столица – столичен
 река – речен

тракийски, -а, -о, -и

2 Поставете подходящи прилагателни към посочените съществителни (като имате предвид текста на урока):

..... свят, долина, цвете, значение,
..... град, равнина, връх, представител.
..... управление, република, полуостров,	
..... низина, събрание, граница,	

3 Довършете изреченията:

1. Върховете на Родопите са
2. Река Марица е
3. Климатът на България е
4. Границата на България с Румъния е
5. Животинският свят в България е
6. Дунавската хълмиста равнина е
7. Българското знаме е

4 Оформете сложни прилагателни имена:

Модел: Черно море – черноморски,-а, -о, -и

Средна гора – ...	Три цвята – ...
Край брега – ...	Четири години – ...
Високи планини – ...	Пет месеца – ...
Средиземно море – ...	Много цветове – ...
Южна България – ...	Дава масло – ...
Стара планина – ...	Широки листа – ...

5 Поставете необходимите сказуеми (глаголи) в простите изречения:

1. Река Дунав България с много европейски страни
2. България в Югоизточна Европа.
3. Рядкото цвете еделвайс в Пирин.
4. Стара планина България на Северна и Южна.
5. Народното събрание за четири години.
6. В България малко нефт и газ.
7. От българската маслодайна роза розово масло.
8. В Добруджа най-хубавото жито на България.

6

ПРОСТИ ИЗРЕЧЕНИЯ – имат само едно сказуемо (глагол):

Река Искър извира от Рила.
 Еделвайсът расте в Пирин.
 Президентът се избира за 5 години.

СЛОЖНИ ИЗРЕЧЕНИЯ – имат две и повече сказуеми:

Сложни съчинени – простите изречения в тях са равностойни и се отделят едно от друго със запетаи или със съюзите **и, а, но, или** и други.

Река Марица извира от Рила, тече през Южна България и се влива в Средиземно море.
 Площта на България е 111 хиляди квадратни километра, а населението ѝ наброява 7 милиона и 900 хиляди души.

□ , □ и/ , □ .

Сложни съставни – състоят се от 1 главно и 1 или няколко подчинени изречения, които поясняват главното и се свързват с него със съюзи и съюзни думи: **че, за да, който, чийто, защото, където, когато, като** и др.

В централната част на България се простира Стара планина, **чийто най-висок връх е Ботев.**

Връх Мусала, **който се издига на височина 2925 метра,** е най-високият връх в България и на Балканския полуостров.

Отделете простите изречения в състава на сложните:

1. В Дунавската хълмиста равнина, която се намира в Северна България, растат жито, царевица, слънчоглед.
2. На юг от Стара планина е разположена Тракийската низина, където се отглеждат зеленчуци, лозя, овощни дървета.
3. Най-дългата река в България е река Марица, която извира от Рила.
4. В Розовата долина се отглежда прочутата българска роза, от която се получава розово масло.
5. Родопите, чиито върхове са заоблени, се простират в южната част на България.
6. Река Дунав има много голямо значение, защото свързва България с много европейски страни.
7. Президентът, който е държавен глава, се избира за 5 години.
8. На изток България граничи с Черно море, като то е нейна естествена граница.

Модел: Гербът на България, в долната част на който пише „Съединението прави силата“, е с три лъва, четири корони и шест кръста.

Гербът на България е с три лъва, четири корони и шест кръста. В долната част на герба пише „Съединението прави силата“.

Рила, където се намира най-високият връх на Балканския полуостров, се издига в югозападната част на България.

Рила се издига в югозападната част на България.

Там се намира най-високият връх на Балканския полуостров.

7 Отговорете на въпросите:

1. Къде се намира България?
2. С коя страна граничи Р. България на север? Коя е естествената ѝ граница на север?
3. С кои държави граничи България на запад? А на юг и югоизток?
4. Коя е източната граница на България?
5. Каква площ заема Р. България? Колко души е населението ѝ?
6. Коя е най-високата планина на България и на Балканския полуостров?
7. Кой е най-високият връх в Рила и на Балканския полуостров?
8. От къде до къде се простира Стара планина? Кой е най-високият ѝ връх?
9. Коя е втората по височина планина в България?

10. С кое цвете е известна Пирин планина?
11. В коя част на България се простират Родопите?
12. Къде е разположена Средна гора?
13. Коя е най-дългата българска река? От къде извира и къде се влива тя?
14. Кои са другите по-големи реки в България?
15. Къде тече и къде се влива река Искър?
16. Защо е голямо значението на река Дунав?
17. Къде се намира Дунавската хълмиста равнина? Какви култури растат в нея?
18. Какво се отглежда в Тракийската низина?
19. С какво е известна Розовата долина?
20. Какъв е климатът в България?
21. Какъв е растителният и животинският свят в България?
22. Кои са най-големите и известни български градове?
23. Какво е държавното управление в България?
24. За какъв срок си избира Народното събрание? А държавният глава?
25. Опишете българските символи – знамето и герба!

8 Разкажете текста по предложения план:

1. Разположение, граници, площ, население на България
2. Планини и върхове
3. Реки (от къде извират, къде текат и се вливат), значение на река Дунав за България
4. Равнини, низини, долини – какво расте и какво се отглежда в тях?
5. Климат – вътре в страната и по Черноморието
6. Растителност – видове гори
7. Животински свят – най-често срещани животни и птици
8. Полезни изкопаеми – какво се добива?
9. Градове, пристанища на Черно море и река Дунав, столици – съвременна и стара, градове-музеи
10. Държавно управление, символи – знаме, герб

9 Прочетете прогнозата за времето:

В събота **преди пладне** облачността ще бъде **разкъсана, по-значителна** над западните и северозападните райони. **Намаление** на облачността **се очаква** в следобедните часове. В началото на деня на места в низините, **котловините** и край **водните басейни** са **възможни** мъгли и **ниска облачност**. Ще духа **слаб** югозападен вятър, а по Черноморското крайбрежие – до **умерен** южен **вятър**. В сутрешните часове температурите ще са **от** минус 6 **до** минус 1, а по високите полета – минус 7, минус 8.

(В-к „Монитор“ – Времето)

● Обърнете внимание на подчертаните изрази и словосъчетания, които са характерни за този тип информация!

София – Столицата на Република България

София е най-големият град – с население 1 милион и 177 хиляди души и е столица на Р. България.

Градът е разположен в западната част на Средна България, в полите на Витоша. София се намира в средата на Балканския полуостров.

София има богата история – тя е един от най-древните градове в Европа. В VIII – VII в. пр. н. е. (преди новата ера) тук е имало селище, чието население е било от тракийското племе серди. След това селището е завладяно от Рим. Римляните го наричат Сердика – град на сърдите. Градът достига голям разцвет при Константин I-ви Велики. През 809 г. градът е превзет от Крум и е включен в българската държава, като получава славянското име Средец. В края на XIV в. започва да се нарича София по името на църквата „Света София“.

По време на османското робство приема стила на много турски градове. Развиват се

различни занаяти и търговия. През XIV в. се създава Софийската книжовна школа. За запазване на вярата загива Свети Георги Софийски. През 1870 г. Васил Левски основа революционен комитет в София.

София е избрана за столица след Освобождението заради благоприятното си местоположение – на 3 април 1879 г. Градът започва своето развитие – строят се представителни сгради по планове на чужди проектанти: Народният театър, Народното събрание, Софийският университет, храм-паметникът „Александър Невски“, Съдебната палата, Народната библиотека.

Днес София е политически и административен център на България. Тук са Правителството, Парламентът, министерствата. София е и голям промишлен център с повече от 200 предприятия на хранителната, текстилната и химическата промишленост. София е важен транспортен център – вече има и метро. Край София има селскостопанска крайградска зона. София е добре озеленен град с много паркове и градини. Доброто местоположение, благоприятният климат, околните планини, минералните извори превръщат София в балнеоложки център.

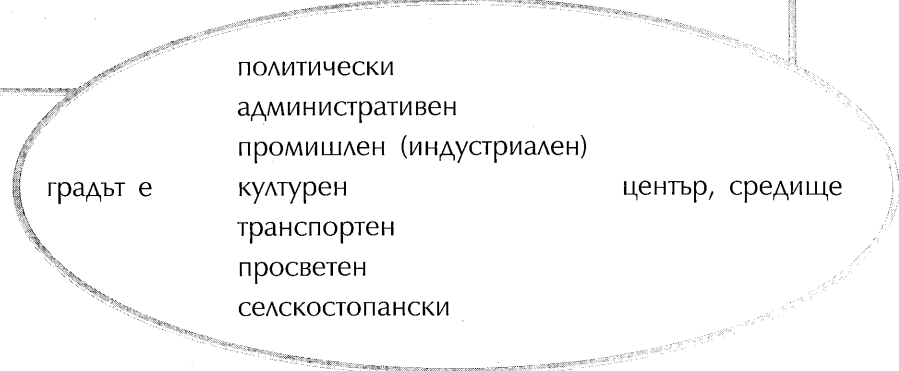
София е най-важното културно и просветно средище. В София има висши учебни заведения, БАН (Българска академия на науките), много училища, кина, театри, опера, оперета. През 1888 г. е открито първото висше учебно заведение в България – Софийският университет „Св. Климент Охридски“. Известни още са паметникът на Васил Левски, Докторският паметник, Археологическият музей, Художествената галерия, Историческият музей.

В центъра на София от 2000-та година се издига статуята на София, като символ на града, висока 24 метра.

Девизът на София е „Расте, но не старее“.

- (град, село) се намира в полите на ... планина
- (държава, град) достига разцвет при ... / по времето на ...
- (градът) е известен с ...
- (в града, селото) са известни ... / е известен ...
- (разположен е) в западната част на България / Западна България
- заради вярата (си) /местоположението (си)
- за запазване на = да се запази
- развива(т) се ... (търговия, занаяти) = започва развитието (си) ... (търговия, занаяти)

Упражнения

1 Посочете кои са съществителните, от които са образувани прилагателните имена:

Модел: транспортен, -тна, -о, -и – транспорт

- индустриален, -лна, -о, -и – ...
- революционен, -нна, -о, -и – ...
- тракийски, -а, -о, -и – ...
- политически, -а, -о, -и – ...
- занаятчийски, -а, -о, -и – ...
- балнеоложки, -а, -о, -и – ...
- просветен, -тна, -о, -и – ...
- културна, -рна, -о, -и – ...
- текстилен, -а, -о, -и – ...
- хранителен, -лна, -о, -и – ...
- химически, -а, -о, -и – ...
- архитектурен, -рна, -о, -и – ...
- селскостопански, -а, -о, -и – ...
- крайградски, -а, -о, -и – ...

Свържете прилагателните с подходящи съществителни имена, като внимавате при съгласуването:

- център
- режим
- елемент
- фактор
- комитет
- предприятие
- племя
- селище
- средище
- ръководител
- продукт
- зона
- дейност
- паметник
- район
- индустрия

крайградска зона

2 Съставете сложни съставни изречения от дадените прости изречения, като използвате съюзните връзки:

като	който	чиито	защото	която	където
- След Освобождението София е избрана за столица. Тя има благоприятно местоположение
 - В София има много паркове и градини. Те правят София добре озеленен град
 - В 1870 г. Васил Левски идва в София. Тук той създава революционен комитет.
 - В VIII – VII в. пр. н. е. тук имало селище. Населението му било от тракийското племе серди.
 - В 809 г. хан Крум включва в българската държава град Сердика. Той получава името Средец.
 - София е промишлен център. В него има повече от 200 предприятия.
 - Геройски загива Георги Софийски. Той запазва християнската си вяра.
 - В центъра на столицата се издига статуя. Тя е символ на града.
 - Хан Крум превзема град Сердика през 809 г. Включва го в българската държава.
 - Римляните нарекли селището Сердика. Там живяло тракийското племе серди.

3 Образувайте минали страдателни причастия от преходните глаголи (които имат пряко допълнение):

Могел: Разполагам се, -аш; да се разположа, -иш – разположен,-а, -о, -и

1. пазя	5. превръщам	10. пресичам
2. развивам	6. раждам	11. завладявам
3. основавам	7. разделям	12. включвам
4. обявявам	8. строя	13. избирам
	9. губя	

4 Залог на глагола:

Залогът е морфологична категория, която показва отношението на глаголното лице към действието. Има два вида: деятелен и страдателен.

Деятелен (активен) залог – глаголното лице съвпада с деятеля (вършителя) на действието:

<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
глаголно лице (вършител, подлог)	сказуемо	пряко допълнение (получател)
Хан Крум	превзема превзел	град Сердика.

Страдателен (пасивен) залог – глаголното лице не съвпада с този, който върши действието (вършителя):

<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
глаголно лице, получател – подлог	е, беше е бил + ще бъде причастно-страдателна форма	от непряко допълнение – вършител
Град Сердика	е / бил превзет	от хан Крум.

Заб. Само от преходните деятелни глаголи се образуват формите за страдателен залог! Вършителят при страдателен залог може да не е изразен:
София е избрана за столица след Освобождението.
В 1888 г. е открито първото Висше училище в България.

Трансформирайте изреченията в:

А. Деятелен залог

Могел: Мястото с хубава природа било намерено от конниците на Юстиниан. Конниците на Юстиниан намерили/намерят мястото с хубава природа.

- България е свързана с група средноевропейски страни от река Дунав.
- При Константин Велики е достигнат разцвет от град Сердика.
- Градът е наречен Сердика от римляните.
- Град Средец е бил включен в границите на българската държава от хан Крум.
- С „Кървавото писмо“ е обявено Априлското въстание от Тодор Каблешков.
- Много лекарства били донесени от лекари от цял свят.

Б. Страдателен залог

Могел: Тодор Каблешков написва „Кървавото писмо“. „Кървавото писмо“ е / било написано от Тодор Каблешков.

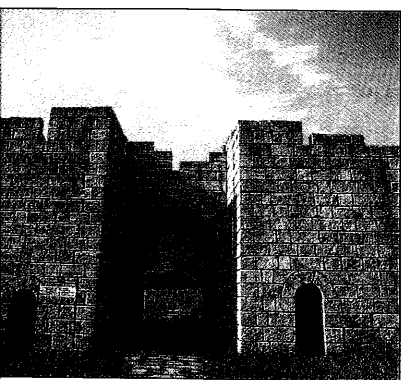
- Тракийското племе серди изгражда селище през VIII–VII в. пр. н. е. на мястото на днешна София.
- Рим завладява тракийското селище.
- Васил Левски основава революционен комитет в София.
- Един мъдрец дал ценен съвет на императора.
- Момчето Искър пресякло планината.
- Хората нарекли църквата на името на София.

5 Отговорете на въпросите:

1. Какво се знае за тракийското племе одриси?
2. Къде се откриват следи от материалната и духовната култура на траките?
3. Кога е създадена славянобългарската държава? Коя е първата българска столица?
4. С какво е известно времето на хан Тервел?
5. При кой владетел е първото значително разширяване на младата българска държава? Какво значение има присъединяването на земите, населени със славяни?
6. С какво още е известно управлението на хан Крум?
7. Кога е наложено християнството на българските земи? Какво значение има приемането му?
8. От кого се въвежда славянската азбука на Кирил и Методий в България?
9. Кога Първото българско царство достига най-голяма мощ и разширение? Какво знаем за втората българска столица Велики Преслав?
10. Кой е създателят на Охридската книжовна школа?
11. Кога възниква Второто българско царство – в кои земи, коя е столицата?
12. Защо България се определя като фактор на Балканския полуостров при управлението на Иван Асен II?
13. Кой е вторият Златен век на българската литература и култура?
14. Коя е една от основните причини османските турци да завладеят Балканския полуостров в средата на XIV век?

6 Разкажете трите части на урока по предложения план:

1. Тракийското племе – XII–VI век пр. н. е. – следи от тяхната култура
2. Създаване на славянобългарската държава – 680–681: славяни и прабългари, хан Аспарух, Плиска
3. Славянобългарската държава при хан Тервел
4. Разширяване на държавата при хан Крум – значение, закони
5. Княз Борис I – налагане на християнството, създаване на църквата – институт; въвеждане на славянската азбука
6. Първото българско царство при цар Симеон – политически и културен разцвет – Велики Преслав; Климент Охридски, Охридската книжовна школа
7. Падане на България под византийско робство
8. Въстанието на братята Петър и Асен – Второ българско царство – Търново; цар Калоян
9. България – фактор на Балканския полуостров – цар Асен II; териториална мощ, сечене на български монети
10. Втори златен век – цар Иван Александър, Търновска книжовна школа и патриарх Евтимий
11. Средата на XIV век – отслабване на българската държава, падане под османска власт

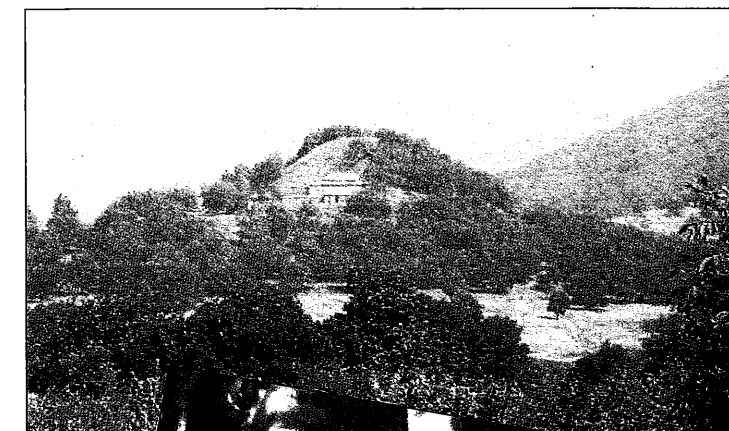
7 Направете писмено изложение на тема: „Исторически бележки за нашата страна“ по дадения план:

1. Исторически сведения за първите жители – кои части на страната са населявали, какви следи има от тяхната материална и духовна култура
2. Кога се основава първата държава – кои исторически личности са първите владетели?
3. Владетели, начело на държавата, при които се постига разширяване на територията и страната достига разцвет в търговията, икономиката и културата
4. Какви войни е водела държавата; била ли е чуждо робство?
5. Известни въстания, революции, водачи
6. Най-известни археологически и архитектурни паметници, запазени досега (от кои епохи са; паметници на известни исторически личности)

Храмът край Старосел – най-голямото тракийско светилище⁹

Гробницата на могъщия тракийски цар Ситалк се намира край пловдивското село Старосел. Експедицията на археолога П. Китов в проучванията си през 2000-та година са категорични, че култовото съоръжение, непознато на Балканите, принадлежи на този владетел. Той управлявал земите от устието на река Дунав до устието на река Марица през 445–425 г. преди Христа. Храмът не е бил просто гробница, каквито са се намирали досега, а представителен храм, посещаван редовно в древността. Този храм е доказателство, че траките са били прецизни архитекти, с големи художествени, технически и строителни възможности.

Храмът впечатлява със своите размери. В строежа са използвани 1000 дялани камъка, а за оградата – още 3000. Стените са разположени стъпаловидно и така го правят подобен на египетска пирамида. Релефните орнаменти на фасадата, оцветени в червено и черно,

Васил Левски – Апостолът на свободата

Васил Иванов Левски е български **национал-революционер** и един от идеолозите на революционното движение.

Роден е на 6. VII. 1837 г. в град Карлово. Останал без баща на 14 години, отива при вуйчо си Василий, който обещал да го доизучи. Васил става монах *под името Игнатий*, след което – и **дякон**.

Но през 1861 г. той разбира за **Георги Раковски**¹³ – за идеите му за въоръжена борба. От този момент той се посвещава на революционното дело и на другата година заминава за Белград. Там участва в **Първата българска легия**, основана от Раковски. За своята храброст Васил получава **прозвището Левски**. След *разпускането на легията* Левски се връща в България. Става учител в Карловско, където организира малки патриотични *дружини* за *подготовка* на въстание.

През 1867 г. заминава за Румъния и, препоръчан от Раковски, става **знаменосец** на четата на Панайот Хитов. Левски отново отива в Сърбия и постъпва във **Втората българска легия**. През 1868 г. е изгонен, защото легията вече не съществува. Отива в Румъния, след което се връща в Сърбия да потърси учителите си, но го арестуват. В затвора *прави равностметка* на своя опит. Разбира окончателно, че на чужда помощ не може *да се раз-*

*Ако загубя, губя само себе си,
Ако спечеля, печели цял народ.*

чита. Така естествено, след неуспеха на четническата тактика и *по пътя* на личния си опит, Левски стига до необходимостта центърът на подготовката да се пренесе на българските земи.

Левски се установява в Румъния – сред българските емигранти. Той е разбиран от младите и намира тяхната подкрепа. Младите, събрани около „Българско общество“ в Букурещ, подкрепят всяко патриотично дело, давайки средства за пътуване и прехрана.

Към това време трябва да се отнесе запознанството и **дружбата** на Левски и Христо Ботев¹⁴. Двамата приятели живеят край Букурещ в една запустяла воденица в мизерия. Съвместният им живот и дружбата им *не са могли да не окажат влияние върху* двамата **великани** на националноосвободителното движение.

През 1868 и 1869 г. Левски *прави* своите първи *обиколки* из България и *поставя основите* на революционната организация в страната, като изгражда първите революционни **комитети** в редица градове и села. Апостолът е *убеден*, че за успеха на революцията е необходима **системна организационна работа** **сред** самия народ.

През 1869 г. участва в създаването на Българския революционен централен комитет (БРЦК) в Букурещ. През 1870 отново заминава за България, основава мрежа от революционни комитети и създава **център** на Вътрешната революционна организация (**ВРО**) – „Привременно правителство в България“ в град Ловеч.

На общо събрание на БРЦК в Букурещ Левски е *утвърден* за **главен апостол** в България. Напуска Румъния и продължава апостол-

ската си дейност. След *провал* на революционната организация, Левски решава, че подготовката на народа е недостатъчна и не може *да се обяви* въстание. Въпреки опасността отива в Ловеч да прибере архивите на ВРО. Но на път за Търново Левски е заловен в Къкринското ханче.

Пред съда Левски *се държи* мъжествено, запазвайки тайните на революционната организация. Осъден на смърт, Васил Левски е **обесен** край град София на 19.II.1873 г.

Левски *се издига* като най-последователен идеолог на българското демократично течение през националноосвободителната епоха. *Отдава живота си* на свободата и приживе става **легендарен**. Враговете му го гонят не като човек, а като сила, която заплашва величието на империята.

Васил Левски става толкова силен и **славен**, а не притежава нищо друго освен **твърд характер, решителност и горещ патриотизъм**.

Запомнете!

– ... идеолог на ...	– правя равностметка на
– посвещавам се на ...	опита
– участвам в	живота си
легия,	– разчитам на нещо/някого
партия,	– по пътя на
борба...	опита
– препоръчвам някого за ...	борбата
– стигам до необходимостта	– подкрепям
да направя нещо	някого
за ... (организиране)	някакво дело
– намирам подкрепа в ...	– обявява се
– оказвам влияние на ...	– издигам се като ...
– поставям основите на ... (организация, партия)	– отдавам живота си за
– убеден съм, че ...	свобода
– утвърждавам някого за водач, ръководител	народа
– обявявам въстание	

¹³ **Георги Стойков Раковски** (1821 – 1867) – идеолог, стратег и организатор на българското освободително движение, публицист, историограф и етнограф; автор на поемата „Горски пътник“.

¹⁴ **Христо Ботев** (1848 – 1876 г.) –

български революционер, поет, публицист, национален герой; поезията му е новаторска по форма и ритмика (Хаджи Димитър, На прощаване, Обесването на В. Левски), публицистиката – връх в българската журналистика (издава

вестниците „Знаме“, „Дума на Българските емигранти“); загинал геройски на 2.IV.1876 г. като войвода на чета от 200 души в помощ на Априлското въстание.

Упражнения

1 Обърнете внимание на употребата на предлога ЗА – като попълните след предлога необходимите съществителни имена (включително и отглаголни), според текста на урока:

Модел: Васил Левски стига до необходимостта за **пренасяне** на центъра на подготовката на въстанието в българските земи.
Васил Левски се бори за „**чиста и свята република**“.

1. Васил Кунчев получава прозвището Левски за ...
2. В 1862 г. Левски, посветил се на революционното дело, заминава за ...
3. На път за ... Левски е заловен.
4. Левски е убеден, че за ... на въстанието е необходима организирана работа.
5. Младите в Букурещ дават средства за ...
6. В Карловско Левски организира патриотични групи за ...
7. На общото събрание на БРЦК Васил Левски е утвърден за ...
8. През 1861 г. Васил Кунчев разбира за ...
9. Раковски препоръчва Левски за ... на четата на Панайот Хитов.
10. Васил Левски отдава живота си ... на България.

Предлогът за изразява:

- пространство (по пътя за вкъщи);
- време (за днес, за няколко минути, часове);
- цел (и умря сиромаш „за правда и за свобода“ – Христо Ботев);
- предназначение (молба за отпуск).

Заради е синоним на **за**: доход заради тебе; в затвора е заради кражба (означава причинно-целеви значения, по чия вина е направено нещо).

2 Обособени части на изречението:

Това са поясняващи части на **простото изречение**, които се отличават със самостоятелност. В резултат на обособяването има промяна в словореда. С обособяването се постига по-стегнат синтактичен вариант. Обособените части са характерни за писмената реч. Отделят се със запетаи.

Обособени определения – поясняват всяко съществително име – изграждат се с прилагателни имена, причастия, съществителни имена:

Левски, **препоръчан от Раковски**, станал знаменосец на четата на Панайот Хитов.

Обособени деепричастни конструкции – поясняват сказуемото като обстоятелствено пояснение за начин:

Схема на обособената част в **простото** изречение:

обособена част

Подчинените определителни и обстоятелствени изречения се въвеждат при замяна на обособените части с връзките **който** и глагола **съм** или с **като** и **словоформа** на глагола, от който е образувано деепричастието:

Левски, **(който е) препоръчан** от Раковски **става** знаменосец в четата на Панайот Хитов.
бил **стана**

Пред съда Левски се **държи** мъжествено, **(като запазва/запазил** тайните на революционната организация.
държал **запазвайки**

3 Заменете подчинените определителни и обстоятелствени изречения с обособени части:

Модел: Великият апостол, **(който беше)** отдал живота си за свободата, приживе стана легендарен.
Левски, **(като обикаля)** България, поставя основите на революционната организация.
обикаляйки

1. Младите в Букурещ, които са събрани около „Българското общество“, подкрепят всяко патриотично дело.
2. Като участник в Първата легия, която била основана от Раковски, Васил Кунчев получил прозвището Левски.
3. Младите, като давали средства за пътуване и прехрана, подкрепяли всяко патриотично дело.
4. Левски, който бил изгонен от Сърбия след разпускането на Втората легия, отишъл в Румъния.
5. 14-годишният Васил, който е останал без баща, отива при вуйчо си Василий.
6. През 1862 г. Васил Кунчев, който се е посветил вече на революционно дело, заминал за Белград.
7. Левски, като изгражда първите революционни комитети по села и градове, поставя основите на революционната организация.
8. Левски, който е утвърден за главен апостол на събрание на БРЦК, напуска Румъния.
9. Левски и Ботев, които са двамата великани на националната революция, живеят заедно известно време край Букурещ в запустяла воденица.
10. Левски, като разбира опасността след провала, тръгнал за Ловеч.
11. Апостолът, който е осъден на смърт, е обесен край София.

4 Разкажете за живота и делото на Апостола на свободата Васил Левски по следния по-подробен план:

1. Кой е Васил Левски?
2. Родно място, детски години, дякон Игнатий
3. Кое повлиява на дякона през 1961 г.? Участие в първата българска легия. Кой е Г. Раковски?
4. Учител в Карлово – патриотични дружинки
5. Знаменосец. Втора българска легия
6. Отново в Сърбия – в затвора: равносметка. До какво разбиране стига по отношение на тактиката за подготовка на въстанието?
7. В Румъния – подкрепа от младите. Дружба с Христо Ботев – какво е мястото му в българската литература, журналистика и революционна борба?
8. В 1869 – 9 г. първата обиколка из България – цел, в какво се убеждава?
9. Букурещ 1869 г.: БРЦК; 1870 г. – отново в България: център на ВРО
10. Общо събрание на БРЦК – решение за Левски, апостолска дейност
11. Провал в революционната организация – действие на Левски за спасяване на архивите. Къкринско ханче
12. Левски пред съда. Героична смърт
13. Апостолът на свободата – идеолог, легенда за народа. Основни черти в характеристиката на безсмъртния син на България

5 Прочетете материала за отбелязване на годишнината от гибелта на В. Левски:

В памет на 133-та годишнина от обесването на Васил Левски

В родния град на Апостола **Карлово** на 19. II. **свещеници отслужиха панахида** в църквата Свети Николай, където Левски **се е подвизавал** като дякон Игнатий. По-късно карловци отрупаха с венци и цветя паметника на апостола и гроба на майка му Кина Кунчева по време на митинга-**поклонение**. Внутелното шествие **се отправи към** родния дом на Левски.

В Русе петима водни спасители преплува-

ха река Дунав в памет на 133-та годишнина на Левски.

В София огромна опашка се изви пред **монумента на Левски**. На официалното поклонение дойдоха президентът Г. Първанов, председателят на Народното събрание, кметът на София, политици и много граждани. Премиерът С. Станишев и няколко министри бяха във Варна.

„Левски е нашето мерило за отговорност, морал и политика за себеотдаване“, каза президентът.

В. „Труд“, 20.II.2006

Разкажете как официално се отбелязва този голям ден на България! Какво изтъква в оценката си президентът?

6 Направете писмена разработка за известен революционен деец на Вашата страна в годините на борба за национална и социална свобода:

1. Уводни думи за мястото му в историята на страната
2. Родно място – семейна среда. Младежки години – къде учи, как се проявява по това време
3. Влияние за изграждането му като борец – личности, обстоятелства
4. Първи прояви и участия в организирани действия. Какви са основните му тактически постановки за организиране на борбата? Влияние сред младите, народа, конкретни действия
5. Къде и как загива?
6. Значение на неговата личност и действия в националноосвободителната борба. Кой са неговите най-силни черти от характеристиката му, които служат за пример на поколенията?
7. Как се отбелязват годишнините от неговата героична смърт в името на свободата?

Използвайте основните структури и изрази от рубриката „Запомнете!“

Из „Васил Левски (Дяконът). Черти от живота му“

Всички негови другари потвърждават, че никога не са виждали Левски умислен. Винаги бил весел и засмян. Щом се качел на коня си, отведнъж запявал песен обикновена, свирел с устата си, говорел високо, смеел се с глас. С тая откровеност и весел характер Левски печелел твърде много. От един път хората се прилепали до него и вземали участие в делото. Но щом се почвала сериозна работа, разисквало се нещо за свободата на България, неговата физиономия приемала друго настроение, смехът се превръщал в звънтене-то на горещо и решително слово, всяка дума поразявала и присъстващите, които започвали да благоговейт като пред свръхестествена сила, узнавали у Левски двама души – Левски като човек и Левски като апостол...

Искрата на народната свобода и патриотизъм е била разпалена най-много у младия Васил от Раковски. За да се въоръжи против всичко и да бъде демократ, освен че бил наклонен към това още от младини, по-късно са му повлияли Любен Каравелов и Христо Ботев...

Левски започва дейна пропаганда. Най-голяма е дейността му в Северна България – в Ловешко. Най-много се трудел да организира комитетите така, че да станат едно общо тяло, да се съобщават помежду си по лесен

и удобен начин. Кореспонденцията се водела с шифровани букви и шифровани знакове и думи. Писмата се надписвали до най-преданите българи в града. Има и тайна полиция, членовете на която не бяха известни на никого, освен на предателя. Над всичките работи на комитетите наблюдавал Левски. Ако работниците се страхували да предприемат някое трудно дело, той се решавал сам да извърши това, за да не пострада работата.

Само той, а никой друг, не можа да ходи из България цели пет години. Колкото вида костюми са съществували, той ги видял на гърба си във време на своето пътуване в България. Принуден бил още да си сменява и цвета на косите. Във всяко село, във всеки град, където стъпел неговият крак, днес се приказват анекдоти за живота му – как избягал, какво говорел...

– Никому не се надявайте – говореше той, – ако не сме способни да се освободим сами, то значи не сме способни да имаме свобода...

– Кой ще ни бъде цар, когато се освободим? – попитали го един път няколко души работници.

– Цар, княз! Не! Ние ще се управляваме помежду си по републикански.

– А ти какъв ще станеш, бай Василе, когато се освободим?

СЪКРОВИЩАТА НА БЪЛГАРИЯ

От ранното средновековие датират десетки църкви със забележителни стенописи – Св. Стефан (XI в.), Св. Йоан Кръстител (X в.), Св. Петка. Днес има следи от 26 църкви, а според легендите, те са били 40. Градът е поддържал активни търговски връзки с Константинопол, Венеция, Генуа, Пиза.

Красиви са **планините** Рила, Пирин, Стара планина и Родопите с девствени гори, пещери, водопади и езера, до които водят живописни пътеки. Националният парк Пирин е включен в списъка на ЮНЕСКО за природно и културно наследство. Заслужава си да видите ледниковите езера и Мелнишките пирамиди. В планините има изградени курорти с удобства за зимни спортове и туризъм като Боровец, Пампорово, Банско и др.

България е родина на легендарния Орфей. Неслучайно българската родопска песен „Дельо хайдутин“ в изпълнение на Валя Балканска е изпратена в открития космос като късче от културата на планетата Земя.

България е привлекателно място за **бизнес и конферентен туризъм** не само поради стратегическото си географско местоположение.

Динамичните социални, политически и икономически процеси в страната през последните години пораждат необходимостта от места за представителни срещи и международни форуми. Едно от тях е НДК – Националният Дворец на културата. Той се смята за най-големият многофункционален комплекс в Югоизточна Европа. През 2003 г. той получава втора награда (само на 0,36 точки от победителя Билбао) като световен конгрес-център.

НДК е построен през 1981 г. по случай честването на 1300 годишнината от създаването на българската държава. Той разполага с 15 зали с 8000 места и множество просторни фойета и холове – удобни за бизнес срещи, представяния, експозиции, търговска дейност, коктейли, с обща площ – 15 000 кв. м. В него има и изискани ресторанти с панорамен изглед към планината или към центъра на града. Ежедневно НДК е домакин на конгреси, симпозиуми, конференции с научна или политическа ориентация, културни и спортни форуми, както и на концерти, рецитали, изложби. Всяка година НДК се посещава от около 2 милиона души.

Други представителни конгрес центрове има в хотелите Шератон, Хилтън, гранд хотел София, Родина, Кемпински-Зорграфски.

Земята ни е богата на археологически находки от праисторическата епоха, античността и средновековието. Сред най-впечатляващите са Варненското злато, Вълчитрънското, Рогозенското. Повечето съкровища са били откривани случайно в хода на селскостопански и строителни работи.

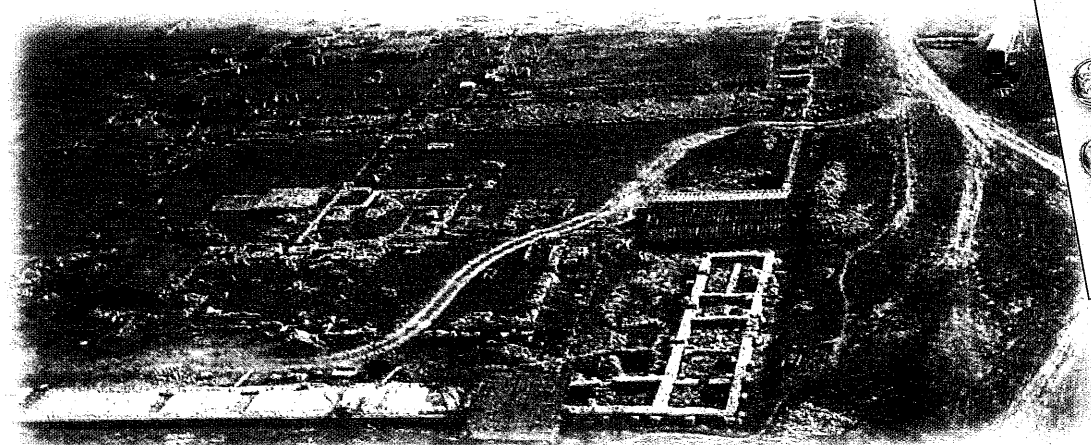
Най-известните златни съкровища в България тежат над 30 кг. Цената им обаче е повече от целия златен резерв на националната банка. Когато колекция от тракийски съкровища е показвана в Испания, тя е била застрахована за 100 милиона евро (според вестник „Стандарт“). Експонатите са били подредени в специални сандъци от алуминий с двойни стени и термоизолация, така че да се запазят дори при самолетна катастрофа.

Най-старото обработено злато в света е от Варненския некропол. То е било намерено близо до комплекса „Златни пясъци“. То датира от IV хилядолетие преди Христа. При разкопките са били открити над 80 погребения, от които са били събрани около 6,5 кг. златни предмети, изработени с вкус и изящество.

Най-голямото съкровище е Вълчитрънското. То възлиза на 12,5 кг. Намерено е случайно в едно лозе край град Плевен. Хората, които копаели лозето, не подозирали, че 13-те съда, които изкопали само 30 см под земята, са от чисто злато. То датира от края на бронзовата епоха – т. е. от XVI – XIII век преди Христа.

Панагюрското съкровище възлиза на 6 кг и 164 грама висококачествено злато. То се състои от 9 съда: 4 ритона (съд за пиене) под формата на биволска глава, амфора, три съда, изваяни във формата на женска глава, един плосък съд, украсен с човешки изображения в концентрични кръгове и растителни мотиви.

През 2004 г. е открита уникална златна маска на тракийски цар до град Шипка. Тя е от V век преди Христа и тежи 690 грама.

Баба Ванга

Баба Ванга (1911–1997) е сляпа пророчица и лечителка от град Петрич. От нейното умение да прониква в миналото и бъдещето са се удивлявали и големи учени, и политици, и хора на изкуството, и духовници. С нея са се съветвали държавни мъже. Тя респектира всеки с умението си да прониква както в интимната същност на човешката личност, така и в глобалните проблеми на човечеството. Тя е предсказала началото на Втората световна война и поражението на фашистка Германия. Нейното пророчество е истинско предизвикателство пред човешкото познание.

България 2000, С.

Как Ванга прогледна в невидимото

В един топъл ден, когато е била дванадесетгодишна, през 1923 г., тя излязла на полето с двете си братовчедки. Над тях се разбушувала страхотна буря. Тя била подета от ураганния вятър и захвърлена като отбрулен лист на далечно разстояние. Пострадала само тя. Трудно я намерили. Зрението ѝ било дълбоко поразено и както става ясно по-късно – безвъзвратно загубено. Хирургическата намеса не помага.

Тази трагична житейска случка не би напуснала тесния семеен кръг, ако не се беше случило чудото на раждането на необичайните ѝ способности.

Известни са и други пророчици, придобили способностите си след прекарано физическо страдание. Типичен пример е Вера Кочовска, чиято дарба се появила след автомобилна катастрофа.

Из „Мъдрост и знание за живота“, Д. Филипов

Ванга не е станала известна веднага. Десетилетия наред тя ежедневно посреща хора от цяла България и извън нея. Пред къщата ѝ винаги има множество хора, дошли да споделят болките си и да молят за помощ. Тя назовава непознатите по име, не чака да ѝ се представят, първа заговаря за проблемите им. Хората признават, че тя „вижда“ бъдещето.

В едно интервю Ванга казва: „Аз говоря с мъртвите. Когато изпадам в транс, аз го чувствам първо в езика си, после с мозъка си, после нищо не чувствам, всичко е извън моята воля.“ Срещите ѝ с хора са документирани и филмирани: тя назовава и описва отдавна починали хора, „разговаря“ с тях и „предава“ заръките им на техните близки. Психолози и лекари са я изследвали.

Тя е помагала на съвременниците си, помага и на нас днес да разширим хоризонта

си, да надмогнем дребнавостта, да мислим по-мощно.

Баба Ванга е живяла в малка къщичка в местността **Рупите** по пътя за град Петрич. Като я питали защо живее там, тя отговорила: „Това място тук е особено. Служи ми като акумулатор и от него аз черпя енергия и сила. Някога тук е горял огън...“ Къщата ѝ е в подножието на Кожух планина – част от угаснал вулкан. Непосредствено до къщата ѝ извира минерална вода с температура 78 градуса и дебит 35 литра в секунда. Хора от близо и далеч вярват в лечебната ѝ сила. През 1992 г. пророчицата построява черквата „Св. Петка Българска“. Днес мястото се посещава от стотици хора ежедневно. Те идват да се поклонят пред паметта на баба Ванга като пред светица и да почерпят сила.

... феномен с много неизвестни, който може да развълнува всеки

Нестинарството е езически обичай на християнска почва. То се свързва с пролетните огънове. Познато е в Източна Тракия. Днес обичаят е запазен в някои села в Югоизточна България.

Обичаят се свързва с честването на Св. Константин и Елена на 21 май. Иконата се изнася от църквата, украсена и обкичена с цветя и се освещава на свещено място край селото.

Вечерта се запалва огън. Нестинарите обикалят всички къщи на селото с иконата. След това всички се събират край огъня.

Танц в огъня

Нестинарите влизат в огъня, прекосяват го на кръст и после танцуват в него няколко минути. Те ходят с малки стъпки и стъпват с цяло стъпало. Понякога клякат, загребват жаравата и я хвърлят нагоре.

Нестинарите ходят в огъня, без да се изгорят. Медицински лица са установявали, че кожата на стъпалата на нестинарите е нежна и няма следа от изгаряния. Как е възможно? При температура над 70 градуса С човешкият белтък денатурира, а температурата на жарта е над 400 градуса С. Някои смятат, че психичното състояние, в което изпадат нестинарите, ги прави нечувствителни към болката. Но тогава пак остава въпросът защо не настъпва изгаряне. Попитайте някой нестинар! Те смятат способността за дар.

Танцът в огъня се прави за очистиране от грехове, здраве и плодородие. Смята се, че колкото повече нестинари играят в огъня, толкова по-плодородна ще е годината.

Христо Ботев

Христо Ботев е национален герой и родоначалник на съвременната българска поезия. Негова строфа е изписана върху една от стените на Сорбоната.

Той е роден на 6 януари 1848 г. в гр. Калофер. През 1863 г. завършва калоферското училище и същата година заминава за Русия, за да се запише като частен ученик във Втора Одеска гимназия. Известно време е учител в бесарабското село Задунаевка.

Първото стихотворение на Хр. Ботев – „Майце си“ – е публикувано във вестник „Гайда“. От октомври 1867 г. живее в Румъния. Работи като журналист и под негова редакция започва да излиза в. „Знаме“. През 1875 г. съвместно със Стефан Стамболов издава стихосбирката „Песни и стихотворения“.

През май 1876 г. Ботев организира чета и става неин войвода. Четата се качва на кораба „Радецки“ и на 17 май стига до българския бряг. След краткотрайно сражение на 20 май 1876 г. Ботев умира, пронизан от турски куршум.

Моята молитва

„Благословен бог наш...“

О, мой боже, правий боже!
Не ти, що си в небесата,
а ти, що си в мене, боже –
мен в сърцето и в душата...

Не ти, комуто се кланят
калугери и попове
и комуто свеци палят
православните скотове;

не ти, който си направил
от кал мъжът и жената,
а човекът си оставил
роб да бъде на земята;

не ти, който си помазал
царе, папи, патриарси,
а в неволя си зарязал
моите братя сиромаси;

не ти, който учиш робът
да търпи и да се моли
и храниш го дор до гробът
само със надежди голи;

не ти, боже на лъжците,
на безчестните тирани,
не ти, идол на глупците,
на човешките душмани!

А ти, боже, на разумът,
защитниче на робите,
на когото щат празнуват
денят скоро народите!

Вдъхни секиму, о, боже!
любов жива за свобода –
да се бори кой как може
с душманите на народа.

Подкрепи и мен ръката,
та кога въстане робът,
в редовете на борбата
да си найда и аз гробът!

Не оставяй да изстине
буйно сърце на чужбина,
и гласът ми да премине
тихо като през пустиня!...

Хаджи Димитър

Жив е той, жив е! Там на Балкана,
потънал в кърви, лежи и пъшка
юнак с дълбока на гърди рана,
юнак във младост и в сила мъжка.

На една страна захвърлил пушка,
на друга сабя на две строшена;
очи тъмнеят, глава се люшка,
уста проклинат цяла вселена!

Лежи юнакът, а на небето
слънцето спряно сърдито пече;
жетварка пее нейде в полето,
и кръвта още по силно тече!

Жетва е сега... Пейте, робини,
тез тъжни песни! Грей и ти слънце,
в таз робска земя! Ще да загине
и тоя юнак... Но млъкни сърце!

Тоз, който падне в бой за свобода,
той не умира: него жалеят
земя и небе, звяр и природа
и певци песни за него пеят...

Денем му сянка пази орлица
и вълк му кротко раната ближе;
над него сокол, юнашка птица,
и тя се за брат, за юнак грижи!

Настане вечер – месец изгрее,
звезди обсипят свода небесен;
гора зашуми, вятър повее, –
Балканът пее хайдушка песен!

И самодиви в бяла премена,
чудни, прекрасни, песен поемнат, –
тихо нагазят в трева зелена
и при юнакът дойдат та седнат.

Една му с билки раната върже,
друга го пръсне с вода студена,
трета го в уста целуне бърже –
и той я гледа, – мила, засмена!

„Кажми ми, сестро, де – Караджата?
Де е и мойта вярна дружина?
Кажми ми, пък ми вземи душата, –
аз искам, сестро, тук да загина!“

И плеснат с ръце, па се прегърнат,
и с песни хвъркнат те в небесата, –
летят и пеят, дорде осъмнат,
и търсят духът на Караджата...

Но съмна вече! И на Балкана
юнакът лежи, кръвта му тече, –
вълкът му ближе лютата рана,
и слънцето пак пече ли – пече!

Иван Вазов

Иван Вазов е наречен патриарх на българската литература заради голямото по обем и разножанрово творчество. Роден е на 27 юни 1850 г. в семейството на заможен търговец от гр. Сопот.

През 1868 г. баща му го извиква, за да поеме търговията, но Вазов не проявява склонност към тази професия, а изпълва бащините си тефтери със стихове.

Главен редактор е на списание „Наука“ и на списание „Зора“. През есента на 1886 г. започват политически гонения и Вазов е принуден да напусне България. Установява се в Одеса, където пише романа „Под игото“, публикуван след завръщането му в България и само две години по-късно преведен и издаден в Англия.

От 1889 живее в София. Става министър на народната просвета.

През 1920 г. тържествено е отпразнуван 70-годишния юбилей на Вазов, а на следващата година той умира от разрыв на сърцето.

Иван Вазов е автор на романи, повести, разкази, пътеписи, стихотворения, драми и др. Преведен е на повече от 50 езика.

Блага Димитрова е сред най-големите български писатели. Тя е родена на 2 януари 1922 г. в гр. Бяла Слатина. Завършва класическа гимназия в София (1941) и славянска филология в Софийския университет (1945). В Литературния институт „М. Горки“ в Москва защитава дисертация на тема „Маяковски и българската поезия“ (1951). Дълги години работи като редактор в различни вестници, списания, издателства. Занимава се с преводаческа и обществена дейност, съставя антологии. Народен представител; вицепрезидент на Република България (1992–1993). По-известни нейни преводи са поемата „Пан Тадеуш“ на А. Мицкевич и „Илиада“ на Омир. Носител на Хердерова награда (1991). Пише поезия, проза, пътеписи. По-важни нейни книги са стихосбирката „Обратно време“ (1965), както и романите „Пътуване към себе си“ (1965), „Отклонение“ (1967), „Лавина“ (1971) и „Лице“ (1981). Нейни произведения са филмирани, драматизирани, преведжани на много езици. Умира на 02.05.2003 г.

Лице

Останал сам, гостът оглежда обстановката.

Апартаментът е гарсоньера, тип „каюта“. Хол с целостенна библиотека, канапе, кресла, делва с фикус. Мъжът не обръща никакво внимание на зеленото разклонено присъствие. А вече растението трескаво го обработва, поглъщайки от съзнанието и подсъзнанието му всички тайни данни за него.

Нищо неподозиращ, нахалникът продължава огледа: стая, отделена от хола чрез завеса. Сега завесата е отмахната до края. По тоя начин стаята се превръща в ъгъл от хола – там: бюро, легло, гардероб, също стенна библиотека. Изобщо мебелите са вградени в стените – от това иде впечатлението за липса на обстановка. Абстрактна пустота. Килийна теснота. На противоположната страна – врата към малка кухня. Целият апартамент се вижда на длан с преградки като прозрачни стени на килийки в пчелна пита. Тези преградки са висящи етажерки, по които в безредие се мъдри по някоя примитивна керамика наред с нови броеве на списания.

Всичко в тесния апартамент издава „дръпнатия“ характер на стопанката му. Подбирано с по-особен вкус, то е някак запуснато като тоя стар, забравен коняк на дъното на шишето. А може би и като самата собственица. Само книгите се струват на госта живинка в глухия дом. Макари и неподредени, струпани на купища дори долу на пода край стените, те привличат погледа му. Той прик-

ляква и разглежда една купчина. Прехвърля ги в ръце с растящо учудване.

Бора снове от кухнята до хола, за да приготви набързо вечеря. Той се сепва, че тя го сварва да рови книгите ѝ.

– Не търсете, нямам криминални романи! – го жиља.

– Да си призная, очаквах стандартна библиотека – отвръща с нова заядка той. – Сега и домашните библиотеки са еднакви навсякъде, няма индивидуалност, както и притежателите им: все едни и същи издания отвън и отвътре, по един и същ начин пишат и авторите.

Тя си прави оглушки. Застила с ленена покривка сгъваема продълговата масичка, която се свалва от стената, скрита, за да не заема място. Най-сигурна защита срещу осите на думите е глухотата. Но той знае, че тя го слуша. Гласът му не прикрива обидното си смайване:

– Вие четете социология на френски, английски, руски, разбира се, но дори и полски?

Не ѝ ли стига умората? Но жената не може и да предположи, че зелената на фикуса влива в цялото ѝ същество воля да устоява себе си срещу другия.

– Студентите считат преподавателите си за кретени! – отбива тя въпроса му с несвойствен ѝ бърз рефлекс.

– Не всички.

(по романа „Лице“)

Атанас Далчев често е определян като „най-философския български поет“. Роден е на 12 юни 1904 г. в гр. Солун. През 1922 г. завършва Първа мъжка гимназия в София. За пръв път публикува свои стихотворения в колективния сборник „Мост“ (1923). Деен участник в литературния кръг „Стрелец“ (1926–27). През 1927 г. завършва философия и педагогика в Софийския университет. Заминава в Италия при брат си, скулптора Любомир Далчев, където посещава лекции по история на изкуството. В периода 1928–29 г. пътува из Франция. Завършва курс за преподаватели по френски език в Сорбоната. Заема различни длъжности в областта на образованието. Редактор на водещото списание за деца „Пламъче“. Автор на важните за поезията ни стихосбирки „Прозорец“ (1926), „Париж“ (1930), „Ангелът на Шартър“ (1943). Носител е на Хердерова награда на Виенския университет. Умира на 17 януари 1978 г. в София.

Камък

Остаряват хора и дървета;
падат дни, ноци, листа и дъжд;
неизменен в есента и летото,
камък, ти стоиш все същ!

Ти си свят. Не затова ли некога
в огнените стари векове
от гранит и мрамор е човекът
ваял своите богове?

Нямаш нито жили, нито нерви,
нямаш нашата злочеста плът.
Съвестта ѝ хилядите червеи
никога не те гризат.

Алена искра, от теб изтръгната,
камък, истината в теб прозрях:
вечно и свето е само мъртвото,
живото живее в грях.

Ти не си изпитвал още жаждата
от която почват вси беди:
не грешиш ти никога: не раждаш,
пък и сам си нероден.

1927 г.

Христо Фотев

Христо Фотев е нежен лирик, по чиито стихове са правени обичани песни. Роден е на 25 март 1934 г. в гр. Истанбул. Завършва училище в Сливен (1951). Живее и работи в Бургас. По-важни книги: „Баладично пътуване. Малки песни и балади“ (1961), „Сантиментални посвещения“ (1967), „Пристанище“ (1969), „Обещание за поезия“ (1978), „Литургия за делфини“ (1981), „Венецианска нощ“ (1989). Умира на 27 юли 2002 г.

Колко си хубава!...

Колко си хубава!
Господи,
колко си хубава!

И очите ти колко са хубави.
И косите ти колко са хубави.

Колко са хубави ръцете ти.
И нозете ти колко са хубави.

Не се измъчвай повече – обичай ме!
Не се пади – обичай ме!
Обичай ме

със истинската сила на ръцете си,
нозете си, очите си – със цялото
изящество на техните движения.
Повярвай ми завинаги – и никога
ти няма да си глупава – обичай ме!
И да си зла – обичай ме!
Обичай ме!

По улиците, след това по стълбите,
особено по стълбите си хубава.
Със дрехи и без дрехи, непрекъснато
си хубава... Най-хубава си в стаята.
Във тъмното, когато си със гребена.
И гребенът потъва във косите ти.
Косите ти са пълни с електричество –
докосна ли ги, ще засветя в тъмното.
Наистина си хубава – повярвай ми.
И се старай до края да си хубава.
Не толкова за мене – а за себе си,
за дърветата, прозорците и хората.
Не разрушавай бързо красотата си
с ревниви подозрения – прощавай ми
внезапните провадания някъде –
не прекалявай, моля те, с цигарите.

Дамян Дамянов

Най-популярният автор на любовна лирика днес е Дамян Дамянов. Той е роден на 18 януари 1935 г. в гр. Сливен. Завършва гимназия в родния си град и българска филология в Софийския университет (1961). Редактор е в сп. „Пламък“. По-важни поетични книги: „Като тревата“ (1966), „Вчера по същото време“ (1971), „Радостно, тъжно и весело“ (1974), „Ще има връщане“ (1976), „Тетрадка по всичко“ (1980), „Отворен кръг“ (1983), „Всеки делник има красота“ (1985), „Молитва в полунощ“ (1986). Умира през 1999 г.

Последна страница

На последната страница човек винаги тъгува.
Тази страница е раздяла с една книга, с един
живот, с една любов! А всяка раздяла е тъжна!

Когато започнах да ровя старите си бележници и да събирам трупания материал, навън бе пролет, слънцето се смееше през зелените клони, децата се търкаляха по тревата под прозореца ми. И си мислех: „Имам време! Цялото лято е пред мене, пред мене е и целият живот!“ После си взех отпуска, но и отпуската ден по ден, страница след страница

Не ме изгубвай никога – откривай ме,
изпълвай ме с детинско изумление.
Отново да се уверя в ръцете ти,
в нозете ти, в очите ти... Обичай ме.
Как искам да те задържа завинаги.
Да те обичам винаги –
завинаги.

И колко ми е невъзможно... Колко си
ти пясъчна... И, моля те, не казвай ми,
че искаш да ме задържиш завинаги,
за да ме обичаш винаги,
завинаги.

Колко си хубава!
Господи,
колко си хубава!

Колко са хубави ръцете ти.
И нозете ти колко са хубави.
И очите ти колко са хубави.
И косите ти колко са хубави.

Колко си хубава!
Господи,
колко си истинска.

изтече. Почна пак людият живот със своето
напрегнато ежедневие, с редакционната въртележка, с грижите и умората. После – друга
отпуска и друга... И така я караме, докато
дойде най-дългата от всички отпуска, безсрочната...

Сбогом, моя книго! Сега, когато се разделям с тебе, вече не е пролет, клоните са оголели и през тях се зъби снежното зимно небе. Но нима целият живот не е една отпуска, която рано или късно изтича! И много прав е бил Марк Твен, който някога и някъде – къде

точно, не помня – бе казал:

„ЖИВЕЙ ТАКА, ЧЕ КОГАТО УМРЕШ,
И ГРОБАРЯТ ДА ПЛАЧЕ ЗА ТЕБЕ!“

Живях ли аз така? Ще живея ли занапред така? Не зная. Едва ли. Но сигурен съм, на земята са живели и отсега нататък ще живеят

Станка Пенчева

Станка Пенчева е родена на 9 юли 1929 г. в гр. Сливен. Завършва руска филология в Софийския университет (1951). Редактор в Радио София, изд. „Народна младеж“ (1955–1956), сп. „Септември“, сп. „Отечество“ (1975–1984). Дебютира през 1942 г. Публикува стихове, очерци, есета, преводи в литературната периодика. Автор е на много стихосбирки, между които „Пълнолетие“ (1952), „Вселена“ (1964), „Земя на огньовете“ (1965), „Ябълкова градина“ (1965–1966), „Хляб и сол“ (1973), „Планета за двама“ (1977), „Опит за бягство“ (1992).

Хубаво е всичко да свършва навреме ...

...
Хубаво е всичко да свършва навреме –

да напуснеш рано огнището,
преди огънят да е станал на пепел;
от трапезата да станеш рано –
за да не събираш после трохите;
и да отвърнеш очи,
преди другите очи да изстинат.

Не обичам да гледам сухи цветя
и празни чаши...
Не ме докосвай никога
без обич.

...
Благодаря ти за сигурността,
благодаря ти за покоя!

Боян Биолчев

Боян Биолчев е един от най-значимите съвременни български прозаисти. Роден е на 11 декември 1942 г. в гр. София. Завършил е полска филология в Ягелонския университет в Краков, Полша. Професор, доктор на филологическите науки, писател. Работи в Софийския университет от 1969 г. Заместник-ректор на университета е от 1991 до 1993 г. От 1995 до 1999 г. е декан на Факултета по славянски филологии. Ректор от 1999 г. Автор е на над 200 научни публикации, на 6 филмови сценария, на близо 20 книги, от които 15 белетристични. Романите и разказите му са преведени на няколко европейски езика. Боян Биолчев е автор на сборниците с разкази „Про-

Лингвостранознание III

хиляди и хиляди добри хора! Дано поне за тях, които тепърва ще се раждат, няма гробари – макар и такива, които са способни да плачат! Дано няма!...

юни – декември 1968

(от сборник с есета „Живей така че...“ 1969)

буждане“ (1975), „Зуброва трева“ (1986)“, „Внезапна арена“ (1994) и „Сладко нищо“ (2002), сборниците с новели „Сапфир“ (1978), „Мираж под наем“ (1991) и „Нищо за продан“ (1995), романите „Очите гледат различно“ (1982) и „Сатурнов кръг“ (1983), комичните антиутопии „Писма от рая“ (1996), „Листа от ада“ (1997) и „Държавата Урария“ (1998), както и на „Амазонката на Варае“, откъдето е следващият откъс. Хоби – подводен риболов.

Романът на съдбата

Човек не знае никога какво му предстои в следващия миг и сигурно в това е цветът на живота. Но някой път изненадата е по-силна, отколкото човек може да понесе. Минал съм през куп перипетии, обаче не очаквах, че ще ми се случи това да излети със 100 км в час от завой на шосе и колата, в която пътуваме, да отсече няколко дървета и да се вреже в скала. Нито за миг – нито аз, нито седящият до мен Николай Табаков, не загубихме съзнание, но се оказа при слизането от колата, че просто сме смляни. Единственият плюс е, че си жив. Много пъти ми се е случвало да усетя полъха на смъртта и винаги е бил в момента или дори преди момента на опасността. За първи път усетих дъха на смъртта след това, което се случи, защото то стана с така-

ва огромна скорост и така неочаквано, че дъхът на смъртта се движеше след мен като шлейф на комета. И когато се изправих и продължих да се движа, единственото, което си помислих е, че ще си довърша романа, който в момента е на 160-та страница. Не бях спасен аз, а едно произведение, което страшно обичам и върху което работя вече 2 години. Но отгук каква е логиката – да се пазя, докато свърша романа? Може, възможно, но пък знам много добре, че ако започна да се пазя, ще го завърша лошо.

(един от последните разкази на автора – отпечатан във вестник „Сега“ на 7 май 2005 г., още не е включван в книга)

Миряна Башева

Поетесата Миряна Башева е родена в гр. София на 11 февруари 1947 г. Завършила руска гимназия и английска филология, без да се дипломира. Прописала поезията сравнително късно – след 23-та си година. Първата ѝ стихосбирка е „Тежък характер“. Много от стиховете ѝ са популярни песни – „Дано“ на Богдана Карадочева, „Тежък характер“ на Йорданка Христова, „Как си ти“ на братя Аргирови, „Булевардът“ на Михаил Белчев... Работила е като сътрудник в списание „Отечество“, Българската национална телевизия, Студията за игрални филми „Бояна“, списание „Факел“. След 1989 г. е редактор във вестниците „24 часа“ и „Сега“.

Булевардът

Под дебели подметки и проза дреме есенно жълт тротоар.
На разсъмване всичко е розово –
за петнайсет минути макар.

Своя автомобилен оркестър
вдъхновен дирижира денят.
И цъфтят в суматохата кестени.
Прецъфтяват. И пак цъфтят.

Аз ги имам за съчужници –
тия честни дървета – на пост
пред вековната наша традиция
да ме чакат на Орлов мост.

Дефилират милион непознати –
Димитрова, Николов, Петров...
И повикана по телепатия,
бърза новата ми любов.

Булеварда с лиричния ритъм
аз не сменям за Шанз Елизе –
тук почиват след дългото скитане
уморените ми нозе.

Този факт е световно известен –
че на „Руски“ започва денят.
И цъфтят в суматохата кестени.
Прецъфтяват...
И пак цъфтят!

Валери Стефанов

Валери Стефанов е професор по история на българската литература в Софийския университет „Св. Климент Охридски“. Роден е на 21 юли 1958 г. в гр. Дупница. Декан на Факултет славянски филологии от 1999 г. Автор е на книгите „Имената на времето“ (1988), „Разказвачът на „модерните времена“ (1990), „Творбата – безкраен диалог“ (1992), „Лабиринтите на смисъла“ (1993), „Литературната институция“ (1995), „Участта Вавилон. Лица, маски и двойници в българската литература“ (2000), „Българска литература XX век“ (2003), както и на романа „Изгубените магарета“ (2005). Член е на редакционни колегии на редица академични сборници и издания.

Изгубените магарета

1. Съществува ли човекът? – Човекът съществува, защото ние, които отговаряме на този въпрос, сме човеци. Като се огледаме внимателно, виждаме, че нищо човешко не ни е чуждо.

2. Какво е той? – Човекът е същество, което вижда по три начина. С очите си вижда видимите неща. Адам гледал Ева с очите, затова не видял змията. С ума си човекът иска да види какво има зад гърба на нещата. На един красив младеж, който мълчал непрекъснато, му казали: „Кажми поне нещо, за да те видим!“ Със сърцето си човекът вижда Бога. И нарича видяното Моя радост.

3. Какво е количеството му? – Количеството на хората е легион. То зависи от отношението между броя на родените и броя на избитите. Когато Телемах, синът на Одисей, обесил неверните слугини в царския двор, те ритали само за кратко с краката си и стихнали скоро. Живите хора в царството намалели, а сенките в подземното царство се увеличили.

4. Към какво се отнася? – Освен към предметите, човекът се отнася и към думите. Така се отнася към тях, че често не може да различи дали има работа с предмета или с неговото име. Вместо да премести камъка, той местел думата „камък“ и се ядосвал, че някой го лъже. За да се спаси от объркване-

то, започнал да си записва думите, а предметите оставил да лежат край него. Най-хубавите думи са записани в свещените книги. Затова древните са казали, че от свещените книги се отпива по малко.

5. Какъв е по качество? – Като изпил чашата с отрова, един грък избърсал устата си с ръка и казал: „Видях какво има в живота, а сега отивам да видя какво има в смъртта“. Човекът е любопитен и е готов „умът му да стъпи навсякъде“.

6. Какво върши? – Човекът иска да построи друг свят и непрестанно се съревновава с Бога. В другия свят щяло да му бъде „много по-добре“. По полето на един стар ръкопис уморен човек е написал: „Починете си ръце от делата. Починете си очи от сълзите. Почини си ум от мисленето. Почини си цъфтеж от цъфтенето.“ А Свети Франциск казвал за тялото, че то е „братът магаре“ – защото всичко понася и е съсипано от умора.

7. Какво претърпява? – Думата човек означава треска или болка. Името Enosh (човек) произлиза от глагола anash, опасно болен съм. Бог не е дал това име на човека. Той го е нарекъл Адам, червена пръст или тиня. Когато Адам издигнал в ръцете си своя първороден син Каин, той извикал „Enosh!“ Което значи „О, страдание!“

8. Какво е разположението му? – Човекът

Стефан Кисъв

Стефан Кисъв е роден на 30 април 1963 в гр. Стара Загора, където завършва средното си образование в местната френска гимназия. Работил е като електромонтьор в трамваен парк, шлосер в химкомбинат, администратор в хотел по Черноморието, сценичен работник в Старозагорската опера, сервитьор в НДК (и резиденция „Бояна“!), бил е емигрант в Швейцария, учил е в Пловдивския и Софийския университети и Сорбоната в Париж, бил е журналист на свободна практика в няколко столични вестника. Автор е на разкази, на романите „Джубокс“, „Никъде нищо“ (2000; 2002), „Не бъдете сомнамбула“ (2000; 2001) и „Екзекуторът“ (2004; с голямата награда на фондация „ВИК“ за български роман на годината), има и една пиеса, играна от Благоевградския театър – „Особености на българския национален секс“.

Никъде нищо

Осма част

Двамата с Шерифа седнахме в едно кафе на „Лангшрасе“ да чакаме Ели и Ники.

– Видя ли ми новите зъби? – попита той.

И се озъби.

Загледах се с любопитство в устата му. Отдавна бях слушал за тия зъби и ми беше интересно да ги видя.

– Съвсем като истински – похвалих ги.

– Харесват ли ти? – Шерифът се зарадва като дете и се усмихна. Също като дете.

– Да, харесват ми. Без пари ли ти ги направиха?

– Без пари. Една стотинка не дадох. Нали съм емигрант? Швейцария плаща. Радвам се, че ти харесват. И на мен ми харесват. Още не съм свикнал с тях. Като ям, малко ме болят венците.

– Може би трябва да ги изпият още някъде.

– Сигурно. Поне вече няма да мисля за зъби.

– Страхотно! Станал си като нов!

– Така ли мислиш?

– Да. Болеше ли те, като ти вадеха старите зъби?

– Не. Сложиха ми упойка. И тя не ме заболя. Искаш ли да ги видиш?

– Кое?

– Зъбите?

– Може – кимнах.

Всъщност изобщо не исках.

Шерифът извади изкуствената челост от устата си.

– Ето ги. Швейцарска изработка. Трябва да съм им благодарен на тия швейцарци, че ми направиха зъбите. Струват много пари. Никога нямаше да мога да си го позволя. Но нали сме емигранти. Дават хората пари за нас. Но на мен ми е мъчно за България! Много ми е мъчно! Все за нея мисля! А ти?

– Не – поклатих глава.

– Никак не ми се стои вече тук – въздъхна той.

– Наистина ли?

– Все за женичката си мисля и за детенцето. Сън не ме хваща! Аз и така им казах на интервюто. Те ме питат какво мисля за България, а аз така им казах: „Мъчно ми е за България“. Те не можах да повярват. Продължиха да ме питат не ме ли е страх да се прибера там и разни такива неща, а аз накрая се разплаках. Казах им, че не ми се стои повече в Швейцария, че ми е мъчно за България и само за там мисля! Те ме успокояваха! Представяш ли си? Бяха двама полицаи и направо се хванаха за главите с мен! Какво да правя, Калине? Кажки какво да правя, като ми е мъчно! Много ми е мъчно! Ще полудея!

Всички така говореха. Но никой не полудяваше. И никой не си тръгваше обратно.

(откъс от романа „Никъде нищо“)

те ни погледи едва различиха надписа: „Чехия, 1939 г.“, а бай Асен, тарторът на университетските цигани-хамали, плачеше и плачеше като едно голямо дете – никога невидяло баща си, знаещо от разкази на оцелелите си роднини в България, че родният му баща се е загубил нейде из Европата, докато прекарвал коне през 39-та. [...] Европа бе дошла в българската Алма матер, а светите братя Ки-

рил и Методий гледаха от площадката на централното фоайе на Софийския университет и стъклописът им проблясваше с тъмнотата на историческата невъзвратимост – като фотос на изложба на швейцарска фондация.

А бай Асен плачеше. Зърнал баща си в Алма матер.

(със съкращения, из сборник разкази „Пътница“, Изд. „Захари Стоянов“, 2006)

Георги Господинов

Все по-популярният Георги Господинов е роден на 7 януари 1968 г. в град Ямбол. Завършил е българска филология в СУ „Св. Климент Охридски“. Редактор е на „Литературен вестник“ и на излизащото в Оксфорд литературно списание „OrientExpress“. Пише поезия, проза, литературни изследвания, драматургия, публицистика. Дебютира със стихосбирката „Лapidариум“ (1992), която печели Националната награда за дебют „Южна пролет“. Първият му роман „Естествен роман“ (1999) получава Специалната награда на конкурса за нов български роман „Развитие“ и е публикуван в Сърбия (2001), Франция (2002), Македония (2003), предстои издание в САЩ. Следващата книга на Господинов е сборникът с разкази „И други истории“ (2001).

Естествен роман

16

На 9 години Бог ми се откри за първи път под формата на електрическа крушка. Ето как стана това. Заведоха ни на екскурзия в София. След зоопарка ни вкараха в „Александър Невски“, може би защото беше наблизено, пък и почваше да вали дъжд. Обясниха ни, че това, в което ще влезем, не е църква, а храм-паметник. От странното съчетание на нас ни беше ясна само втората част, но никак не си представяхме паметниците по този начин. Вътре наистина беше впечатляващо, бояхме се да не се изгубим. Докато изчаквахме другите да излязат, отстрани до вратата на „паметника“ се появи един сакат дядка и ние любопитно го наобиколихме. Учителите още бяха вътре и старецът започна да ни разказва за Бог. По-отраканите от нас веднага почнаха да обясняват, че Бог не съществува, иначе Гагарин и другите космонавти отдавна да са го срещнали в небето. Старецът само покла-

ти глава и каза, че Бог е като електричеството – съществува, но не се вижда, тече и се проявява във всичко. След малко се появиха учителките и ни дръпнаха от стареца. Но това, което той ни каза, ни накара сериозно да се замислим. И Бог, и електричеството ни бяха еднакво мътни. Обаче веднага изтърсих на учителката, че Бог живее в електрическите крушки. На другата година отново заведоха целия клас на екскурзия. Този път в най-голямата водно-електрическа централа, с научна цел. Показаха ни огромни бобини, железни, мотори и ни обясниха, че оттук идва електрическият ток. Учителката ме издърпа настрана и с много сериозен глас ме попита още ли си мисля онези глупости за електричеството и Господ. Бях вече голям и казах, че не. Но в къщи винаги имах едно наум, когато включвах лампата или котлона. Бог светеше и пареше.

(по романа „Естествен роман“)

ПРИЛОЖЕНИЯ

I. Фразарий

Greetings

Good morning!
Good afternoon!
Good evening/night!
Hello!
Wellcome!
How are you?
Well, thanks
Goodbye
Have a nice day!
All the best!
Enjoy your self!

Поздрави

Добро утро!
Добър ден!
Добър вечер!
Здравей! / Здравсти!
Добре дошъл / дошла / дошли!
Как си? Как сте?
Благодаря, добре.
Довиждане.
Приятен ден!
Всичко хубаво!
Приятно прекарване!

Forms of Address

Madam / Mrs.
Sir / Mr.
Miss
Ladies and Gentlemen!
Dear Mr. ...
Dear Mrs. ...

Обръщения

Госпожо
Господине
Госпожице
Дами и господа!
Уважаеми господине / господа!
Уважаема госпожо!

Top Useful Phrases

Excuse me!
Please!
Sorry!
Forgive me!
Thank you!
That's fine. You're welcome

Основни фрази

Извинете!
Моля!
Съжалявам!
Прощавайте!
Благодаря!
Моля, няма защо.

Meeting People

What's your name?
My name's ...
Pleased to meet you.
How old are you?
Where are you from?
I am from ...

Запознанство

Как се казваш? Как се казвате?
Кавам се ...
Приятно ми е.
На колко години сте / си?
Откъде сте / си?
Аз съм от ...

Greetings

Congratulations!
Happy birthday
Happy New Year!
Merry Christmas

Честито!
Честит рожден ден!
Честит Нова година!
Честита Коледа!

Agreement / Disagreement

Yes. I agree.
OK Good.
No. I disagree.

Да. Съгласен съм.
Добре.
Не. Не съм съгласен.

Family

Are you married?
I am married.
I am single.

Семейство

Женен / омъжена ли си?
Женен / омъжена съм.
Не съм женен/ омъжена.

Do you have children?
I have a son / daughter.
Do you have a boyfriend /
girlfried?
brother
children
daughter
father
grandfather
grandmother
husband
mother
sister
son
wife

Имате ли деца?
Имам син / дъщеря.
Имате ли приятел /
приятелка?
брат
деца
дъщеря
баща
дядо
баба
съпруг
майка
сестра
син
съпруга

Occupation

What is your occupation?
I am unemployed.
I am ...

artist
business person
computer programmer
doctor
journalist
lawyer
mechanic
nurse
policeman
scientist
student
teacher
waiter, waitress
writer

Работа

Какво работиш?
Безработен съм.
Аз съм ...

художник/ художничка
бизнесмен
компютърен програмист
лекар / лекарка
журналист / журналистка
адвокат
механик
медицинска сестра
полицай
учен
студент / студентка
учител / учителка
келнер / келнерка
писател / писателка

Religion

What is your religion?
I am not religious.
I am ...

Buddhist
Christian
Hindu
Muslim
Orthodox

Религия

Каква религия изповядвате?
Не съм вярващ.
Аз съм ...

будист
християнин
индус
мюсюлманин
православен

Feelings

I (do not) like ...
I'm

happy
well
angry
grateful
thirsty
hungry

I'm

sad

Чувства, усещания

Аз (не) харесвам ...
Аз съм ...

щастлив
добре
ядосан
благодарен
жаден
гладен

тъжно ми е

hot
cold
sleepy

топло ми е
студено ми е
спи ми се

Signs

ENTRANCE
EXIT
INFORMATION
NO ENTRY
NO SMOKING
OPEN
CLOSED
EMERGENCY EXIT
PROHIBITED
RESERVED
TELEPHONE
TOILETS

Знаци и табели

ВХОД
ИЗХОД
ИНФОРМАЦИЯ
ВХОД ЗАБРАНЕН
ПУШЕНЕТО ЗАБРАНЕНО
ОТВОРЕНО
ЗАТВОРЕНО
АВАРИЕН ИЗХОД
ЗАБРАНЕНО
ЗАПАЗЕНО
ТЕЛЕФОН
ТОАЛЕТНИ

Getting around

What time does the ...
leave / arrive?
airplane
bus
train
tram

Пътуване

В колко часа
заминава / пристига...?
самолет
автобус
влак
трамвай

Where is ...?

I want to go to ...
How do I get to...?
Is it far/close by?
Can I walk there?
Can you show me?
Go straight ahead
Turn left/right
at the next corner
at the traffic lights

Къде е...?

Искам да отида до...
Как да стигна до...?
Далече / близо ли е?
Мога ли да отида пеша?
Можете ли да ми покажете?
Вървете направо!
Завийте наляво / надясно!
на следващия ъгъл!
на следващия светофар!

Directions

North
South
East
West
in front of
behind
opposite

Посоки

север
юг
изток
запад
пред
зад
срещу

Booking tickets

Where can I buy a ticket?
I want to go to...
I'd like to book a seat to...
One way ticket
Return ticket
student's fare
child's fare
pensioner's fare
1st class
2nd class

Купувам билети

Къде мога да купя билет?
Искам да пътувам до...
Бих искал да резервирам място за...
билет в една посока / еднопосочен билет
билет за отиване и връщане / двупосочен билет
студентски билет
детски билет
пенсионерски билет
първа класа
втора класа

Bus

Where is the bus stop?
Which bus goes to...?
Does this bus go to...?
How often do busses pass by?
Could you let me know when
we get to...?
I want to get off.
What time is the ... bus?
first
last
next

Автобус

Къде е автобусната спирка?
Кой автобус отива до ...?
Този автобус отива ли до ...?
На колко време минават автобуси?
Бихте ли ми казали, когато стигнем до ...?
Искам да слеза.
В колко часа е ... автобус?
първият
последният
следващият

Train

Is this the right platform for...?
Which is the next station?
Is that seat taken?
express
passenger train
dining car
sleeping car
compartment
luggage
time-table

Влак

Това ли е перонът за ... ?
Коя е следващата спирка?
Това място заето ли е?
експрес
пътнически влак
вагон-ресторант
спален вагон
купе
багаж, куфар, чанга
разписание

Taxi

Can you take me to...?
How much does it cost...?
Continue!
Stop here!
Slow down!
Wait here!

Такси

Можете ли да ме закарате до...?
Колко струва...?
Продължете!
Спрете тук!
Намалете!
Чакайте тук!

Car

Where can I hire a car?
How much is it
Daily / weekly?
Does it include insurance?
Where is a petrol station?
How long can I park here?
Does this road lead to ...?
I need a mechanic
battery
brakes
clutch
driving license
engine
lights
oil
petrol
puncture
radiator
road map
tyres
windscreen

Кола

Къде мога да наема кола?
Колко струва?
на ден / на седмица?
Това включва ли застраховката?
Къде има бензиностанция?
За колко време мога да паркирам тук?
Този път води ли до ...?
Трябва ми монтьор.
акумулатор
спирачки
амбреаж
шофьорска книжка
двигател
светлини
масло
бензин
спукана гума
радиатор
пътна карта
външни гуми
предно стъкло

Signs

STOP
REPAIRS
GARAGE
GIVE WAY
DIESEL
UNLEADED
ONE WAY
NO PARKING
DISABLED
FREEWAY
SELF SERVICE
DETOUR

Hotel

Do you have any rooms available?
I'd like
A single room
A double room
A room with a bathroom
A bed
How much is per night?
Can I see the room?
Are there any others?
Is there reduction for students?
Is there hot water?
I'd like to pay the bill.
Can I use the telephone?
The room needs to be cleaned.
I can't open/ close the window.
The toilet won't flush.

Around town

I'm looking for a/the
art gallery
bank
church
city centre
embassy
market
museum
police
post office
public toilet
telephone
tourist information

The post office

I'd like some stamps.
How much is the postage?
I'd like to send a ...
letter
parcel
postcard
telegram
air-mail

Знаци

СТОП, СПРИ
СЕРВИЗ
ГАРАЖ
ДАЙ ПРЕДИМСТВО
ДИЗЕЛОВО ГОРИВО
БЕЗОЛОВЕН БЕНЗИН
ЕДНОПОСОЧНО ДВИЖЕНИЕ
ЗАБРАНЕНО ПАРКИРАНЕТО
ИНВАЛИДИ
МАГИСТРАЛА
САМООБСЛУЖВАНЕ
ОТКЛОНЕНИЕ

Хотел

Имате ли свободни стаи?
Бих искал ...
единична стая
двойна стая
стая с баня
легло
Колко струва на нощ?
Мога ли да видя стаята?
Има ли други стаи?
Има ли намаление за студенти?
Има ли топла вода?
Бих искал да платя сметката.
Мога ли да използвам телефона?
Стаята трябва да се почисти
Не мога да отворя / затворя прозореца.
Водата в тоалетната не се пуска.

Из града

Търся
художествена галерия
банка
църква
центъра на града
посолство
пазар
музей
полиция
поща
обществена тоалетна
телефон
туристическа информация

В пощата

Искам пощенски марки.
Колко струва пратката?
Искам да изпратя ...
писмо
колет
пощенска картичка
телеграма
въздушна поща

surface mail
registered mail
envelope
mail box

Telephone

I want to call to ...
The number is ...
I want to speak for (three) minutes
How much does a three-minute call cost?
I'd like to speak to ... (Mr./ Mrs. ...)
I want to make a reverse-charges phone call.
It's engaged.
I've been cut off.

Internet

Where can I get Internet access?
How much is it per hour?
I want to check my e-mail.

At the bank

I'd like to exchange some money.
What is the exchange rate?
Can I have money transferred here from my bank?
How long will it take to arrive?
bank draft
banknotes
cashier
coins
credit card
exchange
loose change
signature

Sightseeing

Do you have a guidebook / map?
What are the main attractions?
Can I take photographs?
beach
castle
cathedral
church
concert hall
library
main square
market
monastery
monument
mosque
old city
palace
ruins
stadium

обикновена поща
препоръчана поща
плик
пощенска кутия

Телефон

Искам да се обадя на
Номерът е
Искам да говоря (три) минути
Колко струва триминутен разговор
Бих искал да говоря с ... (г-н / г-жа ...)
Искам да се обадя за тяхна сметка

Дава заето

Прекъснаха ме

Интернет

Къде мога да получа достъп до интернет?
Колко се плаща за час?
Искам да проверя електронната си поща?

В банката

Искам да обменя пари.
Какъв е обменният курс?
Мога ли да преведа пари тук от моята банка?
За колко време ще пристигнат?
банков превод
банкноти
касиер
монети
кредитна карта
обмен на валута
пари на дребно
подпис

Туристическа обиколка

Имате ли туристически справочник / карта?
Кои са основните забележителности?
Мога ли да правя снимки?
плаж
замък
катедрала
църква
концертна зала
библиотека
централен площад
пазар
манастир
паметник
джамия
стар град
дворец
руини
стадион

statue	статуя
synagogue	синагога
temple	храм
university	университет

Entertainment

What is there to do in the evening?
 Are there any places of entertainment?
 How much does it cost to get in?
 cinema
 concert
 nightclub
 theatre
 discotheque

Interests

What are your interests?
 What sport do you play?
 art
 basketball
 chess
 dancing
 football
 hiking
 martial arts
 meeting friends
 cinema
 music
 night clubs
 photography
 reading
 shopping
 skiing
 swimming
 tennis
 traveling
 tv
 visiting friends
 walking

Public holidays

1 January	New Years Day
3 March	Liberation day
April/May	Easter
1 May	Labor day
6 May	Gergyovden (St. George's day) Day of Valor and of Bulgarian Army
24 May	Day of the Bulgarian education and culture and of the Slavonic letters
6 September	Union Day
22 September	Independence Day
1 November	Day of the Leaders of the Bulgarian National Revival
24 December	Christmas Eve
25 December	Christmas

Развлечения

Какво може да се прави вечер?
 Има ли места за развлечения?
 Колко струва входът?
 кино
 концерт
 нощен клуб
 театър
 дискотека

Интереси

Какви са интересите Ви?
 С какъв спорт се занимавате?
 изкуство
 баскетбол
 шах
 танци
 футбол
 туризъм
 бойни изкуства
 срещи с приятели
 кино
 музика
 нощни заведения
 фотография
 четене
 пазаруване
 ски
 плуване
 тенис
 пътуване
 телевизия
 ходене на гости
 разходки

Празници

Нова година
Освобождение на България
Великден
Ден на труда
Гергьовден, Ден на храбростта и празник на българската армия
Ден на българската просвета и култура и на славянската писменост
Ден на Съединението на България
Ден на независимостта
Ден на народните будители
Бъдни вечер
Коледа

Weather

What's the weather like?
 The weather is
 cloudy
 cold
 foggy
 frosty
 hot
 raining
 snowing
 sunny
 windy

Camping

Is there a campsite nearby?
 backpack
 can opener
 compass
 crampons
 firewood
 gas cartridge
 hammock
 ice axe
 mattress
 penknife
 rope
 tent
 tent pegs
 torch
 sleeping bag
 stove
 water bottle

Food

breakfast
 lunch
 dinner
 vegetarian meal
 I am a vegetarian
 I don't eat meat

Menu decoder

Thin pastry rolls stuffed with eggs, cheese and yogurt
 Peppers, tomatoes, potatoes, eggplant and other vegetables (with or without meat).
 Eggplant, tomato, garlic, oil, salt
 Finely chopped cucumber, garlic, oil, mixed in yogurt
 Salad of fresh tomatoes, cucumbers, peppers, grated with cheese
 Rissoles prepared with meat, mixed together with finely chopped onion
 Minced beef, sliced eggplant and potatoes
 Vine leaves stuffed with a mixture of

Времето

Какво е времето?
 Времето е ...
 облачно
 студено
 мъгливо
 мразовито
 топло
 вали дъжд
 вали сняг
 слънчево
 ветровито

На къмпинг

Има ли къмпинг наблизо?
 раница
 отварачка за консерви
 компас
 котки
 дърва за огрев
 газова бутилка
 хамак
 пикел
 дюшек
 джобно ножче
 въже
 палатка
 колчета за палатка
 фенер
 спален чувал
 печка
 манерка

Храна

закуска
 обед/обяд
 вечеря
 вегетарианска храна
 Аз съм вегетарианец/ вегетарианка.
 Аз не ям месо.

Ястия

баница
 гювеч
 къпоолу
 таратор
 шопска салата
 кюфте
 кебапче
 мусака
 сърми

minced meat, rice, onion, herbs
Thin flaky pastry, butter, walnuts,
Cinnamon and sugar syrup

баклава

Non-alcoholic drinks

buttermilk
fruit juice
mineral water
nectar
soda
soft drink
coffee
espresso
instant coffee
Turkish coffee
tee

Безалкохолни напитки

айрян
плодов сок
минерална вода
нектар
газирана вода
лимонада
кафе
еспресо
нес кафе
турско кафе
чай

Alcoholic drinks

beer
brandy
wine
champagne
cognac
vodka
whisky

Алкохолни напитки

бира
ракия
вино
шампанско
коняк
водка
уиски

At the market

Basics

bread
butter
cereal
cheese
chocolate
eggs
flour
honey
margarine
milk
oil
pasta
rice
salt
sugar
yogurt

На пазар

Основни храни

хляб
масло
зърнени храни
сирене
шоколад
яйца
брашно
мед
маргарин
мляко
олио
макарони
ориз
сол
захар
кисело мляко

Meat & fish

beef
chicken
crayfish
ham
lamb
mussels
oysters
pork
sausage
shrimp

Месо и риба

говеждо месо
пиле
раци
шунка
агнешко месо
миди
стриди
свинско месо
наденица
скариди

turkey
veal

пуйка
телешко месо

Vegetables

beetroot
beans
cabbage
carrot
cauliflower
celery
cucumber
dock
eggplant
hot papers
leeks
mushrooms
nettles
onion
peas
pepper
potato
sorrel
tomato

Зеленчуци

цвекло
боб
зеле
морков
карфиол
целина
краставица
лапад
патладжан
люти чушки
праз
гъби
коприва
лук
грах
пипер
картоф
киселец
домат

Fruit

Apple
Apricot
Banana
Cherrz
Fig
Grapes
Kiwifruit
Lemon
Morello cherry
Orange
Peach
Pear
Plum
Strawberry

Плодове

ябълка
кайсия
банан
череша
смокиня
грозде
киви
лимон
вишна
портокал
праскова
круша
слива
ягода

Shopping

How much is it?
Do you accept credit cards?
Where is the nearest ...
bookshop
chemist
clothing store
greengrocer
market
supermarket

Пазаруване

Колко струва?
Приемате ли кредитни карти?
Къде е най-близкият/близката?
книжарница
аптека
магазин за облекло
плодове и зеленчуци
пазар
супермаркет

Clothing

Coat
Dress
Hat
Jacket

Дрехи

палто
рокля
шапка
яке

Socks	чорапи
Shawl	шал
Sweater	пуловер
Shirt	риза
Shoes	обувки
Skirt	пола
Trousers	панталон
Underwear	бельо

Materials

What is it made of?	Материя От каква материя е?
Cotton	памук
Leather	кожа
Silk	коприна
Wool	вълна
Handmade	ръчна изработка

Colors

Black	Цетове черен
Blue	син
Brown	кафяв
Green	зелен
Orange	оранжев
Pink	розов
Red	червен
White	бял
Yellow	жълт

Toiletries

comb	Тоалетни принадлежности гребен
deodorants	дезодорант
hairbrush	четка за коса
shampoo	шампоан
shaving razor	ножче за бръснене
shaving creme	крем за бръснене
soap	сапун
toilet paper	тоалетна хартия
tissues	кърпички
toothbrush	четка за зъби
toothpaste	паста за зъби
washing powder	прах за пране

photography

I'd like a film for this camera.	Фотография Бих искал филм за този фотоапарат
How much is to process the film?	Колко струва проявяването на филма?
B&W film	черно-бял филм
Camera	фотоапарат
Color film	цветен филм
Flash	светкавица
Lens	обектив
Light meter	светломер

Do you smoke?

Do you have a light?	Пушите ли Имате ли огънче?
Don't smoke, please!	Не пушете, моля!
A packet of cigarettes, please.	Пакет цигари, моля.

Cigarette paper	хартийки за цигари
Lighter	запалка
Matches	кибрит
Pipe	лула
Tobacco	тютюн

Health

I'm sick	Здраве Болен / болна съм.
It hurts ...	Боли ме ...
I have ...	Имам ...
allergy	алергия
anemia	анемия
burn	изгаряне
cold	простуда
constipation	запек
cough	кашлица
diarrhea	диария
fever	температура
headache	главоболие
hepatitis	хепатит
indigestion	стомашно разстройство
infection	инфекция
influenza	грип
lice	въшки
low/high	ниско/високо
blood pressure	кръвно налягане
pain	болка
sore throat	възалено гърло
sprain	навяхване
sunburn	слънчево изгаряне
venereal disease	венерическа болест
worms	глисти

Parts of the body

ankle	Частите на тялото глезен
arm	ръка, ръце
back	гръб
chest	гръден кош
ear	ухо, уши
eye	око, очи
finger	пръсти
foot	крак, крака
hand	ръка
head	глава
heart	сърце
leg	крак
mouth	уста
nose	нос
skin	кожа
spine	гръбнак
stomach	стомах
throat	гърло

At the dentist

I have a toothache.	При зъболекаря Боли ме зъб.
I have lost the filling.	Падна ми пломба.

I've broken a tooth.
My gums hurt.
I don't want it extracted.
Give me an anesthetic!

Счупих си зъб.
Болят ме венците.
Не искам да го вадите.
Сложете ми упойка

Time and dates

What time is it?
It's ...

Am/pm
In the morning
In the afternoon
In the evening

Време и дати

Колко е часът?
Часът е ...

преди обед / след обед
сутрин
следобед
вечер

Days of the week

Monday
Tuesday
Wednesday
Thursday
Friday
Saturday
Sunday

Дните на седмицата

понеделник
вторник
сряда
четвъртак
петък
събота
неделя

Months

January
February
March
April
May
June
July
August
September
October
November
December

Месеци

януари
февруари
март
април
май
юни
юли
август
септември
октомври
ноември
декември

Seasons

Summer
Autumn
Winter
Spring

Сезони

лято
есен
зима
пролет

Present

Now
Today
Tonight

Настояще

сега
днес
тази вечер

Past

Yesterday
the day before yesterday
Last ...week

Минало

вчера
онзи ден / завчера
миналата ... седмица

Future

Tomorrow
The day after tomorrow
Next ... year

Бъдеще

утре
други ден
Следващата ... година

Numbers

0 нула
1 едно
2 две
3 три
4 четири
5 пет
6 шест
7 седем
8 осем
9 девет
10 десет

11
12
13
14
15
16
17
18
19
20

Числа

единадесет
дванадесет
тринадесет
четирнадесет
петнадесет
шестнадесет
седемнадесет
осемнадесет
деветнадесет
двадесет
двадесет и едно
двадесет и две
тридесет
четиридесет
петдесет
шестдесет
седемдесет
осемдесет
деветдесет
сто

101 сто и едно
200 двеста
300 триста
400 четиристотин
500 петстотин
600 шестстотин
700 седемстотин
800 осемстотин
900 деветстотин

1000 хиляда
1001 хиляда и едно
1200 хиляда и двеста
1989 хиляда деветстотин осемдесет и девет
2000 две хиляди
3 000 три хиляди
1 000 000 един милион
2 000 000 два милиона

Abbreviations

AD/BC
Bulgarian Academy of Science
Bulgarian Railways
Bulgarian Telegraph Agency
dr.
etcetera
hours / minutes / seconds
Mr. / Mrs. / Ms
street / road / square
Traffic Police
United Nations

Съкращения

от н. е. / пр. Хр., пр. н. е.
БАН (Българска академия на науките)
БДЖ (Български държавни железници)
БТА (Българска телеграфна агенция)
д-р (доктор)
и т. н. (и така нататък)
ч. / мин. / сек. (час / минута / секунда)
г-н / г-жа / г-ца (господин / госпожа / госпожица)
ул. / бул. / пл. (улица / булевард / площад)
КАТ (Контрол на автомобилния транспорт)
ООН (Организация на обединените нации)

Emergency

Help!
Could you help me please?
I have medical insurance.
Call a/the ...
doctor
police

Бърза помощ

Помощ!
Моля, помогнете!
Имам здравна застраховка
Повикайте ...
лекар
полиция

II. Фразеологизми

небрано лозе
от едното влиза – от другото излиза
сече ми акъла (пипето)
нося си кръста
падна ми шапката
рибата в морето – тигана на огъня
казал на лисицата, а тя на опашката си
протягам си краката според чергата
дебела работа
брашнен чувал
чеша си езика
бабини деветини
наострям ухо
таралеж в гащите
разтягам локуми
имаш много здраве от арменския поп
ставам за резил
спукана работа
правя си гаргара
чашата преля
сърбам си попарата
хлопа ми дъската
хващам си белята
лапни шарани
бълвам змии и гущери
хващам гората
стигам до под кривата круша
не бръсна за слива
събирам си чуковете
уйде коньо в реката
яка ти гърбина
опирам пешкира
трай, бабо, за хубост
за чудо и приказ
газя през просото
чуждата кокошка по-големи ги снася
девета дупка на кавала
петима Петко не чакат
зад девет планини и девет морета
свиря първа цигулка
от много глава не боли
акъл море – глава шамандура
по бели гащи
от девет дерета
храни куче да те лае
косите ми настръхват
опичам си акъла
слаб ми е ангелът
колко вода изтече

насаждам се на пачи яйца
тая работа не е като оная
седя на тръни
танто за кукуруигу
кога стана калайджия, кога му почерня..
бурия в чаша вода
шапка на тояга
между чука и наковалнята
отбивам номера
глей му акъла, па му крой капата
нищо и никакъв
отрових си живота
две дини под една мишница
без да ми мигне окото
пука ми на черупката
лежа на тая кълка
режеш клона, на който седеш
вземи единия, та удари другия
изпявам си песента
търся игла в купа сено
удрям кьоравото
трай, коньо, за зелена трева
отварям си очите на четири
пепел ти на устата
задънена улица
хващам те в крачка
намирам се под чехъл
имам набито око
разбирам ти спатиите
не можеш да ми стъпиш на малкия пръст
обирам си крушите
скривам им шайбата
видяла жабата, че подковават вола...
оставам с пръст в уста
голям залък лапни – голяма дума не казвай
за щяло и нещяло
да спи зло под камък
пускам ти мухата
изправям се на нокти
драпам с нокти и със зъби
слагам пръст в раната
пилците се броят наесен
тегля с ченгел думите от устата
вдигам летвата
да би мирно седяло, не би чудо видяло
ядва се
ала-бала
със свито сърце
дума дупка не прави

избий си го от главата
гледай си работата
казана дума – хвърлен камък
втели-некипели
направен от друго тесто
като ударен с мокър парцал
джаста-праста
чашата на търпението преля
лошо ни се пише
от стара коза яре
като куче в каруца
парен каша духа
каквото си надробил, това ще си сърбаш
изпуснахме питомното, ще гоним дивото
след дъжд качулка

свивам номер
виждам се в чудо
вървя по наклонената плоскост
един гледа сватба – друг брадва
плюя си на ръцете
въртят ме на шиш
плюя си на петите
със своите камъни по своята глава
който нож вади, от нож умира
мътните го взели
мед ми капе от устата
ритам си късмета
лепвам се като лепка
правя кал на някого
изяждам калая